

ЛЬВІВСЬКИЙ НАУКОВИЙ ФОРУМ

МАТЕРІАЛИ

IV МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ НАУКИ ТА ОСВІТИ

20-21 січня 2022 року
(частина I)

ЛЬВІВСЬКИЙ НАУКОВИЙ ФОРУМ

МАТЕРІАЛИ

**IV МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ**

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
СУЧАСНОЇ НАУКИ ТА ОСВІТИ**

20-21 січня 2022 року

(частина I)

**Львів
2022**

УДК 005

ББК 94.3(0)

Актуальні проблеми сучасної науки та освіти (частина I): матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції м. Львів, 20-21 січня 2022 року. – Львів : Львівський науковий форум, 2022. – 80 с.

У даному збірнику представлені тези доповідей учасників IV Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми сучасної науки та освіти», організованої Львівським науковим форумом. Висвітлюються Актуальні проблеми сучасної науки та освіти на сучасному етапі становлення, розглядаються сучасні наукові дискусії різних наукових напрямів.

Збірник призначений для студентів, здобувачів наукових ступенів, науковців та практиків.

Всі матеріали представлені в авторській редакції. За повноту та цілісність яких автори безпосередньо несуть відповідальність.

ЗМІСТ

ГЕОГРАФІЧНІ НАУКИ.....	5
<i>Макаричук Є.Є.</i> АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В АЛЖИРІ	5
ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ	7
<i>Балабуха К.Є.</i> АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІЧНОГО СЕКТОРУ В УКРАЇНІ	7
<i>Ватаманюк-Зелінська У.З., Загорко К.К.</i> ТРАНСФОРМАЦІЯ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ ПІД ВПЛИВОМ ПАНДЕМІЇ COVID-19	8
<i>Ляшевська В.І., Мусатова Ю.В.</i> ПЛАНУВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ НА ЗОВНІШНІХ РИНКАХ.....	10
<i>Матвійів І.В.</i> СУТНІСТЬ КРИПТОВАЛЮТИ ЯК ПЕРЕДУМОВА ЇЇ ОБЛІКОВОГО ВІДОБРАЖЕННЯ	12
<i>Олійник О.С.</i> ДІЯЛЬНІСТЬ ГОТЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ ЗАХІДНОГО РЕГІОНУ УКРАЇНИ В УМОВАХ СУЧАСНОСТІ.....	13
<i>Пось К.Ю.</i> РОЛЬ МІСЦЕВИХ ДЕРЖАВНИХ АДМІНІСТРАЦІЙ У ЗАЛУЧЕННІ МОЛОДІ ДО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД.....	15
<i>Семікіна І.Ф., Кругляков В.Є.</i> ЕКСПЛІКАЦІЯ ПРОБЛЕМ ЗАПРОВАДЖЕННЯ МЕДИЧНОЇ РЕФОРМИ В УКРАЇНІ В ЧАСТИНІ АВТОНОМІЗАЦІЇ МЕДИЧНИХ ЗАКЛАДІВ.....	18
<i>Ткаченко І.О.</i> ПРОГНОЗУВАННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ.....	20
ІСТОРИЧНІ НАУКИ	22
<i>Герасимчук Т.А.</i> СТУДЕНТСЬКЕ ЖИТТЯ 1920-30-Х РОКІВ В УКРАЇНІ: ІСТОРІОГРАФІЧНИЙ ОГЛЯД	22
<i>Дацюк О.А.</i> ЛИСТІВКИ З РЕПРОДУКЦІЯМИ КАРТИН ВОЙЦЕХА КОССАКА ТА СТАНІСЛАВА ТОНДОСА В ФОНДОВІЙ КОЛЕКЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОГО ІСТОРИКО-АРХІТЕКТУРНОГО МУЗЕЮ «КИЇВСЬКА ФОРТЕЦЯ»	24
<i>Дикав'я Р.С.</i> ПРОБЛЕМА ВИЗНАННЯ КОСОВО У МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ	26
<i>Заліщук В.І.</i> ОСВІТНІ ВИМОГИ ДІЯЧІВ МОЛДАВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ВІДРОДЖЕННЯ У ЧАСИ РОСІЙСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ 1905 – 1907 РОКІВ.....	29
<i>Степанюк О.Д.</i> ФОРМУВАННЯ ПРЕДМЕТНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ	31
МЕДИЧНІ НАУКИ	33
<i>Стефінів Н.В., Берник О.О., Маєвський О.Є.</i> ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ЗОВНІШНЬОГО КОНТРОЛЮ ЯКОСТІ ГЕМАТОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ВІДПОВІДНО ДО ВИМОГ ДСТУ EN ISO 15189:2015	33
МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО	35
<i>Чэнь Цаньбинь,</i> У ИСТОКОВ КИТАЙСКОЙ КСИЛОГРАФИИ XX ВЕКА. ТВОРЧЕСТВО ЛИ ШУТУНА	35
<i>Шибанова А.В., Рижченко О.М.</i> НЕОБХІДНІ ЗНАННЯ ДЛЯ ФАХІВЦЯ З МЕДІАДИЗАЙНУ, ЩО ПОВ'ЯЗАНІ ІЗ ЗАХИСТОМ АВТОРСЬКИХ ПРАВ І ЗМІСТУ ЦИФРОВИХ ДАНИХ	37
ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ.....	38
<i>Guts V., Ionova T.A.</i> THE PROBLEM OF ACCENTS IN THE FORMATION OF COMMUNICATIVE COMPETENCE AMONG ENGLISH LANGUAGE LEARNERS.....	38
<i>Гудима О.М.</i> РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ У ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ СУЧАСНОЇ ШКОЛИ..	40
<i>Жаровська О.П.</i> РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ЛІДЕРА В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ	42
<i>Жданова А.А.</i> ОСОБИСТІСНА ТА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ГОТОВНІСТЬ ДО ШКІЛЬНОГО НАВЧАННЯ.	43

<i>Крикавський О.І.</i> РОЛЬ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ У ЗАКЛАДАХ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ДЛЯ РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ	44
<i>Педько О.В., Григорчук О.П.</i> ПЕДАГОГІКА ПАРТНЕРСТВА – КОМУНІКАТИВНЕ ЯДРО ОСВІТНІХ ПРОЦЕСІВ У ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ	46
<i>Петрусенко А.В.</i> ПРАКТИЧНЕ ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ЗАСОБІВ ТА ПРОВЕДЕННЯ ДОСЛІДЖЕНЬ СФОРМОВАНOSTІ НАВИЧОК ЛІПЛЕННЯ МОЛОДШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ	48
<i>Петрусь О.В.</i> ВИКОРИСТАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КЕЙСІВ ЯК ЗАСІБ ІНТЕГРАЦІЇ ПРЕДМЕТІВ ПРОФЕСІЙНОГО ЦИКЛУ І ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ	50
<i>Сай К.Ю.</i> ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСИ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ АНГЛОМОВНИХ ЛЕКСИЧНИХ НАВИЧОК УЧНІВ 4-ГО КЛАСУ В УМОВАХ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ	52
<i>Тимова Т.В.</i> ВИКОРИСТАННЯ УНІФІКОВАНОГО КЛІНІЧНОГО ПРОТОКОЛУ ПЕРВИННОЇ МЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ «ІНТЕГРОВАНЕ ВЕДЕННЯ ХВОРОБ ДИТЯЧОГО ВІКУ» НА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТТЯХ З ПЕДІАТРІЙ В МЕДИЧНОМУ КОЛЕДЖІ	54
ПОЛІТИЧНІ НАУКИ	56
<i>Ковальчук А.Є.</i> ВИБОРИ І ПАНДЕМІЯ COVID-19: ДОСВІД ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН	56
<i>Пастухов А.В.</i> ПАРАДИГМА КЛАСИЧНОГО РЕАЛІЗМУ У ПОЛІТИЧНИХ ВІДНОСИНАХ У ВЧЕННІ Г. МОРГЕНТАУ	57
ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ	60
<i>Розаль Н.І., Синельников Р.Ю., Романова Ю.В.</i> ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЕТНІЧНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ ЗАЛЕЖНО ВІД МОВИ СПІЛКУВАННЯ	60
ТЕХНІЧНІ НАУКИ	62
<i>Кугай В.О., Нечепуренко Є.О., Фарісєєв А.Г.</i> ДОСЛІДЖЕННЯ ВМІСТУ ВІТАМІНУ С У ЦУКАТАХ З ШКІРКИ ЦИТРУСОВИХ З ВИКОРИСТАННЯМ ЦУКРОЗАМІННИКІВ	62
<i>Романюк О.Н., Захарчук М.Д., Чехмestрук Р.Ю., Романюк О.В., Коробейнікова Т.І.</i> ВИЗНАЧЕННЯ ВЕКТОРІВ НОРМАЛЕЙ У ДОВІЛЬНІЙ ТОЧЦІ ТРИКУТНИКА	64
<i>Романюк О.Н., Станіславенко Є.Г., Романюк О.Н., Чехмestрук Р.Ю., Романюк О.В.</i> МЕТОД СПРОШЕННЯ РЕНЕРИНГУ ГУРО	68
ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА ТА СПОРТ	70
<i>Калашиник Д.С., Аксьонов Д.В., Суровов О.А.</i> ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ШКІЛЬНОГО ВІКУ У ДИТЯЧИХ ОЗДОРОВЧИХ ТАБОРАХ	70
ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ	72
<i>Бордюг В.В.</i> ОСОБЛИВОСТІ ТВОРЕННЯ ПРЕФІКСАЛЬНИХ ДІЄСЛІВ-ТЕРМІНІВ АНГЛОМОВНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ СФЕРИ	72
<i>Карач Н.М.</i> ПРОБЛЕМИ ЖАНРОВОЇ ДИФУЗІЇ У НОВЕЛІСТИЦІ ІРИНИ ВІЛЬДЕ	73
<i>Красівський О.М.</i> ПОЕТАПНА МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕННЯ АНГЛІЙСЬКИХ ТЕРМІНІВ МАСМЕДІЙНОЇ СФЕРИ	75
<i>Петраускас В.В.</i> ФЕМІНІТИВИ ТА ГЕНДЕРНО-МАРКОВАНА ЛЕКСИКА ЯК ХАРАКТЕРНА РИСА ПРИ ПЕРЕКЛАДІ НА УКРАЇНСЬКУ МОВУ	77
ЮРИДИЧНІ НАУКИ	79
<i>Данів Я.З.</i> ОСОБИСТІ НЕМАЙНОВІ ПРАВА: КОНСТИТУЦІЙНІ ОБМЕЖЕННЯ ТА МІЖНАРОДНИЙ ЗАХИСТ	79

ГЕОГРАФІЧНІ НАУКИ

Макарчук Є.Є.,

студент 3 курсу, групи УРР

Географічного факультету

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В АЛЖИРІ

Вступ. Географія освіти розглядає освітній комплекс – поєднання усередині держави населення, що є споживачем і виробником освітніх послуг, мережі навчальних закладів, закладів обслуговування та управління у сфері освіти, спеціалізованих виробництв, допоміжних наукових установ, з якими існують міцні зв'язки [10]. Основною метою його роботи є ефективне задоволення потреб населення в освітніх послугах, забезпечення держави кваліфікованими кадрами та розвиток інтелектуального потенціалу країни.

Однією з країн з порівняно малорозвинутою системою освіти є Алжир. Проблеми алжирської середньої освіти підіймаються на офіційному рівні. Алжирська школа відноситься міжнародними організаціями до нижньої частини своїх порівняльних шкал за індексами рівня її розвитку і займає останні позиції серед арабських країн.

Тому **метою дослідження** є визначення причин низького рівня середньої освіти у Алжирі, виявлення особливостей організації навчання у межах шкільної освіти та формулювання пропозицій для покращення якості навчання у школах в умовах інтеграційних процесів.

Методи дослідження. У роботі використані загальнонаукові методи аналізу та синтезу, узагальнення та систематизації. Під час дослідження даної проблеми були використані як дескриптивний, так і прескриптивний підхід.

Результати дослідження. У 2007 році доповідь англійської організації TIMSS помістив Алжир на кінець рейтингів [8]. У 2015 році у доповіді, складеній на Економічному форумі в Давосі (Швейцарія), алжирська школа входить до числа найгірших шкільних систем у світі. З 2015 по 2016 роки доповідь ОЕСР ставить Алжир на передостаннє місце у світовому рейтингу [4]. У 2017 році у світовому рейтингу, створеному ЮНЕСКО, алжирська школа посідає 119 місце [1], поступаючись Тунісу та Марокко. Протягом того ж року у звіті Світового банку зазначається, що 5,66% учнів принаймні один раз залишали на повторний рік під час навчання в школі. Це один з найнижчих показників у світі. Мавританія, де повторне навчання заборонено (0,01 % у 2018 році), за цим показником оцінюється набагато краще, ніж Алжир [9]. До того ж деяких учнів залишають на повторне навчання два-три рази.

Разом з цим в Алжирі спостерігалася економічне падіння протягом останніх десяти років, що також вплинуло на загальний рівень освіти. Разом зі складною економічною ситуацією в країні спостерігається високий додатний природний приріст, що вимагає збільшення витрат на освіту.

Дошкільна та початкова освіта є причиною загального низького рівня розвитку алжирської середньої освіти. Діти 3-9 років в Алжирі навчають мові щоденного спілкування. Однак цей рівень мови не готує дітей до навчання. На противагу в Європі діти 3-8 років навчаються мові культури, літературній мові. Проблема алжирської школи знаходиться на рівні визначення мови шкільного навчання. Два бачення шкільної мови протистоять одне одному: літературна мова і мова повсякденного спілкування. В європейському баченні книга виступає наступна як культурний об'єкт. Наприклад, казка «Вовк і семеро козенят» братів Грімм, байка «Лисича і Ворона» Жана де Лафонтена. На противагу, в алжирському баченні книга для дітей 3-9 років не виступає культурним об'єктом. Приклад: книга «Мої перші знання» або «Моя мова», які суто навчають мові щоденного спілкування.

Дослідження 2015 року в Алжирі повідомило про низький рівень читання серед алжирських дітей. Це було пов'язано з відсутністю варіантів книг для читання та відсутністю національної культурної програми заохочення читання в суспільстві загалом і серед дітей зокрема. Великі густонаселені міста, такі як Оран, Алжир і Костянтин, пропонують лише 10 бібліотек для дітей, більшість з яких не відповідають стандартам, встановленим Головним управлінням книжки та читання Міністерства культури. Крім того, 93 відсотки шкіл в Алжирі не мають бібліотек або читальних залів [2].

У Європі одна назва, одна казка пропонує дитині в середньому від 1000 до 2000 слів щодня. До прикладу, в казках братів Грім в середньому припадає 1324 слова на одну казку [3]. В Алжирі посібник пропонує близько п'ятдесят нових слів на рік. Прості та конкретні слова, слова повсякденного життя. Однак саме розширюючи свій словниковий запас, дитина зможе міркувати самостійно. Обмежити словниковий запас дитини означає приректи її на нерозвиненість критичного мислення. Тому підручник є першопричиною поганого рейтингу алжирської системи освіти.

Медіа-дискурс речників Міністерства освіти зосереджений на гаслі «сучасного управління». Проте сьогодні міжнародний звіт TALIS (The OECD Teaching and Learning International Survey) виявляє велику різноманітність методів роботи в країнах Європейського Союзу. Звіт показує безліч можливих шляхів (майже 200) у реалізації однієї і тієї ж мети. Способи для досягнення спільної мети можуть відрізнятися в одній школі від іншої [7]. Однак Алжир дозволяє лише один і єдиний шлях – підвищення кваліфікації вчителів. Цей єдиний шлях заважає і заважає будь-якій ініціативі. Таким чином, цей єдиний шлях є антиподом сучасних способів організації. Сьогодні набуває поширення колегіальне управління, модель командного навчання. Педагогіка – це справа цілого колективу, а не тільки вчителя, який наказує, які завдання потрібно виконувати.

Також, дошкільна та початкова освіта страждає від проблеми, яка полягає у відсутності мотивації серед учнів середнього шкільного віку. Потрібно забезпечити, щоб дитина, яка 5 років переважана вправами, домашніми завданнями, оцінками, показниками успішності, контрольними, табелями, рейтингами, повтореннями, перевірками, покараннями, колись захопилася навчанням у коледжі [11].

Проблема мотивації також пов'язана з середовищем навчання. У 21 столітті спостерігається реконфігурація шкіл. Наприклад, поява багатофункціональних шкіл. Вони діють як клуби, бібліотеки, центри відпочинку, які відкриваються увечері, у вихідні та святкові дні. В одній школі співіснує кілька різних за своїм призначенням просторів. Ці багатофункціональні школи забезпечують підтримання мотивування та прихильності учнів і водночас дозволяють дитині краще навчатися. Ці школи дозволяють дітям мати власне місце у спільноті; збільшити якість взаємодії між дітьми; допомагають будувати дружні стосунки. Саме в дошкільному та початковому навчальному закладі будеться «спільне життя»; всі ці параметри середовища навчання мають забезпечити більшу продуктивність на заняттях [5].

Висновки. Підсумовуючи, потрібно сказати, що Алжир має переглянути відповідність своїх підручників до стандартів розвинених країн світу та внести зміни у їх наповнення для розвитку словникового запасу та критичного мислення у дітей. Тільки забезпечення дітей новими підручниками у повному обсязі зможе підняти рівень алжирської шкільної освіти. Також для збільшення рівня заохочення дітей до навчання необхідно організовувати мультифункціональні школи.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Accountability in education: Meeting our commitments: Global education monitoring report 2017/8. UNESCO, 2017.
2. Arab Reading Index 2016. URL: <https://knowledge4all.com/admin/uploads/files/ARI2016/ARI2016En.pdf> (дата звернення: 19.01.2022)
3. Children's and Household Stories. URL: <https://www.seiyaku.com/lit/grimm/index-en-num.html> (дата звернення: 19.01.2022)
4. Global Competitiveness Report 2015-2016. URL: https://www3.weforum.org/docs/gcr/2015-2016/Global_Competitiveness_Report_2015-2016.pdf (дата звернення: 19.01.2022)
5. Gordon Douglas. Multipurpose Spaces. National Clearinghouse for Educational Facilities, 2010.
6. OECD. PISA 2015 Results: Excellence and Equity in Education, PISA, OECD Publishing : Paris, 2016. Vol. 1. DOI: 10.1787/9789264266490-en
7. TALIS - The OECD Teaching and Learning International Survey. URL: <https://www.oecd.org/education/talis/> (дата звернення: 19.01.2022)
8. TIMSS International Science Report 2007. URL: https://timssandpirls.bc.edu/timss2007/PDF/TIMSS2007_InternationalScienceReport.pdf (дата звернення: 19.01.2022)
9. World Bank Open Data. URL: <https://data.worldbank.org/> (дата звернення: 19.01.2022)
10. Мельниченко Т. Ю. Освітній комплекс України: сучасний стан і напрями удосконалення територіальної організації: дис ... канд. геогр. наук: 11.00.02. Київ : Інститут географії, 2005.
11. *Journal of Social Sciences and Humanities*. M'Sila, 2018. Vol 07, Iss. 14. P. 761-798

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ

Балабуха К.Є.,

*к.держ.упр., заступник директора Інституту економіки та права
Класичного приватного університету*

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІЧНОГО СЕКТОРУ В УКРАЇНІ

Говорячи про розвиток економічного сектору, мається на увазі, впровадження поступових та перспективних змін в економіку України, вдосконалення засобів виробництва, підвищення ефективності діяльності суб'єктів господарювання, що веде до підвищення рівня життя населення в цілому та має позитивний вплив на перетворення у науці та культурі.

Економіка сучасної України досить складно перенесла пандемію COVID-19. Оголошена пандемія сильно вдарила по Україні, проте не так значно, як по країнах Європи чи США, економіка яких здебільшого пов'язана із сферою споживчих послуг. Тим не менш, введення карантинних обмежень сприяло зниженню ВВП та підвищенню рівня інфляції. Для сучасної ринкової економіки інфляція стала невід'ємним явищем, насамперед через те, що сучасний ринок далекий від умов досконалої конкуренції. Основними причинами підвищення рівня інфляції виступають підвищення бюджетних видатків, монополізм та криза української економіки.

В економічному секторі України існують проблеми, пов'язані із зовнішньоекономічною діяльністю. Найочевидніші проблеми – це залежність від експорту товарів паливно-сировинної групи, а також імпорту товарів споживання, машинобудування, верстатобудування, складної електроніки.

Великим джерелом проблем національної економіки є її залежність від цін на сировину, що видобувається, газової, гірничодобувної промисловості та продуктах її переробки.

Зовнішні впливи інших країн та транснаціонального капіталу надають сильний вплив на сировинний сектор економіки.

З кожним роком набирає обертів така проблема, як тіньова економіка. Під тіньовою розуміється такий тип економіки, у якому існують та діють організації, діяльність яких є незаконною. Необхідно повністю знищити компанії, що працюють у тіньовій економіці. Експерти, які вивчають економіку країни загалом, наполягають у тому, що тіньова економіка на території України наділена аспектами, які включають кримінальну, фіктивну і неформальну економіку. Фіктивну економіку можна виділити як самостійну проблему української економіки, оскільки всі зв'язки встановлюються лише за рахунок корупційних відносин.

В умовах сьогодення, для України актуальна проблема просування до конкурентоспроможності за допомогою прискореного освоєння нових світових знань та технологій, розвитку власних науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт та інноваційного виробництва. Зараз із цією метою активними темпами реформується національна інноваційна система та академічна наука, починається формування особливих економічних зон, у тому числі техніко-впроваджувальні, також є плани створення великих «технопарків». За розрахунками уряду, реалізація програми дозволить галузям, що виробляють інвестиційну та кінцеву продукцію, розвиватися швидше.

На Україні гостро стоїть питання трудових ресурсів. Звертаючись до проблеми збагачення зовнішньоекономічної спеціалізації країни, слід зазначити, що успіх зрештою не залежатиме від структури, зміни розмірів та якості факторів виробництва: природних ресурсів, робочої сили, капіталу та ефективності їх використання. Наразі виникають досить складні проблеми з розвитком ресурсної бази. Природні ресурси виснажуються, видобуток яких з кожним разом збільшується [1].

Також можна назвати такі проблеми у розвитку нинішньої української економіки:

- зменшення кількості числа працюючих, що пов'язане зі старінням населення і призводить до збільшення пенсійного навантаження на економіку країни;
- уповільнення економічного зростання пов'язане також із несприятливим інвестиційним кліматом у країні. Президент України В. Зеленський назвав покращення інвестиційного клімату одним із пріоритетних завдань на найближчий час.

Україна має створити економічну модель, здатну стимулювати розвиток та сприяти припливу капіталу. На території України вже є велика інфраструктура підтримки модернізації виробництва. Наприклад, зони технологічних інновацій, технопарки та багато іншого [2].

ЛІТЕРАТУРА:

1. Сіденко С.В. Національні економічні стратегії розвитку в глобальному середовищі / С.В. Сіденко. – К.: НАУ-друк, 2019. – 134 с.
2. Інноваційні парки: що це і де вони будуть створені в Україні [Заголовок з екрану]. – Електронний ресурс. – Режим доступу. – <https://www.slovodilo.ua/2021/04/16/infografika/suspilstvo/innovacijni-parky-ce-vony-budut-stvoreni-ukrayini>

Ватаманюк-Зелінська У.З.,
д.е.н., проф. кафедри фінансового менеджменту,
Закорко К.К.,
бакалавр.

Львівський національний університет ім. Івана Франка

ТРАНСФОРМАЦІЯ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ ПІД ВПЛИВОМ ПАНДЕМІЇ COVID-19

Починаючи з грудня 2019 року, увесь світ зазнав впливу COVID-19. Серед наслідків пандемії не тільки численні людські втрати, а й призупинення соціально-культурного життя та трансформація світової економіки. За таких умов фінансові ринки миттєво відображають тенденції, що формуються.

Невід'ємною частиною фінансового ринку, яка впливає на ефективність його функціонування, є ринок страхування. Це форма організації економічних відносин у сфері грошового обігу щодо формування та використання страхового фонду й інших фондів, а також ресурсів страховика за допомогою купівлі-продажу страхових продуктів [1, с. 52].

Вже декілька років зберігається тенденція зменшення кількості страхових компаній, що є наслідком застосування нормативу достатності капіталу та платоспроможності страховиків. Упродовж 2020 року кількість страхових компаній зменшилась на 15 одиниць (табл. 1).

Таблиця 1

Кількість страхових компаній в Україні протягом 2020-2021 років

Період	2020	2021
На кінець I кварталу	225	208
На кінець II кварталу	215	181
На кінець III кварталу	215	169
На кінець IV кварталу	210	-

Джерело: складено на основі [2]

Більшість з них припинила діяльність добровільно через вимоги Національного бану України та неспроможність в умовах карантину надавати якісні онлайн-послуги. У 2021 р. також простежується негативна тенденція скорочення кількості страховиків на вітчизняному ринку. Велика частка компаній зреагувала на нові запити клієнтів, однак інша частина так і не змогла трансформувати власні продукти в електронні поліси. Це стало каталізатором для закриття подібних неефективних компаній.

Пандемія вплинула на функціонування страхового ринку, змінивши пріоритетні напрями. У 2019 році найбільшу частку серед страхових премій займали премії зі страхування майна та вогневих ризиків (21%); у 2020 та 2021 роках найбільші обсяги становили премії по КАСКО (19% та 20,5% відповідно). Також пандемія вплинула на поведінку клієнтів страховиків, що відображено у зростанні попиту на страхування життя та медичне страхування. Ця тенденція підкріплюється збільшенням страхових премій по даних видах страхування у 2021 році, порівняно з 2019 роком, на 1,8% та 6,5% [2; 3].

В умовах пандемії страховальники почали створювати нові продукти, що забезпечували страхування на випадок захворювання COVID-19. Однак не всі компанії змогли надати клієнтам дану послугу. Серед українських страхових компаній, що впровадили програми захисту від коронавірусу можна виокремити: «USI», «Місто», «VUSO», «Провідна», «Універсальна», «ARX» та «Країна». В таблиці 2 зображено приклади програм, що пропонуються деякими страховими компаніями із наведеного переліку.

Аналізуючи дані таблиці можна побачити, що продукти, які пропонують обрані компанії, відрізняються один від одного певними умовами страхування. До прикладу, найбільша страхова сума передбачена страховою компанією «VUSO» за програмою «Страхування у разі виявлення коронавірусу», а найменша вартість за програмою «Коронавірус COVID-19» від «USI». Ці продукти включають виплату страхової суми застрахованій особі у разі: інфікування COVID-19; смерті в результаті зараження COVID-19.

Глобалізація, технологічний прогрес та пандемія змусили фінансові ринки переглянути методики надання послуг. Сучасні умови вимагають використання цифрових технологій для мінімізації ризиків зараження COVID-19. На сьогодні більшість страхових компаній пропонують власні послуги у вигляді електронних полісів.

Таблиця 2

Програми страхування на випадок захворювання COVID-19 від українських страхових компаній

Страхова компанія	Програма страхування	Страхова сума, тис. грн	Страховий платіж, грн	Вік страховальника, років	Термін дії договору
USI	Коронавірус COVID-19	20-46	200-1840	3-65	Від 3 місяців до 1 року
Місто	COVID-STOP	40	160-1920	6-60	Від 3 до 6 місяців
Провідна	Стоп. Коронавірус	До 50	225	1-60	6 місяців
VUSO	Страхування у разі виявлення коронавірусу	50-200	795-7600	0-59	Від 6 місяців до 1 року

Джерело: складено на основі [4; 5; 6; 7]

Отже, COVID-19 слугував поштовхом для розвитку страхового ринку України. Але пандемія і негативно вплинула на певні аспекти діяльності страховиків. Серед позитивних наслідків: діджиталізація та перетворення страхових продуктів в електронні поліси; зростання попиту на страхування життя та медичне страхування. До негативних наслідків відноситься зменшення кількості страхових компаній; складність віддаленого обслуговування клієнтів (оцінка страхових збитків).

Таким чином, пандемія змусила український страховий ринок трансформувати власну діяльність. Надання послуг онлайн не тільки відповідає новим запитам клієнтів, а й мінімізує ризики зараження. Тож більшість страхових компаній змогли адаптуватись до роботи в нових умовах та знайти рішення для стабільного функціонування.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Терещенко Т. Є., Заволока Л. О., Пономарьова О. Б. Страхування: навч. посіб. Дніпро: Університет митної справи та фінансів, 2020. 221 с.
2. Огляд небанківського фінансового сектору. Листопад 2021. НБУ. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Nonbanking_Sector_Review_2021-11.pdf?v=4
3. Огляд небанківського фінансового сектору. Квітень 2021. НБУ. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Nonbanking_Sector_Review_2021-04.pdf?v=4
4. «Коронавірус COVID-19». СК «USI». URL: <https://usi.net.ua/strahuvannya/covid-19>
5. «COVID-STOP». СК «Місто». URL: https://ic-misto.com.ua/individualne-strahuvannya/medichne-ta-osobiste-strahuvannya/strahuvannya-vid-koronavirusu-onlayn?gclid=CjwKCAiAz-OBhBIEiwAG1rI0iznfGwk8vdmYsPzfp35J44RxP1BveFzQQ6NjwQja4_-9NRNYSqDMhoCKj4QAvD_BwE
6. «Стоп. Коронавірус». СК «Провідна». URL: <https://www.providna.ua/retail/stop-koronavirus>
7. «Страхування у разі виявлення коронавірусу». СК «VUSO». URL: <https://sales.vuso.ua/uk/covid-19>

*Ляшевська В.І.,
к.е.н., доц. кафедри маркетингу, менеджменту та підприємництва,
Мусатова Ю.В.,
студентка кафедри маркетингу, менеджменту та підприємництва.
Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна*

ПЛАНУВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ НА ЗОВНІШНІХ РИНКАХ

У статті розглянуто сутність понять «конкурентоспроможність» та «конкурентні переваги». Обґрунтовано важливість планування конкурентоспроможності підприємств на зовнішніх ринках.

Ключові слова: конкуренція, конкурентоспроможність, підприємство, конкурентні переваги, планування.

На сучасному етапі ринкових відносин суб'єкти господарювання постійно знаходяться в умовах жорсткої конкуренції, за таких обставин конкурентоспроможність набуває ключового значення для ефективної роботи підприємства та стає рушійним фактором його розвитку та займання частки на світовому ринку.

Саме тому **актуальною є проблема** планування конкурентоспроможності підприємств на зовнішніх ринках. Актуальність цієї проблеми, її теоретичне і практичне значення зумовили вибір теми дослідження, його мету і завдання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок в дослідження конкурентоспроможності підприємства внесли такі відомі вчені: М. Портер, Ф. Котлер, Ж.-Ж. Ламбен, А.Дж. Стрікланд, І. Ансофф, А.А. Томпсон, Д. Дей, О.С. Виханский, Г.Л. Азоев, П.С. Зав'ялов, Л.В. Балабанов, А.В. Войчак, О.А. Гавриш, М.О. Данилюк, Л.Є. Довгань, О.В. Зозульов, Є.В. Крикавський, Н.В. Куденко, А.Ф. Павленко та інші.

Метою статті є дослідження особливостей планування конкурентоспроможності підприємств на зовнішніх ринках.

Викладення основного матеріалу дослідження. Конкурентоспроможність підприємства являє собою здатність ефективно розпоряджатися власними й позиковими ресурсами в умовах конкурентного ринку, це результат його конкурентних переваг по всьому спектру проблем управління підприємством; можливість ефективної господарської діяльності та її практичної прибуткової реалізації в умовах конкурентного ринку [1, 2].

Конкурентоспроможність підприємства характеризується трьома групами показників:

- наявність у компанії певних ресурсів;
- операційною ефективністю підприємства (рентабельність основних напрямів діяльності та рівень витрат; наукоємність та технічний рівень продукції порівняно з конкурентами на світовому ринку; ступінь диференціації діяльності компанії; частка компанії на світовому ринку; індекс цін на продукцію компанії у порівнянні з динамікою цін на світовому ринку; ступінь експортної орієнтації та/або імпоротної залежності та інші);
- наявність ефективної стратегії розвитку, спрямованої на формування конкурентних переваг компанії.

На створення високого рівня конкурентоспроможності підприємства впливають такі фактори, як: потенційні можливості, умови реалізації стратегічних напрямів розвитку, вирішення проблем використання ресурсного забезпечення, використання ефективної концепції управління безпосередньо конкурентоспроможністю. Управління конкурентоспроможністю має охоплювати з одного боку, проблеми якості продукції, ресурсобереження, вивчення інфраструктури, з іншого – всі загальні функції управління, а саме – стратегічний маркетинг, організацію процесів, мотивацію та регулювання, облік, контроль та планування.

Планування конкурентоспроможності передбачає виділення основних етапів обґрунтування заходів щодо формування конкурентних переваг:

1. Всебічна оцінка конкурентоспроможності підприємства з урахуванням сучасних тенденцій та темпів розвитку.
2. Виокремлення показників конкурентоспроможності та розробка заходів, які забезпечують утворення конкурентних переваг.

3. Розрахунок ресурсів і витрат, необхідних для здійснення визначених заходів, їх зіставлення з можливостями, виділення більш результативних заходів.

4. Створення плану підвищення конкурентоспроможності підприємства, подальше його затвердження та ресурсне забезпечення.

Здійснення планування конкурентоспроможності підприємства здійснюється на основі таких підходів [3]:

1. Короткостроковий. Розробка планових заходів щодо підвищення конкурентоспроможності спирається на оцінку окремих показників конкурентних позицій, рівень їх керованості та мінливості. Ці заходи мають точковий характер і передбачають поліпшення позицій переважно у короткостроковому періоді з невеликими змінами у діяльності підприємства.

2. Довгостроковий. Цей підхід використовує концепцію управління конкурентоспроможністю підприємства з урахуванням інноваційної моделі. При цьому спочатку визначається ідеальний майбутній стан підприємства з високим потенціалом конкурентоспроможності за рахунок маневреності та інноваційності, а потім від такого прогностичного стану формується траєкторія розвитку. Порівняно з першим підходом таке планування потребує забезпечення комплексності заходів, їх взаємозв'язку та підтримки, а також системи управлінських заходів щодо формування та підтримки високої конкурентоспроможності підприємства на всьому шляху його розвитку.

Зараз найбільш поширений перший підхід, оскільки його результати відчутні практично одразу і заходи є менш затратними.

В рамках планування конкурентоспроможності підприємства доцільно виділити найважливіші для успішного розвитку конкурентні переваги своїх товарів та послуг, а також сконцентрувати зусилля на них та планову діяльність.

Конкурентну перевагу послуги або товару слід обирати, якщо вона відповідає таким вимогам:

- важливість – обрана перевага приносить більшу користь клієнтам;
- унікальність – конкуренти не пропонують цю особливість;
- доступність – товар чи послуга доступні для реалізації досить великому колу потенційних споживачів;
- неповторність – конкурентам важко запозичити цю перевагу;
- доступність за ціною – покупці мають можливість заплатити за цю перевагу;
- прибутковість – перевага може забезпечити прибутковість підприємства.

Висновки. В умовах високої зовнішньої нестабільності, планування конкурентоспроможності – єдиний спосіб прогнозувати майбутні проблеми та можливості підприємства. Конкурентоспроможність підприємства визначається не тільки кінцевими результатами діяльності підприємства, а й закладається на етапі планування, і є результатом управлінських процесів на усіх стадіях діяльності підприємства. Отже, конкурентоспроможність компанії не може бути виміряна якимось одним параметром, для цього необхідно створити систему показників економічного розвитку.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ.

1. Азоев Г.Л. Конкуренция: анализ, стратегия и практика / Г.Л. Азоев. – М.: Центр экономики и маркетинга. 1996. – 208 с.
2. Завьялов П.С. Маркетинг в схемах, рисунках, таблицах: Учебное пособие. - М.: ИНФРА-М, 2002. – 496 с.
3. Савкина, Р. В. Планирование на предприятии : учебник для бакалавров / Р. В. Савкина. - 3-е изд., стер. - Москва : Издательско-торговая корпорация «Дашков и К°», 2020. — 320 с.
4. Євтушенко В. А., Ляшевська В. І., Копитцова О. С. Планування зовнішньоекономічної діяльності як фактор підвищення конкурентоспроможності підприємств на світовому ринку. Бізнес Інформ. 2021. №6. С. 38–43. URL: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2021-6-38-43>

*Матвій І.В.,
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня.
Науковий керівник: Гуріна Н.В., к.е.н., доцент,
доцент кафедри обліку та консалтингу.*

Державний податковий університет.

СУТНІСТЬ КРИПТОВАЛЮТИ ЯК ПЕРЕДУМОВА ЇЇ ОБЛІКОВОГО ВІДОБРАЖЕННЯ

В умовах сьогодення особливо гостро постає питання щодо сутності криптовалюти, відображення інформації про неї у бухгалтерському обліку та порядку оподаткування операцій, пов'язаних з нею.

Окремої уваги вимагає трактування терміну «криптовалюта». Дослідження даного питання проводилося апелюючи до робіт іноземних та вітчизняних вчених та фахівців у цій сфері, зокрема: Роджер Вер, Андреас Антополус, Тім Драпер, Чарлі Лі, І. Лубенець, В. Сословського, І. Косовського, Н. Гуріної, Т. Яцик.

«Криптовалюта» — це назва широкої групи цифрових активів, ніша яких зародилася ще в 2009 році, починаючи з біткоїна. Їх десятки тисяч, але лише декілька з них мають значну капіталізацію і потенційне майбутнє. Абстрагуючись від будь-яких фундаментальних цінностей криптовалюти, необхідно відзначити, що її актуальність полягає у тому, що у двох людей у будь-якій точці світу, які мають підключення до інтернету, є можливість без посередників здійснити передачу вартості за короткий проміжок часу. Використовуючи біткоїн (чи будь яку іншу криптовалюту), можна надіслати певну суму коштів, заплатити комісію за транзакцію та розрахувати обмін за менше, ніж хвилину не задіюючи при цьому банків і не використовуючи готівку.

У 2021 році відбувся своєрідний рекорд: з одного біткоїна-гаманця на інший, було переказано біткоїнів на суму \$2,3 мільярди доларів: транзакція зайняла менше хвилини часу та забрала 50 центів комісії. Чи варто говорити про те, що жодна традиційна фінансова структура не здатна на такі результати?

Тож чим насправді слід вважати криптовалюту? На це питання необхідно надати сталу відповідь як мінімум тому, що від ставлення до криптовалюти та її визначення залежатиме те, як вона буде регулюватись та оподатковуватись.

Необхідно відзначити, що основна увага при розгляді питань щодо криптовалюти приділяється саме технічним аспектам її видобутку (майнінгу) та використанню, а це, в свою чергу, заважає у повному обсязі дослідити її економічну сутність як об'єкта обліку та оподаткування [1, с. 42-51].

Термін «криптовалюта» має велику різноманітність тлумачень.

Під криптовалютою варто розглядати цифрову валюту, яка використовує криптографію для забезпечення безпеки та перевірки транзакцій у своїй мережі.

Лубенець І. [2, с. 1] під криптовалютою розуміє «вид цифрової валюти, заснований на складних обчисленнях деякої функції, яку легко перевірити зворотними математичними діями, в основі емісії якої є принцип доказу виконання роботи «Proof-of-work».

Сословський В.Г., Косовський І.О. [3, с. 60–79] трактують криптовалюту як «засіб розрахунків, який не має матеріальної форми, а існує у вигляді програмного коду, із застосуванням криптографічних методів захисту, випуск та облік якого частіше децентралізований та відомий учасникам розрахунків; а також системою платежів, яку утворюють одиниця розрахунку та операції з нею».

Яцик Т.В. [4, с. 385–390] зазначає, що «криптовалюта – (цифрова валюта) це особливий електронний платіжний засіб, курс якого підтримується тільки попитом та пропозицією».

Проаналізувавши наведені визначення, можна зробити висновок, що на сьогодні не існує загального підходу до трактування терміну «криптовалюта» та єдиної думки щодо того, у складі якого з об'єктів обліку можна її розглядати [5, с. 42-51].

Криптовалюта, або, правильніше сказати: DeFi (Decentralized Finance) - “Децентралізовані Фінанси” - це екосистема фінансових інструментів на блокчейні. Тож DeFi (або як його ще називають - “Web 3.0”) виник внаслідок перенесення фінансових інструментів традиційного фінансового та банківського світу на блокчейн, тому саму криптовалюту слід сприймати не лише як електронні активи, спосіб накопичення,

кредитування, збагачення, а як всю фінансову інструментальну систему цілком. Тобто, можна сказати, що криптовалюта - це фінансові інструменти та важелі економічного впливу 21 століття.

Крім того, варто розглянути як криптовалюту характеризують вітчизняне та зарубіжне законодавство? Так, у 2014 р. НБУ у своєму документі «Роз'яснення щодо правомірності використання в Україні «віртуальної валюти/криптовалюти» Bitcoin» зробив першу спробу визначити правовий статус, який був прирівняний до грошового сурогату, але вже у 2018 р. НБУ дійшов висновку, що криптовалюта не може бути визнана грошовим сурогатом, залишивши біткоїн у сірій зоні українського законодавства.

Необхідно відзначити, що згідно «Triple-A», Україна посіла перше місце у світі за «crypto adoption» - глобальним рівнем володінням крипто-активами (звісно не загалом, а в пропорційному відношенні до кількості населення) з 12,73% населення, що володіють крипто-активами [7]. Це демонструє гостру зацікавленість громадян у цій сфері. Проте, на сьогодні правовий статус криптовалюти досі залишається не визначеним.

Отже, нерегульованість питань щодо криптовалюти призводить до труднощів у процесі оподаткування та взаємодії з контролюючими органами, тому, на нашу думку, під терміном «криптовалюта» доцільно розглядати певний вид фінансових інструментів, який дає всі ті самі можливості що і банк, але однакові і для всіх: незалежно від географічного положення, статті, раси, гендеру чи віку.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гуріна Н.В. Економічна сутність криптовалюти як методологічна передумова відображення її в бухгалтерському обліку. Економічний вісник. Серія: фінанси, облік, оподаткування : науковий журнал / редкол. : О.А. Шевчук (голов. ред.) та ін. Ірпінь : Університет державної фіскальної служби України, 2020. Випуск 5, С. 42-51.
2. Лубенець І. Огляд цифрових криптовалют. Блог експертів про фінанси. 2014. URL: <http://www.prostoblog.com.ua/lichnye/byudzheth/obzor-tsifrovyyh-kriptovalyut> (дата звернення: 19.01.2022 р.).
3. Молчанова Е., Солодовський Ю. Глобальна сервісна природа сучасних криптовалют. Міжнародна економічна політика. № 1. 2014. С. 60 – 79.
4. Яцик Т.В. Сутність криптовалюти та етапи її розвитку у фінансовому обліку. Молодий вчений. 2018. № 3. С. 385–390.
5. У Нацбанку назвали причини пришвидшення інфляції у 2021 році. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3383670-u-nachbanku-nazvali-pricini-prisvidsenna-inflacii-u-2021-roci.html> (дата звернення: 19.01.2022 р.).
6. Global Cryptocurrency Charts. URL: <https://coinmarketcap.com/charts/> (дата звернення: 19.01.2022 р.).
7. Global crypto adoption. URL: https://triple-a.io/crypto-ownership/?fbclid=IwAR3w8_2lRxdyK1OpMPwn0R8SetuDC21ukXDlKbZz20cM04RHbgMVmmiRGu8 (дата звернення: 19.01.2022 р.).

УДК 338.48

Олійник О.С.,

кандидат економічних наук,

доцент кафедри туризму та готельно-ресторанної справи

Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

ДІЯЛЬНІСТЬ ГОТЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ ЗАХІДНОГО РЕГІОНУ УКРАЇНИ В УМОВАХ СУЧАСНОСТІ

Сьогодні готельне господарство є невід'ємною частиною туристичної галузі України. В сучасних умовах розвитку туризму особливо важливим є розвиток готелю. Активний розвиток цієї сфери створить нові, додаткові робочі місця, надходження до бюджету для створення позитивного туристичного ландшафту для окремих регіонів країни та загалом, що являє собою майбутнє розвитку готельного господарства в Україні, але є проблеми, які роблять українські готелі неконкурентоспроможними в порівнянні із західними. Готельний бізнес України діє нестабільно зі значним ризиком[1]. Виникла необхідність у модифікаціях та покращеннях, які потребують швидкої реакції та гостинності, в тому числі і додаткові ресурси. Щоб вирішити низку питань,

щодо покращення економічного стану готельних підприємств науковці досить активно досліджують дані питання. До таких науковців можна віднести: Басюркіна Н.Й., Відоменко І.О., Діденко Н.С., Графська О.І., Боратинський О. В., Євдощенко О. В. [3], Єпіфанова І.Ю., Лупич О.О., Мальська М. П. та інші. Науковці вивчають дані питання у динаміці, враховуючи внутрішні та зовнішні фактори впливу на діяльність даних підприємств. Проте, незважаючи на активні наукові дослідження в цій сфері, питання діяльності готельних підприємств залишається актуальним і потребує більшого наукового дослідження. Діяльність готелів і ресторанів у світі є однією з найкращих прибуткових напрямів розвитку національних економік. Для України розвиток готельно-ресторанних підприємств в період незалежності держави являється один із джерелом надходжень до бюджету. Хоча Україна має внутрішні та зовнішні проблеми, які обмежують динаміку розвитку готельно-ресторанних підприємств, їх діяльність залишається актуальною.

Дослідження діяльності готельних підприємств проведемо при допомозі статистичних даних Західного регіону України, які сформовані в таблицю 1.

Таблиця 1

Основні показники діяльності готельних підприємств

Регіон	2018 рік.	2019 рік.	2020 рік
Кількість колективних засобів розміщення (од)			
Західний	960	1107	274
Загальна кількість місць у колективних засобах розміщення (од)			
Західний	307653	311812	26094
Кількість номерів у готелях та аналогічних засобах розміщення (од)			
Західний	22324	57234	22254
Кількість осіб, що перебували у колективних засобах розміщення (од)			
Західний	1469262	1455975	490108
Кількість ночівель осіб у колективних засобах розміщення (од)			
Західний	3246591	4010449	1154642

Джерело: [5] адаптовано автором

Дані таблиці 1, тобто, основні показники діяльності готельних підприємств, а саме - кількість колективних засобів розміщення, загальна кількість місць у колективних засобах розміщення, кількість номерів у готелях та аналогічних засобах розміщення, кількість осіб, що перебували у колективних засобах розміщення, кількість ночівель осіб у колективних засобах розміщення свідчать про значне зростання усіх вище згаданих показників у 2019 році і значно нижчі значення показників у 2020 р., що є результатом появи пандемії, в результаті чого підприємства гостинності мають негативні результати діяльності, не зважаючи, що Західний регіон має в історичні пам'ятки та інші передумови розвитку туристичної галузі. З метою розширеного дослідження звернемо увагу на розрахункові показники діяльності даних підприємств, а саме: середню одночасну місткість одного готелю за кількістю місць, середню місткість одного готельного номеру, загальну кількість місць для обслуговування гостей за рік та рівень завантаженості готелю, значення яких відображені в таблиці 2.

Таблиця 2

Основні показники діяльності готельних підприємств в Україні.

Регіон	2018 рік.	2019 рік.	2020 рік
Середня одночасна місткість одного готелю за кількістю місць (од)			
Західний	55	53	95
Середня місткість одного готельного номеру (од)			
Західний	2	1	2
Загальна кількість місць для обслуговування гостей за рік (тис. місць)			
Західний	19106,7	21443,0	9524,3
Рівень завантаженості готелю (од)			
Західний	17,0	18,7	12,1

Джерело: [5] адаптовано автором

Дані табл. 2 вказують на аналогічні зміни тенденцій діяльності підприємств гостинності, що і в таблиці 1.

Таким чином, дослідження діяльності готельних підприємств вказують, про необхідність прийняття ряду принципових рішень:

- для зростання кількості гостей в готельно-ресторанних підприємствах необхідне впровадження додаткової заохочувальної системи;
- розробити план розвитку взаємин з агентствами, які мають середні рівні сталої і стратегічної цінності для компаній, щоб мати постійних клієнтів;
- необхідно відмовлятися від відносин з клієнтами, що мають низькі рівні сталої і стратегічної цінності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Басюрікіна Н.Й. Проблеми розвитку і особливості державного регулювання готельно-ресторанного бізнесу в Україні. Економічні та соціальні аспекти розвитку України на початку XXI століття: матеріали IV міжнародної науково-практичної конференції (м.Одеса, 5-8 жовтня 2016р.). Одеса: ОНАХТ, 2016.318 с. С. 85-92.
2. Відоменко І.О., Діденко Н.С. Дослідження сучасного стану готельного господарства України та його вплив на формування стратегії просування послуг індустрії гостинності. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. 2016. № 21. С. 64-68.
3. Графська О.І., Боратинський О. В., Євдошенко О. В. Вплив держави на формування ціни в підприємствах готельного бізнесу в Україні в період пандемії COVID-19. П'ятдесят перші економіко-правові дискусії: матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції. Львів, 2020. С. 3-5.
4. Лупич О.О. Вплив сучасних тенденцій індустрії гостинності на перспективи її розвитку в Україні. Науковий вісник Ужгородського університету. 2016. Випуск 1(47). Т. 2. С. 78–82.
5. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> .

УДК 336.14

Пось К.Ю.,
студентка 3 курсу спеціальності «Фінанси, банківська справа та страхування»
Відокремлений структурний підрозділ «Роменський фаховий коледж
ДВНЗ КНЕУ імені Вадима Гетьмана».
Науковий керівник викладач економічних дисциплін Нещєтова С.В.

РОЛЬ МІСЦЕВИХ ДЕРЖАВНИХ АДМІНІСТРАЦІЙ У ЗАЛУЧЕННІ МОЛОДІ ДО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Україна, як і більшість європейських країн, тривалий час перебуває у стані демографічної кризи. Економічно активне сільське населення складає більшість трудових мігрантів нашої держави, надаючи перевагу праці у країнах Східної Європи. При цьому 29,5% трудових мігрантів мають вік 15—29 років; 30,3% у віці 30—39 років, тобто мова йде саме про молодь. Проблема полягає у відсутності перспектив, належних умов праці для молоді та соціально-економічний стан сіл і малих міст. Досліджують дану проблему демографи, соціологи, економісти і фінансисти, оскільки вона пов'язана з розвитком територіальних громад та їх фінансового забезпечення щодо реалізації молодіжних ініціатив в умовах децентралізації.

Так у працях Л.О. Міщенко, Ю.О. Раделицького, О.Р. Квасній та інших науковців значна увага приділяється аналізу умов розвитку територіальних громад та джерелам формування дохідної частини місцевих бюджетів, акцентується увага на розвитку малого бізнесу як елементу молодіжних ініціатив.

Як зазначає Л.О. Міщенко: «Особлива роль відводиться місцевим бюджетам у соціально-економічному розвитку об'єднаних територіальних громад, адже з місцевих бюджетів здійснюється фінансування видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення, закладів освіти, культури, охорони здоров'я населення, засобів масової інформації; також фінансуються різноманітні молодіжні програми». [2]

Роль місцевих бюджетів у складі бюджетної системи України на сьогодні має важливе значення, адже відбуваються зміни в місцевому самоврядуванні та територіальній організації влади. О.Р. Квасній наголошує, що: «...державна перебуває на етапі зміни вектору економічного розвитку і оновлення управлінського механізму в контексті євроінтеграційного напрямку, що включає підтримку, прийняття і

наближення до європейських стандартів економіко-соціального розвитку та переформатування бюджетної політики в напрямі посилення ролі місцевих бюджетів». [3]

З кожним роком сільське населення в Україні скорочується. Віддалені сільські території занепадають через відсутність робочих місць, нерозвинену інфраструктуру, нерозвиненість соціальної сфери, оскільки їхнє фінансування відбувається за залишковим принципом.

Процес децентралізації значно розширив повноваження місцевих органів влади [1], саме завдяки ініціативі місцевих державних адміністрацій створюються відповідні умови, що необхідні для розвитку соціальної та економічної інфраструктури у сільській місцевості. Ключова роль місцевих органів влади полягає у залученні молоді до місцевого самоврядування, розвитку малого бізнесу шляхом впровадження молодіжних стартапів та бізнес-ініціатив.

З метою виявлення готовності молоді залучитися до розбудови своїх територіальних громад на базі Відокремленого структурного підрозділу «Роменський фаховий коледж ДВНЗ КНЕУ імені Вадима Гетьмана» було проведено наукове дослідження серед 412 студентів 1-4 курсів з використанням анкетування, ранжування та графічних методів.

Загальна кількість студентів коледжу та поділ їх за курсами навчання відображена на рисунку. В результаті дослідження було з'ясовано за яких умов молодь готова залишитися проживати і працювати у сільській місцевості чи невеликому місті.

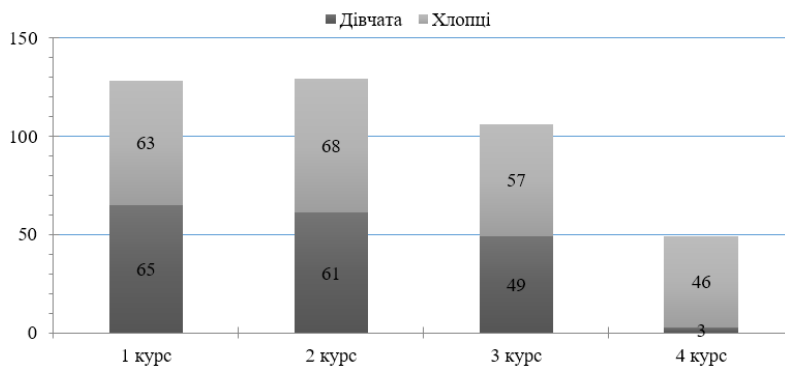

Рисунок 1 - Кількість студентів Відокремленого структурного підрозділу «Роменський фаховий коледж ДВНЗ КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

У коледжі навчаються студенти віком від 15 до 19 років, що проживають у Сумській, Полтавській та Чернігівській областях. Шляхом анкетування студенти визначали, за яких умов вони б могли залишитися у своїх населених пунктах.

Для проведення дослідження були запропоновані такі категорії:

1. Рівень заробітної плати від 15000 грн.
2. Можливість працевлаштування.
3. Доступність придбання власного житла.
4. Розвинена інфраструктура населеного пункту.
5. Широкий спектр побутових послуг.
6. Можливість відкриття власного бізнесу.
7. Наявність сучасних закладів для дозвілля молоді та занять спортом.
8. Якість медичного обслуговування.
9. Відкриття закладів шкільної та позашкільної освіти.
10. Розвинена туристична галузь (екотуризм).
11. Зручне транспортне сполучення.
12. Не залишитися в жодному разі.

Студенти повинні були зробити ранжування даних категорій по дванадцятибальній шкалі (рис. 2).

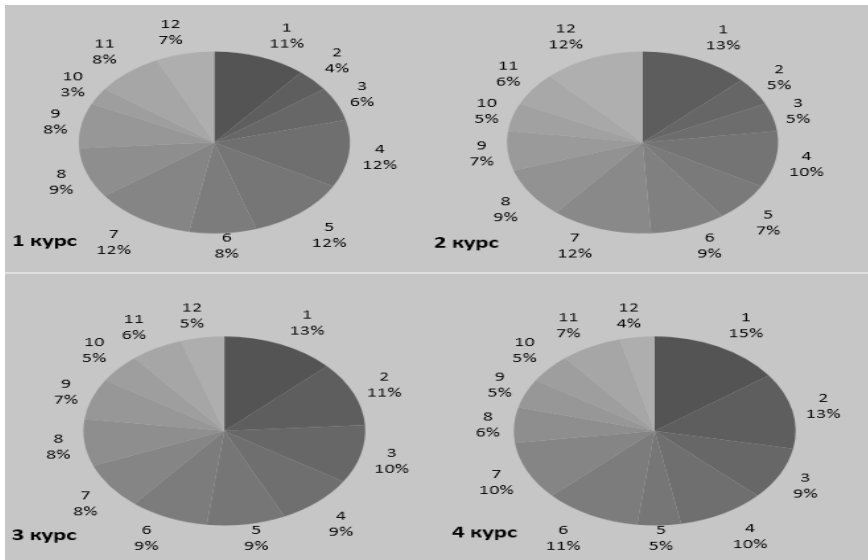

Рисунок 2. Відсоток умов, за яких студенти 1, 2, 3 та 4-го курсів готові залишитися у сільській місцевості

За результатами дослідження було з'ясовано, що більшість молоді готова залишитися жити у сільській місцевості чи невеликому місті за таких умов: при можливості працевлаштування (від 4% на першому курсі до 13% на четвертому курсі); отримання високої заробітної плати (від 15 000 грн.) 11% на першому та 15% на четвертому курсі; можливості придбати власне житло (від 6% на першому курсі до 9% на четвертому курсі); при наявності сучасної розвинутої інфраструктури (від 4% на першому курсі до 12% на четвертому курсі); при широкому спектрі побутових послуг (від 12% на першому курсі до 5% на четвертому); при можливості відкриття власного бізнесу (від 8% на першому курсі до 11% на четвертому); при наявності мережі закладів дозвілля (від 12% на першому курсі до 10% на четвертому); при достатній якості медичного обслуговування (від 9% на першому курсі до 6% на четвертому); при умові відкриття освітніх закладів (від 8% на першому курсі до 5% на четвертому); за умов розвинутої туристичної галузі (від 3% на першому курсі до 5% на четвертому); при якісному транспортному сполученні з великими містами районного та обласного значення (від 8% на першому курсі до 7% на четвертому); не залишатися в жодному разі (від 7% на першому курсі до 4% на четвертому).

Узагальнюючи отримані результати, можемо зробити наступні висновки: найбільш значущою умовою для закріплення молоді у сільських територіальних громадах є високий рівень заробітної плати (від 15000 грн.), можливість працевлаштування та сучасну інфраструктуру населеного пункту. А такі умови як розвиток туристичної галузі та відкриття освітніх закладів є менш вагомими.

Державним адміністраціям на місцях слід проводити аналіз потреб молоді, більше довіряти і активніше залучати молодь до розвитку місцевих територіальних громад.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/280/97-%D0%B2%D1%80>
2. Міщенко Л. О. Формування і використання коштів місцевих бюджетів України в умовах децентралізації: теорія і практика. Ефективна економіка. 2018. № 1. – URL: <http://economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6074>
3. Квасній О. Р. Місцеві бюджети в умовах децентралізації: теоретичні аспекти / О. Р. Квасній Ю., О. Раделицький // Social-economic problems of the modern period of Ukraine. – 2018. -№5. – С. 147-153.

**Семікіна І.Ф.,
Кругляков В.Є.,**
аспіранти

Луганського національного університету імені Тараса Шевченка

ЕКСПЛІКАЦІЯ ПРОБЛЕМ ЗАПРОВАДЖЕННЯ МЕДИЧНОЇ РЕФОРМИ В УКРАЇНІ В ЧАСТИНІ АВТОНОМІЗАЦІЇ МЕДИЧНИХ ЗАКЛАДІВ

Найбільші досягнення в сфері покращення системи охорони здоров'я в Україні покладаються на медичну реформу, яка відбувається за допомогою національних і міжнародних засобів. На структурну реформу фінансування системи охорони здоров'я у Держбюджеті-2020 було закладено і використано 72 млрд. грн. Ці кошти передбачені на реалізацію Програми медичних гарантій, наданих населенню в системі забезпечення їх медичними послугами [1]. Це майже 64 % бюджетних коштів, виділених на охорону здоров'я у Держбюджеті-2020 [2]. Основним розпорядником коштів і фінансистів медичних закладів є створена в процесі реформування галузі є Національна служба здоров'я України (НСЗУ), яка одночасно є одним із реципієнтів міжнародної технічної допомоги Україні в здійсненні реформи за програмою «Підтримка реформи охорони здоров'я» (реєстр. картка від 29.11.2018 № 3986). Виконавець Проєкту – компанія «Делойт Консалтінг Оверсіз Проджектс» – повинна забезпечити досягнення мети реформи, а саме, підтримку прозорості, підзвітності та ефективної системи охорони здоров'я, яка здатна задовольняти потреби населення України в охороні здоров'я [3].

Базою здійснення медреформи можна вважати так звану «автономізацію медзакладів» – перетворення їх в комунальні та державні юридичні особи [4], відкриття розрахункових рахунків в банку замість казначейських, реєстрація медзакладів в Єдиній системі охорони здоров'я та верифікація медзакладів Національною службою здоров'я України, перевірка на платформі SmartTender факту отримання ними медичних ліцензій [5].

З 2018 року надавачі первинної медичної допомоги (ПМД) перейшли на нові принципи фінансування – оплату за одного пацієнта з використанням капітаційної ставки в рамках виконання договорів про медичне обслуговування населення між надавачами ПМД та Національною службою здоров'я України (НСЗУ). Первинка ланка, таким чином, працює за новими правилами вже майже два роки [6]. 1 квітня 2020 року стартувала перша в Україні Програма медичних гарантій – перелік медичних послуг, які держава гарантує пацієнту [7]. Порядком реалізації програми державних гарантій медичного обслуговування населення у 2020 році було затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 5 лютого 2020 р. № 65 [8]. Нею було затверджено тарифи на медпослуги.

Пандемія значно ускладнила просування медичної реформи в Україні. Особливістю нинішньої кризи є те, що не сама пандемія впливає безпосередньо на світові економічні процеси, а здійснює це через вимушені заходи карантинного характеру, які приймаються урядами країн задля перешкоди розповсюдженню епідемії до розмірів, що загрожуватимуть самому існуванню держав. А другим, але ще й більш важливим чинником є посилення тиску на медичну систему у частині лікування людей від коронавірусної інфекції.

У дійсності, у процесі запровадження цього процесу виявилися численні проблеми, перш за все, через фактичну недостатність джерел фінансування медичних закладів після їх передавання під керівництво громад. Так, капітаційні кошти покривають лише частину потреб, завдання з підвищення плати працівників медичної сфери не виконуються, фонд боротьби з коронавірусом використовується неефективно та багато інших проблем. Без вирішення цих проблем не можливе подальше просування медичної реформи, що потребує чіткого визначення актуальних проблем забезпечення автономії медичних закладів, чому присвячена дана стаття.

У цьому процесі виявилися дві загрози:

по-перше, медична галузь України не готова для вирішення своїх задач в умовах різкого збільшення чисельності пацієнтів;

по-друге, сама медична галузь знаходиться на маршруті реформування від старої централізованої системи до нової, з якої втілено в життя лише перші кроки.

Саме зараз визнаним напрямком подолання кризи є інвестування саме інвестиції в людський капітал, в якість життя населення, яке само переживає загрози і втрати від епідемії захворювань та їх наслідків.

Так, рекомендації, висловлені американським економістом П. Крутманом [9], стосуються того, що західні країни, йдучи шляхом всемірної економії та скорочення витрат звужують таким чином попит, що підштовхує економіку до рецесії. Навпаки, на думку П. Крутмана, «в сучасній ситуації економити слід під час буму, а не спаду. Нині уряди повинні витратити більше, а не менше, доки приватний сектор знову не буде готовий тягнути економіку вперед, проте стала переважати політика суворої економії, що руйнує ринок праці» [9].

Для України це цілком важливий висновок, оскільки через обмеженість державного бюджету уряд практично завжди намагається вирішувати економічні проблеми шляхом надзвичайної економії. На разі, коли більшість країн світу вживають значні програми фінансового оздоровлення споживання, Уряд України намагається виробити власне бачення й прийняття заходів подолання економічної рецесії, викликаной пандемією коронавірусу. У цьому напрямку прийнятий Закон України щодо змін до державного бюджету із метою створення фонду боротьби з коронавірусом обсягом 64,7 мільярда гривень, є тою відповіддю, яку уряд вважає достатньою в умовах нинішньої економічної кризи [10], і яка, тим не менше, піддається жорсткій критиці через несумісність цих фінансових джерел у порівнянні з подібними рішеннями інших країн. Втім, досі відсутні доволі дієві інструменти, як щодо впливу, так і щодо оцінки вивірності стратегії урядів будь-яких країн. Визнається, що суспільство не має відповідних важелів тиску на уряди задля здійснення ними найбільш ефективних макроекономічних рішень щодо подолання економічної рецесії, що потребує надзвичайних зусиль впливу з боку широкої громадськості на політиків, які визначають урядові дії [9]. Отже, в умовах, які склалися в системі взаємодії між економічною наукою і урядовою діяльністю, ще існують величезні прогалини, заповнення яких мало би неабияке позитивне значення для контролю з боку суспільства дієвості урядових заходів щодо подолання економічних кризових явищ. Ця невизначеність щодо правильності заходів, що здійснюються урядами, у тому числі і Кабінетом Міністрів України, цілком відображається на ході здійснення медичної реформи в період пандемії коронавірусу. Це висуває значної складності задачі перед усією системою охорони здоров'я в Україні.

Нагальне питання сьогодення – удосконалення обчислення НСЗУ тарифів на закупівлю медпослуг у медзакладів. Ще одне питання – надання ОТГ медичної субвенції з Державного бюджету з метою створення можливостей для них самостійно приймати рішення щодо фінансування медичних закладів (у тих частинах, які їм необхідні). Саме використання медичної субвенції викликає досить багато запитань. До бюджетного законодавства були внесені зміни до п. 3 ч. 1 ст. 89 Бюджетного кодексу України щодо видатків на охорону здоров'я, що здійснюються з бюджетів міст обласного значення, районних бюджетів, а також бюджетів ОТГ. Зокрема, на ПМСД, амбулаторно-поліклінічну та стаціонарну допомогу (лікарні широкого профілю, спеціалізовані медикосанітарні частини, пологові будинки, поліклініки й амбулаторії, загальні стоматологічні поліклініки, а також дільничні лікарні, медичні амбулаторії, фельдшерсько-акушерські (ФАПи) та фельдшерські пункти, центри первинної медико-санітарної допомоги (ЦПМСД)); на програми медико-санітарної освіти (міські та районні центри здоров'я й санітарно-освітні заходи) та інші державні програми медичної й санітарної допомоги (територіальні медичні об'єднання, центри медичної статистики, автопідприємства санітарного транспорту, інші програми і заходи). Потребують термінового врегулювання міжбюджетні відносини із фінансування ВМД, яка надається мешканцям громади. Така ситуація пов'язана з тим, що видатки на надання вторинної меддопомоги включені в сукупну медичну субвенцію ОТГ без визначення конкретної частки для неї [11].

ЛІТЕРАТУРА:

1. На реформу фінансування охорони здоров'я у Держбюджеті-2020 заклали 72 млрд грн URL: <https://nszu.gov.ua/novini/na-reformu-finansuvannya-ohoroni-zdorovya-u-derzhbyudzheti-2-130>
2. Програма медичних гарантій отримає майже 64 % бюджетних коштів, виділених на охорону здоров'я URL: <https://nszu.gov.ua/novini/programa-medichnih-garantij-otrimaye-majzhe-64-byudzhetnih-k-124>
3. Е-навчання: українські лікарі мають доступ до безоплатного навчання за програмою з клінічного кодування хвороб та інтервенцій за українською системою ДСГ URL: <https://nszu.gov.ua/novini/e-navchannya-ukrayinski-likari-mayut-dostup-do-bezoplatnogo-263>
4. На Київщині автономізовано вже 99 % спеціалізованих медзакладів URL: <https://nszu.gov.ua/novini/na-kiyivshchini-autonomizovano-vzhe-99-specializovanih-medza-182>

5. Що потрібно медзакладу для подання пропозиції URL: <https://nszu.gov.ua/novini/shcho-potribno-medzakladu-dlya-podannya-propozycji-178>.
6. Що змінилось у наданні первинної медичної допомоги: результати дослідження URL: <https://nszu.gov.ua/novini/shcho-zminilosya-u-nadanni-pervinnoyi-medichnoyi-dopomogi-re-264>.
7. 7.Перша в Україні Програма медичних гарантій стартувала у повному обсязі URL: <https://nszu.gov.ua/novini/persha-v-ukrayini-programa-medichnih-garantij-startuvala-u-p-219>
8. Деякі питання реалізації програми державних гарантій медичного обслуговування населення у 2020 році URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/65-2020-%D0%BF#n21>
9. Кругман П. Выход из кризиса есть! ; [пер. с англ. Ю. Гольдберга]. М.: Азбука Бизнес, Азбука-Аттикус, 2013. 320 с. URL: http://loveread.ec/read_book.php?id=67188&p=1
10. Закон України. Про внесення змін до Закону України "Про Державний бюджет України на 2020 рік" (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2020, № 19, ст.126). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/553-20#Text>
11. Ю.Б. Ященко, М.В. Шевченко. Фінансова децентралізація в системі охорони здоров'я // Економіка і право охорони здоров'я. № 2 (4), 2016. –С. 39-43.

Ткаченко І.О.,
студентка IV курсу кафедри економічної кібернетики
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

ПРОГНОЗУВАННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

На сьогодні ідея сталого розвитку є безальтернативною системою принципів і способів розробки стратегій розвитку суспільства. Вона відіграє узагальнюючу роль, оскільки поєднує в собі основні положення більшості теорій суспільного розвитку, визначає цінності, пріоритети та стратегії розвитку сучасної цивілізації. Ідея сталого розвитку стала сьогодні парадигмою, особливим стилем наукового мислення та узагальнення буття, в межах якої розвивається суспільство. Вона є системою теоретичних, методологічних та аксіологічних установ, що поділяються багатьма науковцями та враховуються у вирішенні завдань суспільного розвитку [1].

Мета сталого розвитку – збалансувати наші економічні, екологічні та соціальні потреби, забезпечуючи процвітання для сьогодення та майбутніх поколінь. Стійкий розвиток складається з довгострокового комплексного підходу до розвитку та досягнення здорової спільноти шляхом спільного вирішення економічних, екологічних та соціальних проблем, уникаючи надмірного споживання основних природних ресурсів [3].

Методологія кількісної оцінки сталого розвитку країн, яку досліджують фахівці Світового центру даних з геоінформатики та сталого розвитку, ґрунтується на двох базових складових: компонентах якості (CqI) та безпеки (CsI) життя [4]. *Компонента якості життя* — інтегральна оцінка, яка враховує сумісно усі три виміри сталого розвитку, і, тим самим, відображає взаємозв'язок між трьома нероздільними сферами розвитку суспільства: економічною, екологічною та соціальною. Її структура включає 72 індикатори. Ступінь гармонізації сталого розвитку відображає баланс між його економічним, екологічним та соціально-інституціональним вимірами. *Компонента безпеки життя* описує сукупний вплив глобальних загроз на сталий розвиток різних країн та їх груп. Індекс вразливості країни до впливу сукупності глобальних загроз відображає ступінь наближення цієї країни одночасно до усіх загроз у просторі, який визначається нормою Мінковського.

Прогнозування рівня сталого розвитку України включатиме два етапи: прогнозування складових (метод Хольта) та прогнозування індексу сталого розвитку (на основі регресійної моделі, побудованої для країн Європи).

Побудова багатофакторної регресійної моделі передбачає вибір таких показників, залежність між якими могла б найбільш точно описувати рівень сталого розвитку. Для цього було проведено кореляційний аналіз зв'язку між індексом сталого розвитку та багатьма показниками трьох вимірів людського життя (економічного, соціального та екологічного), які знаходяться у відкритому доступі. У результаті було відібрано 8 показників, для яких значення коефіцієнту кореляції більше за 0,7 (наявний сильний зв'язок між змінними). Інформація про ці показники та коефіцієнти представлена в табл. 1.

Таблиця 1

Обрані показники для моделювання рівня сталого розвитку

Номер показника	Показник	Коефіцієнт кореляції
1	CP (corruption perception)	0,884
2	EF (economic freedom)	0,768
3	EPI (environmental performance index)	0,902
4	GPE (GDP per person employed)	0,822
5	IDI (ICT development index)	0,840
6	LEX (life expectancy)	0,748
7	SRSC1 (research and development expenditure)	0,750
8	SRSC2 (researchers in R&D)	0,847

Джерело: складено автором

Також було прийняте рішення про поповнення переліку показників індексом яскравості нічних вогнів, оскільки проведене дослідження, яке представлено у статті [2], показало наявність лінійного зв'язку між цим індексом та показниками соціально-економічної складової сталого розвитку. Саме тому використання зазначених даних є доцільним для побудови багатофакторної регресійної моделі.

Таким чином за допомогою програмної реалізації на основі зазначених дев'яти показників ми отримали наступну регресійну модель:

$$ISD \sim CP + EF + EPI + IDI + LN(GPE) + LEX + SRSC1 + SRSC2 + LIGHTS - 1$$

Інформація про результати моделювання представлена в табл. 2.

Таблиця 2

Звіт моделювання рівня сталого розвитку

	Estimate	Std.Error	t value	Pr(> t)
CP	2,092e-03	1,922e-04	10,884	<2e-16(***)
EF	3,517e-03	3,337e-04	10,541	<2e-16(***)
EPI	6,043e-03	2,976e-04	20,304	<2e-16(***)
IDI	-7,129e-03	1,604e-03	-4,445	1,07e-05(***)
LN_GPE	2,926e-02	5,298e-03	5,522	5,23e-08(***)
LEX	-1,977e-03	6,807e-04	-2,904	0,00384(**)
SRSC1	2,783e-02	3,961e-03	7,028	6,42e-12(***)
SRSC2	-5,524e-06	1,995e-06	-2,769	0,00582(**)
LIGHTS	6,275e-04	1,100e-04	5,707	1,91e-08(***)
Signif. codes: 0 «***» 0,001 «**» 0,01 «*» 0,05 «.» 0.1 «.»				
Multiple R-squared: 0,9987				
Adjusted R-squared: 0,9987				
F-statistic: 4,69e+04 on 10 and 534 DF				
p-value: <2,2e-16				

Джерело: складено автором

Наразі видно, що всі зазначені в моделі показники значущі, коефіцієнт детермінації дуже близький до 1 і становить 0,9987. Отже, відповідно до побудованої нами моделі зміна рівня сталого розвитку на 99,87% пояснюється зміною дев'яти показників різних вимірів життя людства. Саме тому ця модель цілком придатна для прогнозування.

На рис. 1 відображено прогноз для обраних нами складових сталого розвитку та самого рівня сталого розвитку. Додаткова вісь використовується для значень таких показників, як SRSC2 та GPE.

Таким чином, прогнозні значення рівня сталого розвитку відповідають загальній тенденції 2005-2012 рр та 2018-2019 рр., яка характеризується достатньо стабільним рівнем сталого розвитку. Значне зниження цього показника у 2013-2017рр. спричинене воєнними діями на сході країни, але вже у 2018 році показник сталого розвитку повернувся до звичного рівня, саме тому значення на період 2020-2024 рр. можна вважати цілком можливими.

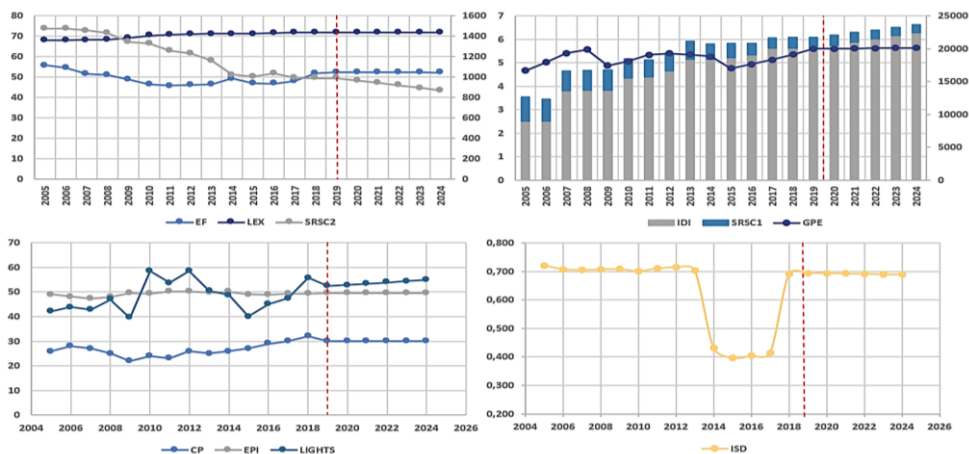

Рис. 1. Результати прогнозування сталого розвитку та його складових для України (пунктирна лінія – межа, яка відокремлює реальні дані (зліва) та прогноз (справа))

Джерело: побудовано автором

Отже, у результаті дослідження можна дійти висновку, що прогнозування сталого розвитку України цілком можливо здійснювати шляхом економіко-математичного моделювання не втрачаючи цінні дані та забезпечуючи високу точність результатів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Коренева І. М. Особливості та генеза ідеї сталого розвитку як методологія сучасної освіти. Вісник Черкаського університету. Серія «Педагогічні науки». Черкаси, 2018. Випуск 5. С.95-102. URL: <https://pedejournal.cdu.edu.ua/article/view/2512/2655>
2. Пишнограєв І. О., Ткаченко І. О., Гапон С. В. Можливість використання даних про яскравість нічних вогнів для критичного аналізу соціально-економічних показників країн. Економічний вісник НТУУ «КПІ». Київ, 2021. Випуск №19. С.54-62. URL: <http://ev.fmm.kpi.ua/article/view/240492>
3. Mondal Puja. What is the Importance of Sustainable Development? Your article library the next generation library. URL: <https://www.yourarticlelibrary.com/environment/what-is-the-importance-of-sustainable-development/9910>
4. World Data Center for Geoinformatics and Sustainable Development, «Sustainable Development Modeling 2020,» June, 2021. URL: <http://sdi.wdc.org.ua/global/>

ІСТОРИЧНІ НАУКИ

Герасимчук Т.А.,

науковий співробітник

Національного історико-архітектурного заповідника «Кам'янець»

СТУДЕНТСЬКЕ ЖИТТЯ 1920-30-Х РОКІВ В УКРАЇНІ: ІСТОРІОГРАФІЧНИЙ ОГЛЯД.

З проголошенням державної незалежності України для істориків відкрилися нові перспективи дослідження різних проблем, у тому числі й тих, вивчення студентської проблематики.

У 90-і рр. XX ст. – перші роки XXI ст. з'явилися ряд праць, присвячені історії педагогічної освіти, а також загальноукраїнським аспектам освітнього процесу у 20–30-х рр. XX ст., які дають можливість краще зрозуміти систему тогочасної освіти, місце в ній студентства, з'ясувати мережу навчальних закладів [6, с.111].

У 1991 р. побачило світ науково-популярне видання українського історика В.В. Липинського «Хто захистить студента? Студентські організації України: історія і сучасність». Автор проаналізував забезпечення студентів стипендіями і гуртожитками, показав діяльність комітетів поліпшення побуту студентів, Центрального бюро комуністичного студентства, вишівських осередків КП(б)У і ЛКСМУ, загонів «легкої кавалерії». В іншій публікації В.В. Липинський розглянув еволюцію принципів і методів комплектування студентських колективів в Україні 20-ті рр., а також їх реалізацію при зарахуванні студентів до вишів.

Серед студентознавців виокремимо О.О. Лаврут, яка у 2004 р. захистила кандидатську дисертацію, присвячену студентській молоді радянської України 1920-х рр. У роботі чільне місце посідає повсякденне життя студентів. [4, с.146]. У наступні роки О.О. Лаврут опублікувала низку статей на студентську тематику, у яких, зокрема, з'ясувала деякі аспекти становлення соціального портрета студентства, прояви девіантної поведінки молоді, проаналізувала політичні та ідеологічні настрої, показала організацію харчування, забезпечення гуртожитками і стипендіями, стажування, дозвілля, екскурсійну роботу студентів, їх гурткову роботу, громадську та краєзнавчу діяльність, розглянула питання функціонування студентської преси.

У 2011 р. В.В. Липинський спільно з Х.А. Кравчук (Хоруженко) у статті розглянули організаційне становлення студентських профспілок у 1920-ті рр., проаналізували причини їх самодіяльного утворення і подальшого офіційного визнання, відстежили етапи кількісного зростання членів профспілок, визначили місце профспілкових організацій у системі органів студентського самоврядування [5, с.28]. Х.А. Кравчук в одній із своїх публікацій розглянула процес відтворення, діяльності та ліквідації організацій загальностудентського представництва, довела, що вони мали демократичне спрямування й створювалися на основі вільного волевиявлення всього студентського загалу.

У 2011 р. Х.А. Кравчук захистила кандидатську дисертацію, у якій дослідила формування та діяльність організацій студентів за умов трансформації суспільно-політичних відносин в УСРР у 1920-ті рр., з'ясувала матеріальний стан і соціально-економічне становище студентства, встановила напрями, форми та засоби діяльності економічних студентських організацій та визначила причини їх появи та ліквідації, вивчила соціальний склад студентства, причини та фактори, які спричинили його зміни тощо[2, с.19].

У 2012 р. захистила докторську дисертацію О.Л. Рябенко, темою роботи якої стало повсякденне життя студентів радянської України у 1921–1936 рр. У дисертації визначено стратегії, які використовувала молодь для вступу до вишів та здобуття вищої освіти, доведено, що класова ідентичність була у цей період центральною у структурі соціальної ідентичності особистості. [8, с.39]. У тому ж році О.Л. Рябенко опублікувала ґрунтовну монографію, у якій здійснила ретроспективне вивчення студентів вишів України 20–30-х рр. XX ст. як суб'єктів соціально-економічних перетворень радянської влади і процесу стратифікації соціуму, показала студентство як особливу суспільну групу з притаманними їм цінностями, установками, ідеологічними і комунікативними практиками, простежила стратегії здобуття вищої освіти, проаналізувала норми, стиль, якість та контрасти повсякденного життя молоді.

У 2012 р. побачила світ колективна монографія «Українське радянське суспільство 30-х рр. XX ст.: нариси повсякденного життя», автором одного із розділів якої стала О.Л. Рябенко. Тут йдеться про комплектування контингенту студентства, їхню участь у соціально-економічних перетвореннях, академічну повсякденність, боротьбу партії з політичними супротивниками у студентському середовищі, матеріальне становище молоді [10, с.697].

В.І. Прилуцький у своїх публікаціях на основі маловідомих архівних і друківаних джерел дослідив вплив матеріально-побутових умов життя студентства 1920-х рр. на загальні настрої та ставлення його до існуючого режиму. Вчений довів, що проголосивши за основу ставлення до студентів класовий принцип, правлячий режим перетворив розподіл матеріальної допомоги молоді у важливий важіль для проведення політики пролетаризації вищої школи, підготовки у вишах слухняної, відданої йому інтелігенції [7, с.85].

Пролетаризація вищої школи і відповідні кількісні та якісні показники студентського складу стали наріжними у дослідженні Ю.С. Степанчука [9, с.177]. І.А. Коляда відтворив основні етапи розвитку молодіжного руху у формі студентських будівельних загонів, розкрив чинники, які впливали на його розвиток, зокрема, показав роль людського фактора, ідейної свідомості та комсомолу в цьому процесі. [1, с.166]

О.С. Крамар у своїй статті порушив питання про налагодження міжнародних контактів організованого студентства України із зарубіжним українським студентським рухом [3, с.112].

Вищезазначені автори відтворюють переважно загальноукраїнський контекст у вивченні студентства, або акцентують увагу переважно на студентській молоді регіонів України. Вони не проводили градації

студентів за окремими галузями освіти. Крім того, абсолютна більшість досліджень хронологічно обмежуються 1920-ми рр.

У добу незалежності було створено поодинокі праці, присвячені студентам педагогічних вишів у 1920–1930-х рр. Зокрема, дисертаційна робота В.А. Кузьмічова, праці С. Мельничука і А. Радул, Н. Аксакової, І.В. Мошик та інших.

Пізнання студента в системі тих ціннісних координат, що сформувала радянська доба 1920–30-х рр. – завдання не з легких. Проте окремі публікації істориків та науковців дають чітке бачення становища студентів періоду 20-30 рр. XX ст.. Так науковцями подільських вишів, а саме М. Алещенко, М. Бахмат, О. Каденюк, В. Нестеренко, О. Завальнюк, О. Комарницький та іншими, було детально досліджено історію студентства вищих навчальних закладів Поділля, його початкову, науково-дослідну та громадсько-політичну діяльність.

Наведена історіографія питання є далеко невичерпною, зокрема потребують вивчення і систематизації праці вчених радянської доби, які вивчали означену наукову проблему в заданих хронологічних межах.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Коляда І.А. Студентські будівельні загони в УРСР: до історії молодіжного руху (1920–1980 рр.) / І.А. Коляда // Гілея: науковий вісник: зб. наук. пр. – К.: ВІР УАН, 2012. – Вип. 58 (3). – С. 166–174.
2. Кравчук Х.А. Організації студентів в УСРР у 1920-ті рр.: автореф.дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01 / Кравчук Христина Анатоліївна; Харк. нац. ун-т ім. В.Н. Каразіна. – Харків, 2011. – 19 с.
3. Крамар О.С. Проблеми налагодження міжнародних контактів організованого студентства України в умовах становлення тоталітаризму (20-і рр. XX ст.) / О.С. Крамар // Гілея: науковий вісник: зб.наук. пр. – К.: Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова, 2009. – Вип. 18. – С. 111–120.
4. Лаврут О. Дозвілля студентів УСРР у 20-ті рр. XX ст. / Ольга Лаврут // Україна XX ст.: культура, ідеологія, політика: зб. ст. – К.: Ін-т іст. України НАН України, 2009. – Вип. 15. – С. 144–153;
5. Липинський В. Організаційне становлення студентських профспілок УСРР у 1920-ті роки / Віталій Липинський, Христина Кравчук // Краєзнавство:наук.журн. – К.: ТОВ НВП «Ферокол», 2011. – Вип. 4. – С. 25–32.
6. Матвійчук Н. С. Про підготовку педагогічних кадрів в Україні в 20-х роках / Н. С. Матвійчук // Україна і світ. Історія: минуле і сучасність. – Тернопіль, 1995. – С. 110–114.
7. Прилуцький В. Побут студентів в УСРР в 1920-х рр. / Віктор Прилуцький // Проблеми історії України: факти, судження, пошуки: міжвідомч. зб. наук. пр. – К.: Ін-т іст. України НАН України, 2006. – Вип. 15. – С. 85–107;
8. Рябенко О.Л. Повсякденне життя студентів радянської України (1921–1936 рр.): автореф. дис. ... докт. іст. наук: 07.00.01 / Рябенко Ольга Леонідівна; Харк. нац. ун-т ім. В.Н. Каразіна. – Харків, 2012. – 39 с.
9. Степанчук Ю.С. Студентство у соціальній структурі населення України у 20-х рр. XX ст. / Ю.С. Степанчук // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: історія: зб. наук. пр. – Вінниця: ДП «ДКФ», 2004. – Вип. 8. – С. 177–180.
10. Українське радянське суспільство 30-х рр. XX ст.:нарис повсякденного життя: колект. Мон. / [відп. ред. С.В. Кульчицький]. – К.: Ін-т іст. України НАН України, 2012. – С.667.

УДК 656.835.121.3

*Дацюк О.А.,
завідувачка відділу «Історія фортифікацій»
НІАМ «Київська фортеця»*

ЛІСТІВКИ З РЕПРОДУКЦІЯМИ КАРТИН ВОЙЦЕХА КОССАКА ТА СТАНІСЛАВА ТОНДОСА В ФОНДОВІЙ КОЛЕКЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОГО ІСТОРИКО-АРХІТЕКТУРНОГО МУЗЕЮ «КИЇВСЬКА ФОРТЕЦЯ»

На сьогодні вже багатьма спеціалістами з історії та культури, колекціонерами доведено, що листівка несе собою значний вклад в історію та культуру.

Згідно з визначенням художня листівка (відкритий лист, поштівка) – це листове видання встановленого формату (з 1872 до 1925 р. – 90×140 мм, з 1925 р. – 150×105 мм) одна сторона якого є репродукцією, малюнком або фотографією, а інша може бути використана для листа або тексту, що пояснює зображення.

Випуском листівок окрім спеціалізованих видавництв займалися власники книжних магазинів та друкарень, комітети, клуби, редакції журналів та газет, що призвело до сюжетного різноманіття художньої листівки дореволюційного періоду (Родіонова А., 1995).

Важливу роль у виготовленні та розповсюдженні поштових листівок відігравало Видавництво Салону польських художників у Кракові, що діяло з 1885 по 1939 рр. Це видавництво художньо-патріотичних листівок яке знаходилося в Кракові на Флоріанській, 37. На зламі XIX-XX ст. це було дуже відомим, авторитетним та одним із найбільших видавництв на той час. Компанія була заснована в 1885 р. єврейським підприємцем Генріком Фрістом, який займався видавничою діяльністю, а також торгівлею та оцінкою творів мистецтва. Після смерті Генрика Фріста в 1920 р. його спадкоємці Юліуш і Юзеф Фрісти стали власниками фірми «Salon Malarzy Polskich».

Салон випускав листівки з репродукціями польських картин та патріотичні листівки. Крім того, Салон випустив листівки з краєвидами міста та гірськими пейзажами.

Під час Другої світової війни Юліуш та його сім'я були вбиті німцями, а Юзеф з сім'єю були депортовані радянськими військами на схід і померли в Сибіру. Діяльність Салону завершилася під час німецької окупації.

Окрім Салону польських художників у Кракові, до початку Другої світової війни листівки випускали й в інших містах Польщі – «Stella» м. Бохня, «Polonia», «Wisła», «Nakład J. Czernieckiego» м. Величка та багато ін.

Ілюстровані листівки, виготовлені приватним чином, значно потіснили листівки поштового відомства, їх, головним чином, стали використовувати для ділового листування. Особисте листування та святкові привітання стали вестись виключно на ілюстрованих листівках (Самбур М., 2014).

Також листівка стала засобом популяризації творів мистецтва. Цим і визначився інтерес до її колекціонування, коли листівка представляє з одного боку різновид поштового відправлення, а з іншого історичне джерело. На зворотній стороні листівки надрукована додаткова інформація про ілюстраційний об'єкт. Так, наприклад на репродукційних листівках окрім імені художника надана інформація про події котрим присвячена картина. В фондах НІАМ «Київська фортеця» зберігається серія листівок Войцеха Коссака присвячена війні 1812 р. В правому верхньому кутку листівки написано ім'я художника, назва картини та інформація про події що зображені на ній – В. Косак «Битва на Березині». Під час невдалого відступу з Москви в 1812 р. – французькі війська були змушені переправитися через річку Березину, де тисячі солдатів знайшли смерть.

В правому нижньому куті вказаний номер листівки – 9. Скільки всього випущено листівок цієї серії виявити не вдалося. По центру листівки вертикальний напис про заборону друку, в низу видавництво «Polonia», Краків. В лівому верхньому куті місце для поштової марки. Нижче поля для запису. Розмір 90×140 мм. Стан збереженості «Good» (згідно з міжнародною класифікацією збереженості).

Листівки-репродукції можуть бути носіями втрачених творів мистецтва. Таким чином, вони є єдиним джерелом, завдяки якому можна побачити зниклі пам'ятки культури. Одним із яскравих прикладів є листівки із зображеннями репродукцій «Коштовності Кракова». Серія картин складається з 24 акварелей, які написані 1886 р. Войцехом Коссаком (Wojciech Kossak) спільно зі Станіславом Тондосом (Stanisław Tondos). Коссак завжди малював людей, а Тондос відповідав за будівлі. Таким чином прославляючи польських правителів та архітектурну спадщину Польщі. Станіслав був прихильником популяризації мистецтва за допомогою листівок, його роботи поширювались у цій формі виданням «Салон польських художників».

В фондах Музею зберігається 17 художніх листівок із серією робіт «Коштовності Кракова» видання Салону польських художників в Кракові. В правому нижньому куті кожної листівки вказана назва картини на польській та французькій мовах. Далі вказано м. Вавель – місто в якому знаходилась друкарня та власне назва самої друкарні «ANCZYC», далі серія та номер листівки. В лівому верхньому куті місце для марки, нижче поля для записів. Розмір кожної 90×140 мм, ступінь збереженості цих листівок можна класифікувати як «Good» (згідно з міжнародною класифікацією збереженості).

Назва «*Główne wejście do Katedry*» (Головний вхід до собору). На зображенні головний вхід до собору, що в Вавельському замку. Серія 83, № 3.

Назва «*Krzyża wraz z sarkofagiem Kazimierza Jagiellończyka dłuta Wita Stwosza*» (Хрест із саркофагом Казимира Ягеллончика, різьблений Вітом Ствошем). Серія 83, № 6.

Назва «*Ks. Józef Poniatowski w katedrze po odebraniu Krakowa Austryakom*» (Князь Юзеф Понятовський в соборі після повернення Кракова від Австрії до Польщі). Серія 83, № 7.

Назва «*Kaplica św. Stanisława i widok na kaplicę Zygmuntowską*» (Каплиця св. Станіслава та вид на каплицю Сигізмунда). Серія 83, № 8.

Назва «**Składanie buńczuków zdobytych pod Wiedniem u trumny św. Stanisława**» (Покладання бунчуків здобутих під Віднем до труни св. Станіслава). Серія 83, № 9.

Назва «**Król Jan Kazimierz zstępuje z stopni prowadzących do tronu**». (Вавельський король Ян Казімеж спускається зі сходів, що ведуть до трону). Серія 83, № 10.

Назва «**Szwedzi przed pomnikiem Kazimierza Wielkiego; z boku pomnik Zbigniewa Oleśnickiego**» (Шведи перед пам'ятником Казимиру Великому; збоку пам'ятник Збігнєву Олесницькому). Серія 83, № 12.

Назва «**Kaplica Batorego. W stallach siedząca Anna Jagiellonka**» (Каплиця Баторія. На лаві сидить Анна Ягеллонка). Серія 83, № 13.

Назва «**Kaplica Gamrata. Z boku Królowa Marysienka modli się u stopni ołtarza św. Krzyża o zwycięstwo nad Turkami**». (Каплиця Гармата. Збоку королева Марисенька молиться біля підніжжя вівтаря св. Хрест за перемогу над турками). Серія 83, № 14.

Назва «**Cudowny wizerunek Chrystusa wielką czcią otaczany przez wszystkie Królowe polskie**» (Чудотворний образ Христа дуже шанований всіма польськими королями). Серія 83, № 15.

Назва «**Boczna nawa z widokiem na kaplicę Królowej Zofii. W pośrodku otwór prowadzący do krypty Mickiewicza**» (Бічний неф з видом на каплицю цариці Софії. У центрі отвір, що веде до склепу Міцкевича). Серія 83, № 16.

Назва «**Tadeusz Kościuszko przed grobowcem Władysława Łokietka**» (Тадеуш Костюшко перед могилою Владислава Локетєка). На зображенні Тадеуш Костюшко на могилі Владислава Локетєка у Вавельському соборі. Серія 83, № 17.

Назва «**Sarkofag Władysława Warneńczyka**» (Саркофаг Владислава Варненичка). Серія 83, № 18.

Назва «**Groby królewskie**» (Царські гробниці). На зображенні відвідування королівських гробниць Кракова в склепі замку Вавель. Серія 83, № 19.

Назва «**Krużganki pałacu królewskiego. Prusacy na Wawelu w XVIII wieku**» (Аркада королівського палацу. Пруссакі у Вавельському замку, XVIII ст.). Серія 83, № 20.

Як бачимо, художні листівки заслуговують увагу музейних співробітників, оскільки вони володіють науковою, художньою, історичною та меморіальною цінністю. Таким чином, була розглянута одна серія неповного комплекту листівок відомих польських художників як музейний предмет та введено в науковий обіг.

ЛІТЕРАТУРА:

Родионова А. Е., Открытка как феномен художественной культуры: (На материале русской открытки конца XIX-начала XX века): автореферат дис. кандидата философских наук: 09.00.04 / Рос. ин-т переподготовки работников искусства, культуры и туризма. - Москва, 1995. - 23 с.

Степени сохранности открыток по международной классификации: веб сайт. URL: <https://violity.com/ru/new/1755-stepeni-sohrannosti-otkrytok-po-mezhdunarodnoj-klassifikacii> (дата звернення 19.01.2021 р.).

Цифрові колекції НІАМ «Київської фортеці»: веб-ресурс, 2018. URL: <http://kyiv-fort.dcvisu.com/documents/search:W.%20Kossak> (дата звернення 20.12.2020 р.).

Wydawnictwo Salonu Malarzy Polskich w Krakowie (1885-1939): веб сайт. URL: https://polskaorg.pl/8490864.WydawnictwoSalonuMalarzyPolskichwKrakowie1885_1939.html (дата звернення 18.01.2021 р.).

Stanisław Tondos – malarz zapomniany, Salon Tradycji Polskiej: веб сайт. URL: <https://salontradycjipolskiej.pl/stanislaw-tondos-malarz-zapomniany> (дата звернення 19.01.2021 р.).

Jan Lubicz-Pachoński: Bitwa pod Racławicami. Warszawa-Kraków: PWN, 1984.

Дикань Р.С.,

*аспірант кафедри історії, правознавства та методики навчання
Глухівського національного педагогічного університету ім. О.Довженка*

ПРОБЛЕМА ВИЗНАННЯ КОСОВО У МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

На сьогоднішній день в жодному іншому регіоні світу проблема існування нації та вплив на ці процеси історичних міфів на повсякденне життя не пов'язані з такою великою кількістю етнічних конфліктів, як на Балканах. Безпосередній вплив на дискусію про статус Косово мають, по-перше, становище цієї провінції в югославській Федерації, по-друге, події, що сталися під час розпаду Югославії.

Відповідно до Конституції Соціалістичної Федеративної Республіки Югославія до 1974 р. Косово було «автономним краєм», потім «автономною провінцією». Косово, як і ще одна автономна провінція – Воеводина, фактично мало права республіки: власна конституція, уряд, верховний суд, право видавати паспорти із зазначенням свого громадянства[3].

Однак автономні провінції на відміну республік не мали права вільного виходу з Федерації. Такий обмежений статус Косова, проте, надавав можливість для самостійного політичного, економічного, культурного розвитку провінції всередині Югославії та для формування косоварської ідентичності.

Більшість сербських політиків сприймали цей процес з недовірою і намагалися йому протистояти. У 1989-1990 роках процес досяг ескалації. Слободан Мілошевич проводив політику етноцентризму в Косові та намагався обмежити права автономної провінції. У 1991 р. незалежність проголосили Словенія та Хорватія [5]. ЄС виявляв підвищену увагу до того, що відбувається, оскільки територія колишньої Югославії є його безпосереднім сусідом. 27 серпня 1991 р. для вирішення питань, пов'язаних із розпадом Югославії, ЄС створив арбітражну комісію, так звану комісію Бадінтера, яка у разі Косова пропонувала застосувати принцип *uti possidetis* [2]. Цей принцип був одним із найважливіших інструментів деколонізації, на думку комісії, і був здатний запобігти громадянській війні. Однак, по-перше, випадок із Югославією не можна було розглядати як аналогічний деколонізації; по-друге, не можна було не враховувати процес самовизначення. Тому Міжнародна комісія з колишньої Югославії, яка розпочала роботу у 1992 р., розглядала питання Косова насамперед із позиції проблем національної меншини [5]. Після численних - 6 лютого 1999 р. було розроблено проєкт угоди, що передбачає самоврядування Косова за умови збереження за Союзною Республікою Югославією територіального суверенітету та суверенітету в сфері захисту від нападів, податків, економічної політики.

В якості гарантії в Косово мав бути розташований міжнародний військовий контингент «Сили для Косова» (KFOR – Kosovo Force). Цей проєкт не міг повністю задовольнити жодну зі сторін: албанська сторона виборювала повну незалежність Косова, сербська не вітала запровадження міжнародних військових сил. Відхилення проєкту та інцидент у Рачаку стали приводом для НАТО розпочати 24 березня 1999 р. бомбардування. Війна тривала до 10 червня 1999 р. і закінчилася виведенням югославських військ із Косова та Метохії [1].

Згідно з панівною думкою, інтервенція НАТО з погляду міжнародного громадського права була протиправна. Рада Безпеки в Резолюції ООН 1199 від 23 вересня 1998 р. зазначала, «що погіршення становища в Косово і те, що Союзна Республіка Югославія, є загрозою миру та безпеці в регіоні», не передбачає насильницьких мір. Загалом Резолюція була сформульована у дусі визнання суверенітету та територіальної цілісності Союзної Республіки Югославія та передбачала можливість перебування в країні міжнародних місій, що підтримують безпеку, але тільки за згодою Югославії [5]. Однозначний міжнародно-правовий оцінки інтервенція НАТО так і не отримала. 29 квітня 1999 р. Союзна Республіка Югославія подала позов до Міжнародного суду проти десяти країн НАТО (Бельгії, Німеччини, Франції, Італії, Канади, Нідерландів, Португалії, Іспанії та США), вказуючи на порушення заборони застосування сили, заборони інтервенції – основоположних принципів міжнародного гуманітарного права [4].

Міжнародний суд уникнув розгляду цього позову, аргументуючи свою позицію тим, що Союзна Республіка Югославія не була визнана правонаступницею Соціалістичної Федеративної Республіки Югославія і, отже, на момент подання позову не була членом ООН і не могла виступати як сторона у Міжнародному суді. Вже 1999 р. розгорнулася політична та наукова дискусія про те, чи можна розглядати заходи, кваліфіковані де-факто не суперечать праву, як основу розвитку міжнародного звичайного права. П. Хільпольд різко відкидає таку можливість, вказуючи на те, що заборона застосування сили у міжнародному праві має характер *jus cogens* [5].

10 червня 1999 р. Рада Безпеки прийняла Резолюцію 1244, яка не давала правової оцінки інтервенції, але враховувала її результати. Резолюція 1244 залишає непорушним територіальний суверенітет Сербії над Косово, але в Косові запроваджується міжнародна військова та громадянська присутність. Громадянська присутність здійснюється безпосередньо ООН, військова – "Силами для Косова". Розроблена Радою безпеки схема – це режим зони конфлікту під міжнародною адміністрацією ООН [2].

ООН має досвід управління у зонах конфлікту (наприклад, Намібія, Камбоджа, Боснія та Герцеговина). Приклад Боснії та Герцеговини доводить, що міжнародний тиск ззовні не зможе зняти напруження у регіоні, в якому склалася аморфна політична, релігійна та культурна ситуація. Відповідно до п. 10 Резолюції 1244, Генеральний секретар ООН уповноважений «за сприяння відповідних міжнародних організацій забезпечити міжнародну громадянську присутність у Косові з метою створення

тимчасової адміністрації для Косова, під керуванням якої населення Косова зможе користуватися суттєвою автономією в рамках Союзної Республіки Югославії»[5]. Міжнародна громадянська присутність називалася «Місія Організації Об'єднаних Націй у Косові». У п. 9 Резолюції 1244 встановлено завдання «міжнародної присутності в Косово з безпеки», до яких насамперед належать:

підтримка миру, демілітаризація Визвольної армії Косова (ОАК) та інших озброєних груп косовських албанців, підтримка міжнародної громадянської присутності. Водночас у Косово створювалися «тимчасові інститути демократичного та автономного самоврядування» (п. 11 Резолюції).

Спеціальний представник Генерального секретаря ООН мав стати ключовою фігурою, що забезпечує роботу громадянської адміністрації в Косово, хоча коло його обов'язків не було юридично чітко визначено. Місія ООН у Косові та спеціальний представник стояли на вершині всіх трьох гілок влади [6].

Навіть після того, як місцеві інститути управління взяли на себе частину повноважень Місії ООН у Косові, спеціальний представник виконував функцію верховної інстанції, що перевіряє. Створення паралельної адміністрації, яка мала крім здійснення власного адміністративного контролю підтримувати створення місцевої адміністрації, породило багато правових протиріч; фактично було створено державу в державі. Контроль за діями Місії ООН та спеціального представника було доручено омбудсмену, який також не раз критикував ситуацію, що склалася. Загалом, на думку П. Хільпольда, дотримання прав людини та національних меншин у Косові слід оцінювати критично [3]. Сербська меншість після закінчення війни зазнала переслідувань, багато хто залишив країну. У березні 2004 р., коли почалися погроми сербів, «Сили для Косово» не вжили достатніх заходів для запобігання та припинення заворушень. Переслідування в Косово називали й інші національні меншини: цигани, єгиптяни [6].

У 2005 р. Генеральним секретарем ООН норвезькому дипломату Каю Ейде було доручено оцінити процеси, що відбуваються у Косові. Каї Ейде представив вельми суперечливий звіт:

відзначаючи позитивність змін, що відбуваються, він вказував на виключення з них сербської меншини, незадовільний стан економіки та недостатність розвитку правового держави, слабкість судової системи. Ейде дійшов висновку, що міжнародна присутність у Косові необхідна, при цьому косовари повинні брати розвиток суспільства у свої руки, він рекомендував переходити від програми «стандарты до статусу» (спочатку утворення мультиетнічної спільноти, заснованої на принципах терпимості, демократії та однакових гарантій всього населення незалежно від етнічної приналежності і лише потім визначення статусу території) до програми «стандарты та статус» (одночасне створення мультиетнічного співсуспільства та визначення статусу території). Рада Безпеки ООН взяла до уваги рекомендації Каї Ейде і 14 листопада 2005 р. Мартті Ахтісаарі був призначений спеціальним посланцем [5].

Генерального секретаря ООН у Косові з метою визначення статусу території, який виробив відповідну програму, яка отримала назву «план Ахтісаарі». План Ахтісаарі, являє собою конструкцію з міжнародно-правових та конституційно-правових розпоряджень, які мають гарантувати життєздатність народженого у важких умовах мультиетнічної держави.

Однак незважаючи на старання у пошуку компромісу, Ахтісаарі прийняв бік албанців, що вирішило відхилити плану Сербією і потім Росією. 17 лютого 2007 р. парламент Косова 109 голосами «за» проголосував за незалежність Косова від Сербії. Німеччина була однією з перших держав, що визнала право на вихід зі складу Сербії 4 лютого 2008 р., тобто. ще до проголошення незалежності Косова, ЄС прийняв рішення про розміщення в Косові місії EULEX, що складається з 1800 суддів, поліцейських та митників.

EULEX має замінити Місію ООН у Косові, військова присутність НАТО поки що зберігається. 15 червня 2008 р. було прийнято Конституцію Косова, засновану на положеннях плану Ахтісаарі.

Отже, питання визнання Косова в міжнародному праві є одним з головних проблем врегулювання громадянської війни у колишній Югославії.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Брубейкер Р., Купер Фр. За пределами «идентичности» // *Ab Imperio*. 2002. № 3. С. 61–115.
2. Капустин Б. Г. Конец «транзитологии»? О теоретическом осмыслении первого посткоммунистического десятилетия // *ПОЛИС*. 2001. № 4.
3. Малахов В. С. Национализм как политическая идеология. М.: КДУ, 2005. 320 с.
4. Мельвиль А. Ю. Демократические транзиты // *Политология: Лексикон* / Под ред. А. И. Соловьева. М.: РОССПЭН, 2007. С. 123–134.
5. Пономарева Е. Г. Политическое развитие постъюгославского пространства (внутренние и внешние факторы). М. МГИМО(У) МИД России, 2007. 236 с.
6. Bieber F. Montenegro in Transition: Problems of Identity and Statehood // *Nomos*. 2003.

Залищук В.І.,
аспірант кафедри всесвітньої історії,
історико-філософського факультету,
Київського університету імені Бориса Грінченка

ОСВІТНІ ВИМОГИ ДІЯЧІВ МОЛДАВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ВІДРОДЖЕННЯ У ЧАСИ РОСІЙСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ 1905 – 1907 РОКІВ

Процес національного відродження для будь-якого народу розпочинався з підняття рівня національної самосвідомості через рідну мову та місцевих традицій. Не став винятком і народ молдавський для яких початок російської революції 1905 – 1907 років став часом висунення національних реформ для учбових закладів Бессарабії. Загалом, тогочасні події висвітлювались у місцевій періодиці, зокрема часописі «Кишинівські єпархіальні відомості» (*«Кишинёвские епархиальные ведомости»*).

Вирішення освітніх питань розпочалося з єпархіального з'їзду в листопаді 1905 року. На ньому Правління Кишинівської духовної семінарії було подано прошення щодо розробки програми викладання молдавської мови та молдавського церковного співу у місцевій семінарії починаючи з 1906 – 1907 навчального року. У квітні 1906 року спеціально зібрана для цього комісія розробила навчальну програму. До складу цієї комісії входили протоієрей Константін Поповіч, священник Василе Главан, член семінарського Правління, священник Александру Балтага, викладач кишинівського духовного училища священник Макарій Унтул і єпархіальний місіонер, ієромонах Гурій¹. Згідно розробленої програми, на курс семінарського молдавського церковного співу в всіх відділеннях та класах надавалось 12 уроків — у кожному по одному уроку на тиждень та 8 уроків молдавської мови у 5-х та 6-х класах, — в кожному по 2 уроки на тиждень. Разом налічувалось 20 уроків на тиждень. На місце викладача комісією було запропоновано кандидатуру Грігорія Константінеску, котрий мав досвід викладання молдавської мови у Кишинівському єпархіальному жіночому училищі. За урок викладач мав отримувати 50 рублів, ще 200 рублів виділив з власних коштів ієромонах Гурій², що підтверджувало високу зацікавленість у загальній освітній справі. На фінансування занять було виділено 1500 рублів з майна закордонних монастирів на весь навчальний рік³. У червні дане положення було направлено на розгляд до Святійшого Синоду.

Указом Святійшого Синоду від 31 жовтня 1906 року на ім'я єпископа Кишинівського та Хотинського Владіміра була видана постанова щодо заміни кафедри єврейської мови на кафедру молдавської через, ввести у п'ятих та шостих класах семінарії викладання молдавської мови як факультативного предмету⁴. Заняття з молдавської мали йти у позаурочний час, а успіхи учнів з цього предмету не враховувались при переході до наступного класу та випуску з семінарії. Чисельність занять на тиждень залишилась незмінною, але фінансування велось з власних коштів єпархії.

Введення молдавської мови як навчального предмету в Кишинівській духовній семінарії був початковим успіхом для національного відродження. Дана теза підтверджується наступною цитатою: *«...Преподавание молдавского языка в семинарии уже введено и происходит исправно. Записавшиеся на урок молдавского языка ученики охотно посещают уроки, с интересом слушают преподавателя и усваивают родной язык. В сих посещавших уроки молдавского языка в обоих классах было 80 человек...»*⁵. Бессарабські інтелектуали отримали конкретний результат у справі національного руху молдаван, до того ж, легалізований імперським центром.

У «Кишинівських єпархіальних відомостях» є стаття ієромонаха Гурія, *«К вопросу о преподавании молдавского церковного пения в Кишиневской духовной семинарии»* («Щодо питання про викладання молдавського церковного співу в Кишинівській духовній семінарії»). Стаття містить багато цікавих деталей щодо причин, котрі не дозволили реалізувати цей амбітний проект. Наприклад, заняття з

¹ К вопросу о преподавании молдавского церковного пения в Кишиневской духовной семинарии. Иеромонах Гурий. – КЕВ № 27/28 – 1907 – с. 896.

² К вопросу о преподавании молдавского церковного пения в Кишиневской духовной семинарии. Иеромонах Гурий. – КЕВ № 27/28 – 1907 – с. 897.

³ Журнал № 12 от 28.08.1906. КЕВ № 38 – 1906 – с. 97.

⁴ КЕВ № 42 – 1906 – с. 316.

⁵ К вопросу о преподавании молдавского церковного пения в Кишиневской духовной семинарии. Иеромонах Гурий. – КЕВ № 27/28 – 1907 – с. 897 – 898.

церковно-молдавського співу не були затверджені Святійшим Синодом через те, що комісія не розробила програму з цього предмету, направивши лише записку про подальшу перспективу його введення⁶.

Ще на єпархіальному з'їзді 1905 року церковний спів молдавською мовою було визнано як необхідну складову для подальшого релігійного виховання молдавської пастви. На з'їзді депутатів губернії при обговоренні виникли певні розбіжності щодо джерела фінансування: «...съезд депутатов 1906 года из доклада комиссии был осведомлен о том, что ходатайство о введении преподавания молдавского языка уже возбуждено и ожидается в скором времени ответ на ходатайство, то его новая просьба о ходатайстве относилась только к церковно-молдавскому пению, о котором съезд также знал, что о введении его в круг предметов преподавания не упомянуто было в представлении на имя Св. Синода, и затем к вопросу об отпуске средств из доходов с имений заграничных монастырей, вместо ассигнования их из епархиальных средств, как обнадежил съезд 1905 года...»⁷.

Учасники з'їзду сміливо оцінювали перспективу нового предмету та розуміли його важливість для молдавського населення в рамках релігійно-виховних цілей: «...Нужно полагать, что в семинарии найдется время для 6 или 4-х уроков церковно-молдавского пения, и желание духовенства епархии, если средства будут ассигнованы, может быть осуществлено...»⁸. Прихильники церковно-молдавського співу розуміли, що єпархіальних коштів може не вистачити для функціонування обох кафедр. На думку ієромонаха Гурія вирішення цього питання полягало в поступовому фінансуванні з внутрішніх ресурсів: «...Необходимо было сначала ассигновать из местных средств для начала дела, а потом уже возбуждать ходатайства об отпуске из доходов с имений заграничных монастырей...»⁹.

Окрім Кишинівської духовної семінарії введення молдавської мови вимагалось в інших навчальних закладах губернії. В статті «Потребность нашей епархии» («Потреба нашої єпархії») священник Є. Бурковський вказав на цю вимогу, наводячи наступні аргументи: «...нельзя не присоединиться к голосу священника О. Б. о возбуждении, кому надлежит, ходатайства пред Святым Синодом о введении преподавания молдавского языка в программу не только Кишиневской духовной семинарии, но и духовных училищ для того, чтобы не только будущие пастыри молдавских приходов вполне основательно изучили молдавский язык, но и выбывшие из семинарии и училищ ученики, которым придется быть псаломщиками, умели бы читать по-молдавски внятно и толково. Ибо для молдавских приходов псаломщик, владеющий хорошо молдавским языком и умеющий со смыслом читать и петь церковные песнопения, столько же, если даже не больше» нужен, как и священник с основательным знанием молдавского языка...»¹⁰. Можна помітити, що автор статті як причину введення церковно-молдавського співу вказав необхідність надання якісної підготовки священнослужительських кадрів, котрі будуть сумлінно проводити церковну службу.

Отже, на рівні Синоду була розглянута можливість введення церковно-молдавського співу у Бессарабському регіоні. Місцеві священнослужителі звернули увагу імперських адміністрацій на введення молдавської мови та співу в навчальні заклади губернії. Молдавські активісти почали переходити до конкретних вимог, а їх результати отримували відгуки від імперського центру.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Журнал № 12 от 28.08.1906. КЕВ № 38 – 1906 – с. 97.
2. К вопросу о преподавании молдавского церковного пения в Кишиневской духовной семинарии. Иеромонах Гурий. – КЕВ № 27/28 – 1907 – с. 895 - 900.
3. КЕВ № 42 – 1906 – с. 316.
4. Потребность нашей епархии Евст. Бурковский – КЕВ № 7 – 1906 – с. 224 – 227.

⁶ К вопросу о преподавании молдавского церковного пения в Кишиневской духовной семинарии. Иеромонах Гурий. – КЕВ № 27/28 – 1907 – с. 896.

⁷ Там само. – с. 897 – 898.

⁸ К вопросу о преподавании молдавского церковного пения в Кишиневской духовной семинарии. Иеромонах Гурий. – КЕВ № 27/28 – 1907 – с. 900.

⁹ Там само. – с. 899.

¹⁰ Потребность нашей епархии Евст. Бурковский – КЕВ № 7 – 1906 – с. 227.

Степанюк О.Д.,
*викладач суспільних дисциплін, викладач-методист
Чортківського гуманітарно-педагогічного фахового
коледжу імені Олександра Барвінського.*

ФОРМУВАННЯ ПРЕДМЕТНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ

Сучасний світ швидко змінюється. Загальносвітові тенденції в освіті проявляються в Україні, як і в багатьох пострадянських країнах, на тлі неоднозначних соціально – економічних, суспільно – політичних та культурно – ціннісних змін.

Найактуальнішою проблемою, якій сьогодні підпорядкована вся система освіти, є підготовка самостійної, ініціативної, відповідальної, мислячої людини, здатної взаємодіяти з іншими у ситуації, що швидко змінюється, реалізувати себе у полікультурному та багатостічному середовищі, шанувати загальнолюдські цінності й розуміти виклики часу.

Одним з провідних принципів сучасної історичної освіти є компетентнісний підхід, суть якого полягає у тому, що проміжним та кінцевим результатами навчання визнається формування певних здібностей особистості (компетентностей), які знаходять прояв у комплексі умінь, заснованих на знаннях, ціннісних орієнтирах та досвіді навчальної діяльності.

Формування логічної компетентності студентів на заняттях історії відбувається за допомогою різних методик (технологій). Як на нашу думку, першою варто згадати про методику формування понять, за допомогою якої розвивається вміння визначати й застосовувати історичні поняття для пояснення історичних явищ і процесів.

Процес формування історичних понять починається з визначення істотних ознак та розкриття їх на конкретному історичному матеріалі. Студенти повинні знати сутність історичного поняття.

Наступними етапами роботи є визначення місця історичного поняття в загальноісторичному процесі та їхнього зв'язку з іншими історичними поняттями. Опираючись на досвід роботи сучасних методистів, можна визначити такі етапи формування понять: створення цілісної картини історичного явища; виокремлення його суттєвих ознак; повідомлення поняття, яке закріплює сутність цього явища; визначення поняття; вправи на використання поняття; перехід до вивчення нових понять. За О. Пометун і Г. Фрейманом, механізми формування історичних понять передбачають:

1. Подання нового терміна й визначення, яке узагальнює позначуване поняття.
2. Використання нового поняття на цьому й наступних уроках.
3. Методи засвоєння історичних понять: порівняння — короткий опис, виокремлення істотних ознак, рис явища, усвідомлення відмінностей від інших.
4. Наочність — практичне використання поняття [1. 24]

У методиці навчання історії формування понять визначилося кілька шляхів: індуктивний (О. Вагін) (створення цілісної картини явища; визначення його істотних причин; визначення поняття; вправи на його застосування; вироблення вміння використовувати поняття для аналізу історичного матеріалу); дедуктивний (Л. Боголюбов, Н. Дайрі, І. Лернер) (визначення поняття, виділення істотних ознак явищ, створення цілісної картини явища, вправи на застосування поняття, вироблення вміння застосування поняття для аналізу історичного матеріалу).

Основними умовами успішного формування понять у методиці навчання історії вважають такі: наявність у студентів базових знань, взаємопов'язаних та взаємозумовлених; визначення найбільш доцільних сходинок ("вузлів") формування понять; врахування наявних типових уявлень та образів у свідомості студентів, необхідність раннього введення терміна та ознак понять у матеріал, що передусе формуванню поняття; урахування специфіки різних груп понять та різного характеру роботи з ними; розкриття поняття не ізольовано, а спільно із взаємопов'язаними поняттями; постійне оперування поняттями; правильне співвідношення емоційного та логічного у формуванні понять; спрямованість на розвиток мислення учнів; пояснення складних понять на спеціальних узагальнювальних заняттях.

Ряд викладачів історії використовують ще іншу методику — це методика власне формування вмінь, згідно з якою вміння формується в кілька етапів:

1. Отримання знань про мету і зміст способу навчальної роботи.
2. Фіксація цих знань у вигляді схеми.
3. Закріплення дій щодо аналогічних історичних фактів.
4. Закріплення дій щодо однотипних історичних фактів.
5. Закріплення дій на новому історичному матеріалі або нових джерелах знань.
6. Багаторазове повторення дій, перенесення засвоєних дій на нові об'єкти самостійно і творчо.

Методичні умови успішного формування вмінь полягають в усвідомленні студентами мети й змісту роботи та необхідності застосування навчальних прийомів і засобів; своєчасному з'ясуванні рівня підготовленості студентів; органічному поєднанні формування знань і умінь; системному формуванні вмінь (відповідно до визначеної вище послідовності); визначенні міжпредметних зв'язків у формуванні вмінь

Визначаючим моментом у методиці формування вмінь, як свідчить досвід роботи, є з'ясування студентами сутності й порядку здійснення (механізму) розумової операції, яка часто закріплює в певному інструктивному приписі (правила, інструкція, пам'ятка), що визначає чітку послідовність елементарних операцій (дій) із розв'язання навчального завдання. Цю послідовність у методиці називають орієнтовною основою дій, або алгоритмом, а її письмову фіксацію — пам'яткою. Так, уміння визначати основне передбачає таку орієнтовну основу дій: визначення предмета думки (про що йдеться); визначення ключового слова й поняття; відокремлення основного від другорядного (здійснюється сортування матеріалу); визначення в тексті (або фіксування під час слухання) змістових опорних пунктів для конкретного переказу, переказ (або запис) найважливішого за визначеними пунктами. [2.7]

На думку В. Паламарчук, для визначення основного достатньо таких видів робіт, як формулювання питань за змістом, добір цитат або переказ основних думок, логічний аналіз тексту, поділ тексту на частини, складання плану (простого чи розгорнутого).

Для діагностики здатності визначати істотні ознаки й узагальнювати споріднені факти та явища на різних рівнях складності студентам пропонуємо згрупувати історичні поняття, попередньо виписані на окремих картках, виконуючи завдання: а) згрупуйте картки й дайте короткі назви групам понять; б) так само, як ви поєднували картки, спробуйте об'єднати групи, не перекладаючи з раніше утворених груп окремі поняття, нових груп має бути якомога менше; в) продовжіть об'єднання у групі, аж поки їх не залишиться 2—3. Час виконання роботи, критерії групування, самостійність виконання завдань, аргументацію принципів класифікації враховуємо під час підведення підсумків.[3.327]

Алгоритм опанування студентами процедури аналізу передбачає демонстрацію викладачем зразка аналізу історичних подій і явищ, закріплення основних моментів аналізу у схемі, запам'ятання студентами плану аналізу конкретного явища або структурно-логічної схеми події чи історичного явища; здійснення аналізу за допомогою узагальнювальних таблиць.

Важливим завданням викладача нині є не тільки вироблення у студента вмінь оперувати власними знаннями, а й *бути готовим змінюватись та пристосовуватись до нових потреб ринку праці, оперувати й управляти інформацією, активно діяти, швидко приймати рішення, навчатись упродовж життя*. Прогресивна освітня спільнота сьогодні ставить перед собою нове завдання – сформувати вміння вчитись.

ЛІТЕРАТУРА

1. Методика навчання історії в школі / О.І. Пометун, Г.О. Фрейман. - К.: Генеза, 2009. - 328 с.
2. Пометун О. Формування предметної компетентності учнів у процесі навчання історії в основній школі // Історія і суспільствознавство в школах України: теорія та методика навчання. – 2014. – №4. – С.6-9.
3. Власов В. С., Островський В. В., Кожем'яка О. Л., Краснополська Р. А., Історія України. Книжка для вчителя. – Тернопіль: Мандрівець, 2011. – 400 с.

МЕДИЧНІ НАУКИ

*Стефінів Наталія Василівна,
магістрант,*

*Берник Оксана Орестівна,
канд. біол. наук,*

*Маєвський Олександр Євгенійович,
д-р. мед. наук, професор.*

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ЗОВНІШНЬОГО КОНТРОЛЮ ЯКОСТІ ГЕМАТОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ВІДПОВІДНО ДО ВИМОГ ДСТУ EN ISO 15189:2015

Вступ. Правильність, точність та відтворюваність є основними ключовими вимогами до лабораторних досліджень, тому контроль за виконанням сучасних уніфікованих методів є постулатом лабораторної медицини. Контроль якості – це система заходів оцінки проведення лабораторних досліджень, що передбачає активне, систематичне виявлення і усунення помилок в частині виконання лабораторного аналізу від періоду підготовки пацієнта до отримання результатів. Метою контролю якості є виявлення, оцінка та виправлення помилок до отримання лікарем результатів дослідження.

Правові та організаційні засади стандартизації в Україні встановлює Закон України № 1315-VII від 05.06.2014 «Про стандартизацію». З правової точки зору, він спрямований на забезпечення формування та реалізацію державної політики у вказаній сфері [6]. Якість лабораторних досліджень можна оцінювати відповідно до стандартів ISO та CLSI. Для лабораторної служби в Україні, розроблено ряд ДСТУ відповідно до ISO, які на сьогодні мають рекомендаційний характер. Зокрема, стандарт ДСТУ EN ISO 9001:2015 розглядає загальні вимоги до системи управління якістю. Найвищим стандартом якості у сфері лабораторних досліджень є ДСТУ EN ISO 15189:2015 Медичні лабораторії. Вимоги до якості та компетентності, для вимірювальних лабораторій застосовують ДСТУ EN ISO/IEC 17025:2019 Загальні вимоги до компетентності випробувальних та калібрувальних лабораторій (EN ISO/IEC 17025:2017, IDT; ISO/IEC 17025:2017, IDT) [7, 8, 9].

Схема проведення внутрішнього контролю якості гематологічних досліджень за допомогою атестованих контролів є стандартизованою (проводиться вимірювання двох-трьох рівневих контрольних матеріалів, їх аналіз за картами Леві-Дженінгса з оцінкою за правилами Вестгарда та системою 6 сигм). Зовнішній контроль допомагає більш повно виявити систематичні помилки у проведенні лабораторних досліджень [2, 3, 4].

Мета: проаналізувати сучасну систему та способи зовнішнього контролю якості гематологічних лабораторних досліджень в клініко-діагностичній лабораторії.

Матеріали та методи. Зовнішній контроль показників гемограми здійснювали за трьома програмами МПР (Український Референс-центр з клінічної лабораторної діагностики та метрології НДСЛ «ОХМАТДИТ» МОЗ України), RIQAS (Rendox, Велика Британія) та SNCS IQAS Online (Sysmex, Японія). Вимірювання проводили на гематологічному аналізаторі 5-diff компанії Sysmex з використанням оригінальних реактивів: універсальний ділюент DCL, лізуючий реагент Sulfolyser, флуоресцентний фарбник FLUOROCCELL WDF, депотеїнізатор Cellclean.

Результати. Контроль якості повинен бути систематичним, об'єктивним, охоплювати весь діапазон вимірювання та має проводитися в реальних умовах роботи лабораторії, для чого власне й існує стандартизація. Зовнішній контроль якості – це система об'єктивної оцінки результатів досліджень, проведених в різних лабораторіях або з роботою референс-лабораторії з метою забезпечення відповідності даних. Мета зовнішнього контролю якості: оцінити відповідність результатів досліджень встановленим нормам аналітичної точності та ідентифікувати лабораторії із постійними «хибними» результатами. Реалізується він зовнішньою організацією із встановленою періодичністю [5].

Зовнішній контроль якості, як міжлабораторне порівняння, можна проводити на національному та міжнародному рівнях [10]:

І. Національний рівень: перевірка кваліфікації; перевірка або повторне тестування; оцінка на місці; обмін пробами між лабораторіями однієї групи.

Ми беремо участь у національному зовнішньому контролі якості МПР від Українського Референс-центру з клінічної лабораторної діагностики та метрології НДСЛ «ОХМАТДИТ» МОЗ України. Дана програма «Гематологія» – автоматичний підрахунок клітин крові (5 DIFF) двостатпа та дає змогу оцінити вимірювані та розрахункові показники гемограми. Вибірку формували за методом вимірювання та засобом вимірювальної техніки, виробником реагентів. Статистична обробка результатів була здійснена за наступними параметрами: приписане значення, [Од. вим.], стандартне відхилення для оцінки професійного рівня, [Од. вим.], нижня контрольна границя, [Од. вим.], верхня контрольна границя, [Од. вим.], загальна кількість учасників, N, кількість учасників у групі, n, відносна різниця, %, Z-показник, середнє значення результатів вимірювань в лабораторії, [Од. вим.], CV результатів вимірювань в лабораторії, %, CV результатів вимірювання в групі, %.

II. Міжнародний рівень. В Україні є ряд провайдерів програм міжнародного зовнішнього контролю якості, які дозволяють отримувати аналітичні дані з різною періодичністю, аналізувати за методом вимірювання, типом та видом аналізатору: RIQAS (Rendox, Велика Британія); EQAS (Bio-Rad, США); PREVECAL (BioSystems, Іспанія); RFB (the Reference Institute for Bioanalytics, Німеччина); EQAS (INSTAND, Німеччина); EQA (LABQUALITY, Фінляндія).

Найпопулярнішою міжнародною програмою зовнішнього контролю якості для гематологічних вимірювань є RIQAS. Програма акредитована по ISO / IEC 17043, розрахована на 12 місяців. Результати тестування лабораторія подає щодвятижні, або раз на місяць в залежності від програми. Звіт по пробі готовий через 3 дні після фінальної дати відправлених результатів. Відправка результатів і перегляд звітів доступні online через платформу RIQAS.NET, що дає змогу оцінити в часі та розробити стратегію покращення після оцінки всіх ризиків лабораторних помилок.

Для внесення даних зовнішнього контролю якості нами була використана он-лайн платформа програми RIQAS. Стандартний звіт програми включає: N – кількість учасників; Mean – середнє значення аналіту в групі; CV% – коефіцієнт варіації для даної групи; Um – невизначеність; SDPA – стандартне відхилення для оцінки якості; Exc. – кількість результатів, виключених із групи в процесі статистичної обробки. Показники, що розраховуються для оцінки результату лабораторії для порівняння в групі, в якій знаходиться дана лабораторія: SDI – індекс стандартноквадратичного відхилення; TS – контрольна оцінка (кількість балів); % DEV – % відхилення (відносна похибка).

Корпорація Sysmex, яка є одним з лідерів виробництва гематологічних аналізаторів та реактивів, у 2015 році запустила online сервіс для міжлабораторного порівняння в режимі 24/7 – SNCS IQAS Online – зразків з відомою концентрацією / вмістом аналітів. База складається з 13 тис. аналізаторів із близько 50 країн й має зручний та інтуїтивно зрозумілий інтерфейс. В якості третього типу міжлабораторного порівняння нами обрано IQAS від Sysmex, що дає змогу аналізувати результати контрольних вимірювань у порівнянні зі встановленим значенням (як внутрішній контроль), так в межах групи лабораторій за однакових аналітичних умов (типу приладу, реактивів та серії контрольних матеріалів) [1].

Висновки. Зовнішній контроль якості – це система, призначена для об'єктивної перевірки якості роботи лабораторії, проведеної зовнішньої організацією або установою. Достовірність і надійність є важливими факторами в ході лабораторних досліджень та зовнішнього контролю якості. Якість і точність можуть бути досягнуті виключно за допомогою правильної організації всіх взаємопов'язаних етапів роботи. Проаналізовані нами національні та міжнародні програми зовнішньої оцінки якості на сьогодні активно застосовуються медичними лабораторіями України. Вони дають змогу уникнути помилок на аналітичному етапі гематологічних досліджень. Оскільки перевірка відбувається в різні часові інтервали, на різних контрольних матеріалах та у різних вибірках, то одночасна участь у кількох програмах є оптимальною.

ЛІТЕРАТУРА

1. Aziz Ali, A., Khalid, A., & Moiz, B. (2021). Performance evaluation of delta checks for error control in a hematology laboratory. *International Journal of Laboratory Hematology*, 43(3), e118-e121.
2. Westgard, J. O. (2017). A total quality-control plan with right-sized statistical quality-control. *Clinics in laboratory medicine*, 37(1), 137-150.
3. Kashyap, A., Sampath, S., Tripathi, P., & Sen, A. (2021). Sigma Metrics: A Valuable Tool for Evaluating the Performance of Internal Quality Control in Laboratory. *Journal of Laboratory Physicians*. Rahmani, M. M.
4. Rioja, R. G., Ventura, M., Llopis, M. A., Bauça, J. M., Garralda, A. C., Ibarz, M., ... & Marzana, I. (2021). External quality assessment of serum indices: Spanish SEQC-ML program. *Clinical Chemistry and Laboratory Medicine (CCLM)*.

5. World Health Organization. (2011). Laboratory quality management system: handbook. World Health Organization.
6. Закон України «Про стандартизацію» № 1315 (2014). <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1315-18>.
7. НААУ (2015). Вимоги до системи управління якістю (ISO/ДСТУ Standard No. 9001:2015).
8. НААУ (2017). Загальні вимоги до компетентності випробувальних та калібрувальних лабораторій (ISO/ДСТУ Standard No. 17025:2017).
9. НААУ (2015). Медичні лабораторії. Вимоги до якості та компетентності (ISO/ДСТУ Standard No. 15189:2015).
10. Полотнянко Л. И. (2008) Контроль качества лабораторных исследований: учеб. пособие для студентов сред. мед. и фармацевт. образоват. Учреждений. М.: Изд-во ВЛАДОС-ПРЕСС, 188 с.

МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО

УДК 761.1

Чэнь Цаньбинь,

аспирант Белорусской государственной академии искусств

У ИСТОКОВ КИТАЙСКОЙ КСИЛОГРАФИИ XX ВЕКА. ТВОРЧЕСТВО ЛИ ШУТУНА

Ли Шутун (1880–1942) – разносторонняя творческая личность: известный музыкант, живописец и график, педагог по искусству, каллиграф и драматург, известный композитор и т.д.

Неоспоримы его заслуги как историка искусства, автора ряда книг, где придется большое значение новаторским идеям об интеграции западной живописи с традиционным китайским искусством. Можно сказать, что у этого талантливого деятеля культуры была уникальная творческая миссия везде быть одним из первых, что он совершил с большой и искренней верой в новаторское и демократическое развитие китайского искусства.

Газеты, журналы, книги и другие средства массовой информации оказали глубокое влияние на современную китайскую культуру, начиная с XX в. По статистике, только с 1905 г. и до провозглашения Китайской Республики в 1912 г., насчитывалось около 600 печатных изданий по всем провинциальным центрам позднего и дряхлеющего Цинского государства.

В этот переломный исторический период, в 1906 г. Ли Шутун уже начал успешное обучение в Художественной школе на отделении западной живописи в Токио. Об этом свидетельствует его автопортрет, выполненный масляными красками в 1909 г. В 1911 году после ее окончания вернулся на Родину.

Сразу после возвращения в Китай, Ли Шутун был также приглашен на работу в качестве главного редактора в «Тихоокеанскую газету» в Шанхае, там же отвечал за разработку иллюстрированных приложений. В процессе работы в издании он начал создавать иллюстрированные объявления и рекламу. Они сразу обратили на себя внимание зрителей и даже художественных критиков своей новизной и свободной стилистической трактовкой.[1, с. 4]

В то время многотиражные китайские газеты из-за практицизма издателей состояли из строгих колонок разнообразных текстов. И только в «Тихоокеанской газете» появились творческие новшества, которые изумляли тем, что простыми графическими средствами можно передать очень много визуальных образов, оживляющих газетный лист и раздвигающих границы представлений и ассоциаций. [2, с. 5]

Чтобы вовремя исполнить очередную гравюру на дереве в ближайший номер газеты, Ли Шутун избрал очень динамичную и скоростную манеру гравировки. В какой-то степени она может показаться даже несколько торопливой, потому что движение уверенного резца напоминает взмах кисти в одно касание. Он даже не стремился очистить до основания пространство между прорезанными контурными линиями. Оставленные мелкие штрихи, так называемая графическая «пыль», добавляли в гравюрах ощущение мягких полутонов и оттенков.

На границе внешней стороны гравюры и штрихов всей композиции намеренно оставались видны зубчатые следы ножа. такие врезы сделаны треугольным ножом или маленьким круглым ножом для гравюр. Это – известные рабочие инструменты профессионального гравера. Следовательно, Ли Шутун не только успешно обучался живописи, но прекрасно понимал и все безусловные модернистские возможности печатной графики.

В «Тихоокеанской газете» достаточно часто использовался каллиграфический стиль написания многочисленных заголовков. Можно с уверенностью утверждать, что эти художественные тексты были также собственноручно созданы Ли Шутуном. Они не были механическим воспроизведением каллиграфических образцов кисти на тонкой рисовой бумаге. Это был процесс создания именно гравюрного художественного текста. Каждый из них неповторим в силу того, что передает по-своему идею содержания статьи, для которой такой текст служит заголовком. Тем не менее, каллиграфические традиции придают созданию ксилографических шрифтов определенного рода изящество и гибкость, уверенность и остроту, но отнюдь не приводят к имитации написания иероглифов кистью.

Примерами с использованием таких художественно выполненных заголовков и иллюстраций к статьям в «Тихоокеанской газете» могут служить рубрики «Сто фраз о культуре и искусстве», «Новости культуры и искусства», «Литературная критика» и др. (Рис. 2) Конечно же, такие информационные черно-белые изображения, связанные с определенными текстами, в строгом смысле нельзя относить к произведениям станковой ксилографии, прежде всего они несут очень важный прикладной характер.

Но такие инновации в печатных периодических изданиях становились предметом размышления у издателей, критиков, литераторов, художников и др., которые осознавали всю силу воздействия таких лаконичных графических средств выразительности. Высококачественно и частотно растиражированные, они становились доступными и понятными для миллионов людей, вносили настоящее эстетическое обновление в культурную жизнь.

Конечно же, столетиями существовали традиционные печатные буддийские изображения, созданные техникой ксилографии. Даже в оформлении многих светских книг еще использовался в начале XX в. такой ручной устаревший метод воспроизведения текста и иллюстраций. [3, с.3 – 4] Но это были достаточно каноничные и чисто ремесленные воспроизведения, лишенные яркого творческого начала.

А ксилографические инновации Ли Шутунга уже с многочисленных газетных листов открывали «новые горизонты» в идее создания и развития новой китайской гравюры на дереве в качестве самостоятельного вида станкового искусства или книжной графики. Уместно будет сказать, что также многие европейские художники начала XX в., увлеченные идеями модерна, объединялись в создании специализированных периодических изданий, которые отличались пусть не всегда гравюрным, но именно высокохудожественным графическим оформлением («Аполлон», «Золотое руно», «Ver Sacrum» (Весна священная) и др.).

Ксилографические композиции и тексты Ли Шутуна в «Тихоокеанской газете», созданные в 1912 г., можно считать великим началом новой китайской ксилографии. Они не случайно совпадают по времени с рождением первой в истории дальневосточной страны Китайской Республики. Все эти события, можно сказать, были взаимно связаны и ориентировали общество на новый образ жизни и проведение реформ во всех областях деятельности.

Он пытался сохранить и подчеркнуть национальное своеобразие нового искусства печатной графики, но акцентировал всеобщее внимание и на том, что только через преодоление устаревших, давно изживших себя «канонов» китайское искусство полноправно вступит в новое столетие при тесном содружестве с европейскими художественными инновациями.

Осенью 1912 г. «Тихоокеанская газета», к сожалению, перестала публиковаться из-за долговых обязательств, и Ли Шутун сразу же был приглашен Хэн И, директором педагогического училища в Ханчжоу в провинции Чжэцзян, в качестве учителя рисования, где Ли Шутун преподавал в течение шести лет, пока в 1918 г. на некоторое время не ушел в монастырь Хупао в Ханчжоу.

Именно в период его преподавательской деятельности появились свидетельства того, что Ли Шутун создавал новые станковые ксилографии и обучал технике этого искусства таких учеников, как Ся Мэнцзун, У Мэнфэй, Лю Чжипин, Фэн Цыкай и др., ставших в последствии известными.

У Мэнфэй позже писал в статье «Фрагменты воспоминаний о художественном образовании»: «Наши внеклассные организации включали в себя «Ассоциацию карикатуристов», общество «Музыкальный камень» (занималось исследованиями в области резьбы по драгоценным камням) и др., а также инициировали новое «Собрание гравюр». Это были произведения, созданные наставником Ли Шутуном и его воспитанниками Ся Мянцзунем и др.».[4, с. 35-37]

«Собрание гравюр», к сожалению, не сохранилось, ввиду сложных и драматических десятилетий первой половины XX в. в истории Китайской Республики, связанных с внутрисполитическими противоречиями, японской агрессией 1937-1945 гг, кровопролитной гражданской войной 1946-1949 гг.

Подводя итог, можно сказать, что в новейшей художественной истории Китая Ли Шутун был первым, кто целенаправленно занялся созданием современной гравюры на дереве. Это были многочисленные ксилографические иллюстрации и заголовки «Тихоокеанской газеты», которая печаталась в Шанхае в 1912 г.

«Собрание гравюр», 1912-1918 гг. организованное в г. Ханчжоу Ли Шутун вместе с Ся Мэнцзунем, У Мэнфэем, Лю Чжипином, Фэн Цзыкаем и другими художниками, находившимися под его влиянием, было активной апробацией авторской идеи в среде молодых графиков, которая в конечном итоге и привела к великим достижениям китайской ксилографии в период Китайской Республики.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ:

1. Имэй, Чжэн. Избранные произведения Чжэн Имэй / Имэй Чжэн. – Харбин: Народное издательство Хэйлунцзян, 1991 г. – 293 с.
2. Кэгуань, Би. Ли Шутун, пионер современного китайского искусства / Кэгуань Би. – Пекин : Издательство центральной академии изобразительных искусств, 1984 г. – 138 с.
3. Червова, Н. Современная Китайская гравюра 1931-1958 гг. / Н.Червова. – М: Издательство восточной литературы, 1960. – 169 с.
4. Мэнфэй, У. Воспоминания об художественном образовании до и после «Движения 4 мая» / Мэнфэй У. – Пекин : Издательство центральной академии изобразительных искусств, 1959. – 146 с.

Рис 1. Заголовок газеты "Тихоокеанская газета" 1912 года

Шибанова А.В.,
студентка 1 курса факультета искусства та дизайну,
Риженко О.М.,
к.е.н., доцент кафедры менеджменту та туризму.

Хортицька національна академія

НЕОБХІДНІ ЗНАННЯ ДЛЯ ФАХІВЦЯ З МЕДІАДИЗАЙНУ, ЩО ПОВ'ЯЗАНІ ІЗ ЗАХИСТОМ АВТОРСЬКИХ ПРАВ І ЗМІСТУ ЦИФРОВИХ ДАНИХ

Актуальність теми визначається тим, що тема захисту авторських прав в Інтернеті стає дедалі важливою в практичній роботі фахівців з медіадизайну. Захист авторських прав в Інтернеті за допомогою сучасних комп'ютерних технологій, насамперед, залежить від того, наскільки грамотно використовують їх можливості.

Однією з основних проблем адаптації авторських прав у новому цифровому середовищі є забезпечення прав власників. Гарантом захисту авторських прав в Інтернеті має бути держава в особі своїх юридичних органів, оскільки вона, може забезпечити примусове здійснення цих прав.

В результаті проведеного дослідження ми виявили, що комп'ютеризація у сфері авторського права - складна комплексна проблема, яку треба вирішувати з урахуванням всього різноманіття правових, соціальних, організаційних та технічних факторів [1].

По-перше, відомо, що відсутність норм, що враховують особливості використання мережі Інтернет, і його слабка контрольованість дозволяє порушнику у багатьох випадках уникати відповідальності. Наприклад, відомий блогер Ілля Варламов подав позов до товариства "Архі.ру", яке використало 22 його фотографії на своєму веб-сайті www.archi.ru. Незважаючи на те, що відповідач на розміщених

фотографіях вказав ім'я автора та посилання на його блог, позивач вважав, що цього недостатньо – потрібно було попросити дозволу. Варламов вважав свої права порушеними та вимагав компенсації. Суд першої інстанції відмовив у задоволенні позову, оскільки на фотографіях було вказано ім'я автора та його сторінка у мережі, фотографії взяті з відкритих джерел, а обсяг цитування невеликий. Апеляція скасувала рішення суду першої інстанції, наголошуючи, що мало місце не цитування фотографій, а їх використання з метою ілюстрування інформаційних матеріалів. При цьому суд дійшов висновку про те, що спірний випадок не відноситься до такого виду вільного використання творів, як ілюстрування видань, радіо- та телепередач, звуко- та відеозаписів навчального характеру. Касація залишила ухвалу без змін [2].

По-друге, у більшості випадків при виникненні різного роду суперечок потрібне розширювальне тлумачення норм права, оскільки у законодавстві є проблеми, які пов'язані із специфікою захисту авторських прав в Інтернеті. Наприклад, людина яка є автором та створила медіаконтент, який було розміщено на певному сайті. Згодом, ця людина може виявити свій контент на десятках інших веб-ресурсах без його згоди і без будь-якої згадки про першоджерело. У цьому випадку ніхто не буде шукати винних, і потрібно заздалегідь бути готовим до подібного розвитку подій.

Тому, фахівцю з медіадизайну необхідні наступні знання:

- поняття інформаційної та телекомунікаційної мережі;
- особливості об'єктів у процесі реалізації авторських прав в Інтернет;
- правових проблем реалізації захисту авторських прав на інтернет;
- значення захисту прав авторів в Інтернет у процесі становлення сучасного інституту авторських прав.

Отже, проблема захисту авторських прав в інтернеті стає більш актуальною – це пояснюється динамічним розвитком сфери інформаційних технологій. У спірних ситуаціях тягар доказу правоти лежить на творці контенту. Необхідно переконатись, що автор має вагомі аргументи для суду: трудові чи цивільні договори, свідоцтва про депонування об'єкта авторського права, оригінали файлів із метаданими, чорнові матеріали. Якщо автор зможе підтвердити свою першість у створенні твору, то буде реальна можливість вирішити проблеми з правопорушенням, домогтися його припинення та за певних умов отримати відшкодування збитків.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Як захистити авторське право в інтернеті [Електронний ресурс] // Координаційний центр з надання правової допомоги. – 16.06.2020 – Режим доступу до ресурсу: <https://www.legalaid.gov.ua/publikatsiyi/yak-zahystyty-avtorske-pravo-v-internet>

2. Нарушения авторских прав в Интернете: что делать, когда скопировали контент или сайт [Електронний ресурс]. – 19.02.2019 – Режим доступу до ресурсу: <https://vc.ru/rushagency/58540-narusheniya-avtorskih-prav-v-internete-chto-delat-kogda-skopirovali-kontent-ili-sayt>.

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

Guts Vadim

Student,

Ionova Tatiana Anatolievna

Candidate of Philological Sciences,

Associate Professor of the Department of Methods of Teaching English.

Volgograd State Socio-Pedagogical University

THE PROBLEM OF ACCENTS IN THE FORMATION OF COMMUNICATIVE COMPETENCE AMONG ENGLISH LANGUAGE LEARNERS.

Annotation. The methodology of teaching a foreign language pays great attention to the development of such a necessary skill as listening, which includes an understanding of various language variants. In particular, in the process of learning "British" English, students are faced not only with normative but also with numerous pronunciation variants (accents), the number of which ranges from 7 to 60 in different studies. The paper examines accents functioning on the territory of the United Kingdom, analyzes various approaches to identifying types of accents, identifies differential signs of different types of accents, and proposes a system of accent etymology.

One of the most effective tools in the process of forming communicative competence when teaching a foreign language is the use of authentic materials. In the process of performing listening tasks, as well as in the process of perceiving everyday speech in contact with native speakers, when perceiving authentic texts in the media, students face several difficulties. Along with the difficulty of understanding slang, stable phrases, and speed of speech, one of the main problems is called the accent of the carrier. In this regard, it becomes necessary for students to acquire the skill of identifying accents, and for teachers to form them.

Of course, as texts for listening, teachers usually choose texts that are written in the standard English pronunciation (Received pronunciation). Such an approach is justified at the initial stage of training, however, at more advanced levels, it becomes necessary to form students' knowledge about the peculiarities of pronunciation by different groups of English speakers.

The main problem faced by the teacher at the stage of skill formation is to determine the phonetic features peculiar to a particular accent, to correlate them with the pronunciation norm, and, consequently, to be able to understand representatives of various social or regional groups is the lack of uniformity in determining the number of accents, stable classification principles and a variety of approaches to their identification.

The main objectives of the study are: to study the diversity of approaches to determining the number of accents operating in the UK; to identify differential features that allow identifying the type of accent; to determine the grounds for the etymologization of accents.

The relevance of this study consists in the absence of a stable etymologization of accents, which complicates the learning process.

It seems reasonable to define the concept of "accent" in sociolinguistic science. An accent is a pronunciation characteristic of a particular person, place, or country. The variety of existing accents, the disunity in the definition of types, classes of accents does not allow us to distinguish its universal typology. Based on the variety of approaches to determining the types of accents, we have identified the following grounds for etymologization.

1. The aspect of language collision. The accent of native speakers and the accent of those for whom English is a foreign language. For example, the accent used by the youth of the capital (Multicultural London English) reflects its multinational character. He is influenced by Cockney and foreign accents of immigrants, for example, visitors from the Caribbean Islands or South Asia. Many sociolinguists claim that the evolution of MLE dates back approximately 30-40 years. One of the main features of the pronunciation of MLE is the use of the sound /d/ instead of the sound /ð/ in words such as that /dæt/.

2. The national aspect. The influence of the official languages of the four parts of Great Britain. So, for example, the characteristic features of the Scots will be: a hard and longer /r/ is always pronounced (star as [stɑ:r]); omission of diphthongs /ai/, /eə/, /əʊ/; in words with the ending -ed a voiceless sound: carried — /kɑ:rt/.

3. Geographical aspect. Northern, Southern, Western, and Eastern accents. In particular, Northern England is characterized by a "vowel shift" (unlike Southern accents, there is no clear opposition /ɑ:/ and /æ/, so the word Cast is pronounced [kæst], and not [kɑ:st], familiar to southern accents (and for all students of the normative British pronunciation (Received pronunciation)).

4. Regional aspect. One of the most striking examples of regional accents is the accents of the West Country (West Country accents), used by most of the indigenous population of South-West England. The Western country is usually defined as covering the counties of Cornwall, Devon, Dorset, Somerset, Wiltshire, the city of Bristol, and Gloucestershire. One of the most famous features of these accents is erization (erization or rhotic/r/sound). It can be observed in words such as car /kɑ:r/, far /fɑ:r/ and bird /bɜ:d/.

5. Accents of large industrial centers. These are, for example, accents such as the Birmingham accent located directly in the city of Birmingham and the surrounding areas (Brummy), the Nottingham accent with the center of influence in Nottingham (Nottingham accent), the Manchester accent in the city of Manchester (Mancunian or MA), the Liverpool accent in the city of Liverpool (Scouse), the Newcastle accent (Geordie), the Glaswegian accent in the city of Glasgow (Glaswegian), the Edinburgh accent in the capital of Scotland - Edinburgh (Edinburgh accent) and the accent of the city of Belfast - the capital of Northern Ireland (Belfast accent). The main feature, for example, of the Manchester accent is the excessive pronunciation of vowel sounds compared to the smoothed sounds of neighboring areas. This is also noticeable for words ending in -er, for example, in the word *tenner* /'ten.ə/.

6. The social aspect. Accents characteristic of different social groups. One of the most striking examples will be Cockney, one of the most famous London accents. It is used by the working class of London, and it is common in the East End, in the eastern part of the city. Produce a lot of features of this emphasis, however, one of

the most eye-catching is the bow guttural sound /t/ or t-glottalization (Glottal /t/ or t-glottalization), for example, water /'wɔ:.ʔə/, daughter /'dɔ:.ʔə/.

7. The political aspect. Political accents are represented in the normative English pronunciation of the political elites of the United Kingdom: prime ministers throughout history or the royal family. One of the most distinctive features of Royal English (The Queen English), for example, is the pronunciation feature: the sound /ɒ/ is replaced by the sound /ɔ:/ in words such as off /ɔ:/f/.

Thus, it is obvious that learning to distinguish pronunciation variants, to determine their features in the speech of native speakers, to identify various accents contributes to improving the student's communication skills. The process of forming such skills should begin, among other things, with a clear understanding of the system of accents functioning on the territory of the United Kingdom.

LIST OF REFERENCES:

1. The New Oxford American Dictionary. Second Edition. Oxford University Press. 2005;
2. Lippi-Green, R. (1997). English with an Accent: Language, Ideology, and Discrimination in the United States. New York: Routledge;
3. Crystal, David (2008). A Dictionary of Language and Linguistics. Malden-Oxford: Blackwell;
4. The Southwest of England (Varieties of English around the world T5) Archived 12 August 2011 at the Wayback Machine;
5. Wood-Wallace, D (2012) 'Exploring Sociophonetics within Nottingham: The happy Vowel' Unpublished Thesis (Masters). Nottingham Trent University;
6. Handbook of Varieties of English, p. 125, Walter de Gruyter, 2004.

*Гудима О.М.,
педагог-організатор, вчитель музики
Тейсарівської гімназії*

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ У ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ СУЧАСНОЇ ШКОЛИ

Наша тогочасна система освіти побудована на моделі промислової революції та зосереджена на IQ, зокрема на запам'ятовуванні та стандартизації. Проте варто зазначити, що ми повинні оновлювати освіту, маючи на увазі готовність до роботи, здатність конкурувати з розумними машинами та створення довгострокової економічної цінності.

Так, історично освіта заснована в той час, коли галузі потребували працівників з відносно фіксованим набором навичок і знань, дивлячись на сьогоднішня вона втрачає свою актуальність, адже в епоху інновацій, зривів і постійних змін – найбільше потрібні адаптивність і швидкість до навчання, до освоєння нових здібностей [7].

Творчість – є одним із основних компонентів нових здібностей особистості та при цьому розглядається як актив для розвитку цілого суспільства [1].

Нині професіонали освіти широко визнають користь розвитку творчості в класних кімнатах. Впровадження творчого навчання в класах може принести такі переваги, як розвиток дитячої уяви та збільшення ймовірності великих відкриттів та економічного розвитку на майбутнє [5]. Крім того, творчість розглядається як важливий компонент особистого благополуччя і в контексті здобуття шкільної освіти може розвивати допитливість, відкритість та комунікативні здібності [6].

Для сприяння творчості здобувачів сучасної освіти роль вчителя має вирішальне значення. Переконавання вчителів щодо творчості чи здібностей учнів, ставлення до потенціалу дітей є важливим, наприклад високі очікування, підтримка, відкрите ставлення, толерантність до неоднозначності.

Із розвитком творчої особистості дитини тісно пов'язується технологія використання на уроці навчальних і навчально-творчих завдань. У процесі вирішення творчих завдань діти створюють певний творчий продукт. Творчий продукт розуміється як оформлений результат діяльності здобувача освіти,

наприклад написання віршів, оповідань, створення пісень, малюнків, виробів, постановки танцю, створення нової програми чи іншого творчого виробу. У кожному циклі шкільних предметів види творчих завдань відрізняються, оскільки це зумовлено особливостями певного предмета: їх змістом, засобами, які використовуються під час виконання творчих завдань, але всі подібні завдання стимулюють творчість [4].

Також вчитель може допомогти розвинути творчі здібності за допомогою наявності різноплановості завдань, активностей під час освітнього процесу. Чим різноманітнішою та більшою є кількість активностей, у які вчитель залучає дітей – тим більше шансів виявити їхні таланти. При цьому важливо створити такі умови, які б дозволяли дітям не боятися проявити себе. Найкраще для цього підходить середовище гри. Один з відомих дослідників людської культури Й. Хейзінга виявив, що гра від народження присутня у всіх сферах людського життя і саме вона багато в чому формує людину. Гра дозволяє дітям досить точно відтворити «модель світу дорослих», краще пізнати та підготуватися до реалій життя. Все це допомагає розвивати одночасно цілий комплекс здібностей.

Невід'ємним елементом для розвитку здібностей є командна робота. Вона допомагає дітям подолати страх нового, розкриває найцінніші якості людини – здатність будувати відносини та співпрацювати з іншими, емпатію, вміння залагоджувати конфлікти, лідерство тощо. Злагоджена команда, де кожен учень знає та любить свою роль, сама по собі стає потужним стимулом до будь-якої нової діяльності [2].

Органічним продовженням класної роботи є домашня самостійна робота. Великою мірою якість освіти та можливість розвитку творчих здібностей залежить від самопідготовки вдома. Здобувачі освіти, виконуючи завдання на самопідготовці, привчаються складати різні тематичні таблиці, готувати доповіді, реферати, мислити творчо. Тому при постановці домашніх завдань вчитель повинен його сформулювати так, щоб воно містило, крім пізнавального та повторювального орієнтира, творчий характер в тому числі.

Важливою комунікативно-креативною якістю вчителя є вміння мотивувати творчість учнів, пробуджувати в них бажання діяти оригінально, цікаво. Це дає змогу стимулювати учнів до творчого підходу здобуття знань і використання нестандартних схем діяльності, сприяти становленню самостійної творчості школярів у різних сферах життя [3].

Підсумовуючи сказане, можна констатувати, що творчість є частиною навичок 21-го століття. На даний час сучасній школі необхідно поєднати уроки минулого з технологіями сьогодення і майбутнього, щоб по-справжньому трансформувати освіту, даючи учням можливість думати, вчитися та розвиватися, незважаючи на виклики, які перед ними постають вже сьогодні, допомогти розкрити індивідуальний потенціал кожного здобувача освіти, вплинути на розвиток їх творчих здібностей.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Барбот Б., Любарт Т. І., Безансон М. Піки, спади та удари: індивідуальні відмінності в розвитку креативності дітей і підлітків. Нові напрямки розвитку дитини та підлітків. 2016. Випуск № 151. С. 33–45
2. Здібності дитини: як їх виявити та розвивати. URL: <http://www.etwinning.com.ua/content/files/586598.pdf>
3. Леонова Н. А. Розвиток творчих здібностей учнів. Всеосвіта. 2019. URL: <https://vseosvita.ua/library/rozvitok-tvorcix-zdibnostej-ucniv-111261.html>
4. Трофимова І. М. Розвиток самостійності і творчості здобувачів освіти в процесі навчання, формування національної свідомості у дітей. На Урок. 2020. URL: <https://naurok.com.ua/rozvitok-samostiynosti-i-tvorchosti-zdobuvachiv-osviti-v-procesi-navchannya-formuvannya-nacionalno-svidomosti-uditey-internatnogo-zakladu-207633.html>
5. Штернберг Дж. Р. Навчання для творчості: звуки тиші. Психологія естетики, творчості та мистецтва. 2015. Випуск № 9. С. 115–117
6. Ahmadi N., Besançon M. Creativity as a Stepping Stone towards Developing Other Competencies in Classrooms. Education Research International. 2017. URL: <https://doi.org/10.1155/2017/1357456>
7. Karthik K. Our education system is losing relevance. Here's how to unleash its potential. World economic forum. 2020. URL: <https://www.weforum.org/agenda/2020/04/our-education-system-is-losing-relevance-heres-how-to-update-it/>

РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ЛІДЕРА В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Сучасний лідер – це насамперед ефективний комунікатор. Вести людей, мотивуючи їх у досягнення цілей, підтримуючи необхідний емоційний настрій може тільки людина, яка вміє налаштувати свою поведінку у кожній конкретній ситуації. Поведінкова гнучкість, соціальна «спритність» у спілкуванні допомагають поєднати досягнення кожним членом колективу своїх особистих цілей та досягнення цілей, що є загальнокомандними. Тому, щоб бути успішним у молодіжному середовищі, необхідно мати лідерські якості. Для того, щоб стати лідером, мати можливість повести за собою людей, важливі організаційські здібності, серед яких: воля, контроль та перевірка виконання, ініціатива, творчий підхід до справи, особиста дисциплінованість, заповзятість [4].

Відкриття емоційного інтелекту – одне з найважливіших відкриттів останнього часу. Володіння описаними в педагогічній теорії інструментами дозволяє уникнути багатьох конфліктів, більш ефективно мотивувати себе та інших людей на вирішення завдань, швидко відновлюватися після стресових навантажень і ефективніше використовувати енергію для досягнення цілей. Можна без перебільшення сказати, що EQ – ключ до управління собою та іншими людьми. І, на відміну від грубих маніпуляцій та тиску, цей тип управління позитивний, він окриляє, творчо заряджає, мотивує до розвитку відносин із тим, хто ці методи використовує [3].

Більшість дослідників сходяться на тому, що емоційний інтелект – це здатність людини розпізнавати свої та чужі емоції; використовувати ці емоції на практиці, що емоції – це окрема, особлива реальність, яка може керувати собою лише сама. Л. Кроль у книзі «Емоційний інтелект лідера» зауважував: «Емоціями керують лише емоції. Вони не потребують зовнішнього закріпачення, стримування, контролю. Вони впорються самі – достатньо їх як слід налаштувати. Емоційний інтелект – це контроль раціонального мислення над емоціями. Це той внесок, який вносять емоції в наше мислення. Лідеру потрібен емоційний інтелект, тому що це технологія комунікації, яка дозволяє разом з іншими людьми робити те, що неможливе при використанні одних лише раціональних інструментів» [2, с.7]. У педагогічному дискурсі теорія інтелекту сприймається як частина теорії здібностей. Інтелект розуміється як загальна здатність, яка не зводиться до знань і навичок, що впливає на процесуальні характеристики діяльності та формується в ній (Б. Теплов, Н. Лейтес, С. Рубінштейн). Але практика та подальші дослідження показали, що психометричний інтелект не є єдиним видом інтелекту і не визначає успішність життєдіяльності людини загалом.

У зв'язку з цим виникло таке поняття як «емоційний інтелект» у 1990 р. завдяки американським психологам П. Саловей та Дж. Майеру для позначення таких специфічних властивостей людської психіки як уміння розумітися на власних почуттях, розуміти настрій людей, і навіть вміння регулювати власні емоції. Нині ніхто не буде сперечатися із твердженням, що успішних людей відрізняє високорозвинений емоційний інтелект (EQ). Про це явище заговорили на початку 90-х ХХ століття. На думку Д.Гюлмана, емоційний інтелект – це вміння «приборкати» емоційний імпульс, розуміти глибокі внутрішні почуття іншої людини, регулювати відносини [4].

У 1998 році в одній із статей журналу Harvard Business Review «Що визначає лідера» Д.Гюлман пише: «Усі ефективні лідери мають спільну важливу якість: всі вони мають високий рівень того, що стало відомо як емоційний інтелект». Справа не в тому, що IQ та технічні навички не мають значення. Вони мають значення, але... це вимоги для вступу на керівні посади початкового рівня. Емоційний інтелект є неодмінною умовою лідерства. Без нього людина може мати кращу підготовку, гострий, аналітичний розум і нескінченний запас ідей, але не бути видатним лідером. Визначено п'ять компонентів емоційного інтелекту, які дозволяють індивідуумам розпізнавати, комунікувати та навчатися на основі своїх власних та чужих психічних станів: самосвідомість; саморегуляція; мотивація (пристрасть до праці, що виходить за межі грошей та статусу); емпатія; соціальні навички (управління відносинами, створення мережі контактів) [1].

В 1995 р. Д. Гоулман у своїй книзі «Емоційний інтелект» доводить, що життєвий успіх індивіда визначається не так коефіцієнтом розумового розвитку, як наявністю емоційного інтелекту. За даними Р. Бар-Она, емоційний інтелект визначається такими якостями індивіда, які допомагають йому протистояти вимогам та тиску зовнішнього середовища. Манфред Кете де Віріс у книзі «Містика лідерства», у котрій розглядається феномен лідерства, виділяє три ключових вміння розвитку емоційного інтелекту: вміння пізнання себе, вміння керувати своїми емоціями, уміння відчувати команду. Він зауважує, що саме емоційний потенціал відрізняє успішну кар'єру від кар'єрного застою [4].

Таким чином, емоційний інтелект є однією з визначальних компетентностей, якими має оволодіти лідер в освітньому середовищі, що сприятиме подальшому професійному становленню.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Андреа Ованс. Эмоциональный интеллект как ключевой навык лидера. <https://psycho.ru/library/1316>
 2. Леонид Кроль. Эмоциональный интеллект лидера. Изд-во : Альпина Паблишер, 2019. 220 с. С.7.
 3. Радислав Гандяпас. Эмоциональный интеллект лидера. URL : <https://www.radislavgandapas.com/trainings/1009/>
- Серова М.В. Роль эмоционального интеллекта в формировании статуса лидера в молодежной среде. URL : <https://tsu.ru/upload/iblock/d01/Rol-emotsionalnogo-intellekta-v-formirovani-i-statusa-lidera-v-molodyezhnoy-srede.pdf>

Жданова А.А.,

викладач кафедри психології та педагогічної освіти

ПЗВО «Міжнародний класичний університет імені Пилипа Орлика»

ОСОБИСТІСНА ТА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ГОТОВНІСТЬ ДО ШКІЛЬНОГО НАВЧАННЯ

Одним з основних компонентів психічного розвитку дитини є її особистісна готовність до навчання. Вона проявляється у ставленні дошкільняти до навчання, вчителя, самого себе. Вступаючи до школи, дитина повинна бути готовою до переходу від ігрової діяльності до навчальної, до нових умов життя та взаємин з старшими, а ще до посиленої інтелектуальної праці [2].

Перша важлива умова готовності дитини до постійної праці - вміння підпорядковувати свої дії виконанню навчальної задачі.

Часто недостатній вольовий розвиток є причиною неуспішного навчання школярів. Діти з слабкою волею не можуть легко та швидко пристосуватись до вимог школи, їм важко контролювати свою поведінку і емоції.

Провідним чинником вольового потенціалу дитини виступає спілкування з ровесниками та старшими. Референтна особа для дитини є взірцем, який здійснює потужний вплив на її поведінку. Якщо у дошкільника буде еталон поведінки, то він намагатиметься бути більш стриманим і відповідати йому, а також буде докладати чималих зусиль для цього [3].

Друга складова особистісної готовності до школи — вміння дитини будувати стосунки з ровесниками. Процес шкільного навчання характеризується колективним характером. Він передбачає взаємодію та співпрацю всіх його учасників. Таким чином, школяр має навчитись правилам поведінки з іншими учнями. Дитина зобов'язана вміти співвідносити власні інтереси з інтересами інших дітей та встановлювати з ровесниками партнерські стосунки. Оволодіння цими правилами забезпечує гуманістичну спрямованість особистості.

Дитина, яка не вміє з повагою ставитись до оточуючих, не дотримується правил спілкування з однолітками, не дослуховує відповіді інших учнів є конфліктною, заздрисною, часто агресивною. Все це гальмує їх адаптацію до нових соціальних умов, входження в дитячий колектив. Отже, дуже важливо для дитини є знати критерії норм спілкування та необхідність їх дотримання [7].

Коли мова йде про розумовий розвиток і його рівні, то звертають увагу на сукупність знань, вмінь і освоєних дій, які, власне, і були сформовані під час процесу надбання цих знань і вмінь. Характеристика інтелектуальної готовності до школи є досить глобальною. Перед тим як йти до школи дитина має знати свою адресу, назву міста, де вона проживає; знати імена та по-батькові своїх рідних і близьких, ким і де вони працюють; добре орієнтуватися на дворі; знати дорогу до власного дому; знати пори року і місяці,

дні тижня; розрізняти основні види дерев, квітів, тварин. Дитина повинна орієнтуватися в часі, просторі і в соціальному середовищі в якому перебуває [6].

Спостерігаючи природу, події навколишнього життя, діти вчаться знаходити просторово-часові і причинно-наслідкові зв'язки, підсумовувати, робити висновки.

Багато дошкільнят не володіють цими знаннями, а їх батьки думають що спеціального навчання тут не потрібно. Проте це не так. Навіть коли у дитини є велика кількість знань, то вони не включають загальну картину світу, бувають не систематизовані і нерідко поверхневі. Тому, знання про навколишнє середовище в дітей мають формуватися структурно і під наглядом батьків [5].

Хоч шестирічки і вміють логічно мислити, але їм зручніше користуватися образним мисленням, основою якого є реальні дії з предметами, уявлення про схеми, креслення, моделі [4].

У дитини повинна бути розвинена розмовна мова. Вона повинна висловлювати свої думки ясно, передавати зв'язно те, що чула, кого зустріла на прогулянці, на святі. Дитина повинна вміти виділити в оповіданні головне, передавати розповідь за певним планом. Важливо, щоб дитина хотіла дізнатися щось нове. Повинен бути вихований інтерес до нових фактів, явищ життя. Всі психічні процеси повинні бути досить розвинені. Дитина повинна вміти зосередити увагу на різній роботі [6].

Розвиток сприйняття, пам'яті, мислення дозволяє дитині систематично спостерігати досліджувані предмети та явища, дозволяє йому виділяти в предметах і явищах суттєві особливості, міркувати й робити висновки [1].

До 6-7 років діти говорять багато, але мова їх ситуативна. Вони не ускладнюють себе повним описом, а обходяться обривками, доповнюючи елементами дії все, що упущено в оповіданні.

Таким чином, інтелектуальна готовність до навчання в школі являє собою певний рівень розвитку пізнавальних процесів. Інтелектуальна готовність дитини до школи полягає в визначеному кругозорі, запасі конкретних знань, в розумінні основних закономірностей.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Дуткевич, Т.В. Дитяча психологія: навчальний посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2012. 424 с.
2. Корякіна, І. В. Особистісна готовність дітей 6-го року життя до школи як актуальна проблема сьогодення. Бердянський державний педагогічний університет. 2010. № 3. С. 176–185.
3. Кравцова, Є.Є. Психологічні проблеми готовності дітей до навчання в школі. Токмак: ФЕНІКС. 1993. 256 с.
4. Марченко, Н.А. Формування навичок міркування у дітей 5-6-річного віку. Херсон: РІПО. 2001. № 2. С. 18-20.
5. Ніжегородцева, Н.В., Шадріков, В.Д. Психолого-педагогічна готовність дитини до школи. Москва: Книга. 2001. 256 с.
6. Стадненко, Н.А., Ілляшенко, Т.В., Обухівська, А.Р. Формування розумових дій у процесі підготовки дитини до навчання в школі. Київ: Початкова школа. 2002. №9. С. 58-61.
8. Степанова, М.І. Що таке «шкільна зрілість»? Довідник для батьків майбутнього першокласника. Москва: ФОРУМ: ИНФРА. 1999. 48 с.

Крикавський О.І.,
*директор Бродівського центру
науково-технічної творчості учнівської молоді*

РОЛЬ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ У ЗАКЛАДАХ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ДЛЯ РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ

На сьогоднішній день велика увага у шкільній і позашкільній освіті приділяється розвитку емоційного інтелекту підростаючого покоління як важливого засобу не лише інтелектуального, а й духовного і культурного розвитку особистості, що є запорукою її успішної соціалізації і реалізації творчого потенціалу в майбутньому. У психолого-педагогічних дослідженнях емоційний інтелект визначають як

групу ментальних здібностей, які беруть участь в усвідомленні та розумінні власних емоцій і емоцій оточуючих, здатність добре розуміти емоції і почуття інших людей [1, 24]. Люди з високим рівнем емоційного інтелекту можуть ефективно керувати своїми власними емоціями та поведінкою і, відповідно, швидше досягати успіхів у взаємодії з оточуючими.

До дослідження ролі емоційного інтелекту у шкільній освіті звертались чимало вітчизняних і зарубіжних вчених та педагогів-практиків. Витоки досліджень даного питання знаходимо у працях Джона Майєра та Пітера Саловєя та інших американських дослідників [2, 53], які наприкінці 20-го століття вперше описали це поняття. Дослідженням емоційного інтелекту займалися такі зарубіжні вчені, як Д. Гюлман, Т. Бредбері, Р. Бар-Он, Х. Вайсбах, У. Дакс, Д. Карузо. Серед вітчизняних дослідників слід звернутися до праць Д. Люсіна, І. Андрєєві, Т. Березовської, А. Панкратової, С. Дерев'янка, Е. Носенко, Г. Березюк, О. Філатової та інших. Водночас, питання розвитку емоційно інтелекту у закладах позашкільної освіти потребує детального розгляду.

Для майбутніх педагогів ознайомлення із різноманітними шляхами розвитку емоційного інтелекту підростаючого покоління є особливо важливим для формування професійної компетентності та набуття високого рівня професійної культури. Невід'ємною складовою цього процесу є педагогічна практика. Студенти Комунального закладу Львівської обласної ради «Бродівський фаховий педагогічний коледж імені Маркіяна Шашкевича» відділення «Трудове навчання та технології» поряд із проведенням пробних уроків у середній школі проходять практику на базі Центру науково-технічної творчості учнівської молоді (ЦННТУМ) м. Броди, де мають змогу не лише здобути практичні навички організації гурткової роботи, а й засвоїти особливості роботи з різновіковим дитячим колективом, сформувані важливі складові психологічної і соціальної компетентностей, що входять до складу емоційного інтелекту, а саме здатність розпізнавати свої та чужі емоційні стани, цінності, переваги, розвивати власну емоційну свідомість, впевненість у собі, усвідомлення своїх здібностей, навичок та їх обмежень, здатність свідомо реагувати на зовнішні подразники та контролювати свої емоційні стани, здатність боротися зі стресом, такі лідерські та кооперативні навички, як здатність формувати відносини і взаємодіяти з учнями, працювати з ними для досягнення спільної мети, здатність виконувати спільні завдання і вирішувати проблеми разом без обмежень, що створює урок як основний вид організації навчання у школі.

На сучасному етапі, поряд із впровадженням освітньої реформи та побудови Нової української школи, в сфері позашкільної освіти також відбувається пошук нових ідей, запровадження ефективних педагогічних технологій для творчого розвитку підростаючого покоління. У Центрі НТТУМ студентам-практикантам пропонують не лише традиційне проведення пробних занять гуртків, а й участь в організації різноманітних проєктів і майстер-класів, які проходять на регулярній основі у співпраці з різними громадськими та благодійними організаціями, в тому числі і міжнародними – Данський Червоний Хрест, Національний природний парк «Північне Поділля». Така співпраця сприяє розширенню кола освітніх інтересів учасників і створює підтримку у забезпеченні необхідних матеріалів.

Майстер-класи, організовані ЦНТТУМ м. Броди – це заходи, які організовуються для учнів окремих класів чи школи з метою набуття учнями певних навичок виготовлення предметів декоративно-ужиткового мистецтва, виробів технічного профілю чи інших речей, які мають мистецьку, побутову чи іншу цінність, як, наприклад, годівнички для птахів, еко-ялинки, ялинкові прикраси з природних матеріалів, малюнки каваю, виготовлення і декорування свічок, виготовлення літаючих моделей ракет та ін. Майстер-класи проходять у форматі інтенсивну і тривають в середньому 2-3 академічні години для опанування гуртківцями повного циклу виготовлення виробу.

Студенти-практиканти є активними учасниками таких заходів і виконують роль асистентів керівників гуртків, а також надають підтримку гуртківцям, які потребують інклюзивних освітніх послуг. Учасниками таких майстер-класів також часто стають учні віддалених сільських шкіл, діти, які є напів сиротами чи належать до багатодітних чи малозабезпечених родин. Такий вид роботи має великий вплив на формування емоційного інтелекту майбутніх педагогів, зокрема, такої його складової, як емпатія, та готує їх до майбутньої професійної діяльності. В даному аспекті також варто відзначити ще одну складову емоційного інтелекту майбутніх педагогів – праксіологічну компетентність, яка включає в себе мотивацію, прагнення до досягнення, сумлінність, здатність брати на себе відповідальність за досягнення результату, здатність отримувати задоволення від обраної діяльності, ініціативність і оптимізм у виконанні професійних обов'язків, що в перспективі підготує їх до створення ситуації успіху у роботі з учнівським колективом.

Таким чином, активне залучення студентів-практикантів педагогічних коледжів до навчально-виховного процесу закладів позашкільної освіти має значний вплив на розвиток їх емоційного інтелекту

і підготовку їх до майбутньої професійної діяльності, зокрема на формування їх адаптаційних здібностей, розуміння та управління емоціями, здатності до співпереживання та розуміння емоцій учнів з метою надання відповідної педагогічної підтримки та створення сприятливого навчального середовища.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Носенко Е. Л. Емоційний інтелект: концептуалізація феномену, основні функції: монографія / Е. Л. Носенко, Н. В. Коврига. К.: Вища школа, 2003. 126 с.
2. Bradberry T. Emotional intelligence 2.0 / T. Bradberry, J. Greaves. San Diego: TalentSmart, 2009. 255 p.

Педько О.В.,

*к.п.н., доцент кафедри педагогіки та психології,
практичний психолог Черкаської дитячої музичної школи №3,*

Григорчук О.П.,

вихователь-методист

*Городищенського закладу дошкільної освіти (ясла-садок) № 3 «Веселка»
Городищенської міської ради Черкаської області*

ПЕДАГОГІКА ПАРТНЕРСТВА – КОМУНІКАТИВНЕ ЯДРО ОСВІТНІХ ПРОЦЕСІВ У ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Сучасний світ стрімко змінюється. Однією із найважливіших компетентностей людини у майбутньому залишатиметься комунікативна. Сучасна людина має не лише ефективно комунікувати, а й вибудовувати партнерські взаємини, вміти працювати у команді. Як відомо наказом Міністерства науки і освіти № 33 від 12 січня 2021 року було затверджено нову редакцію Базового компоненту дошкільної освіти. Цей документ є Державним стандартом дошкільної освіти в Україні. Якщо проаналізувати вимоги до обов'язкових результатів навчання та компетентностей дітей дошкільного віку - вони мають сім напрямів: особистість дитини; дитина в сенсорно-пізнавальному просторі; дитина в природному довкіллі; гра дитини; дитина в соціумі; мовлення дитини; дитина у світі мистецтва. Так чи інакше, але кожен із напрямів передбачає здатність будувати партнерські взаємини чи з навколишнім середовищем, чи з природою, чи з мистецтвом, чи у соціумі, чи з партнерами та партнерками у грі тощо. Для того, щоб навчитися будувати партнерські взаємини, дитині дошкільного віку необхідно набути досвіду партнерської взаємодії. Цей досвід може з'явитися за умови, що дорослі (вихователі, батьки тощо) будуть демонструвати зразки реальних партнерських взаємин, які згодом, будуть втілені в ігрову діяльність дошкільника, яка є провідною для дітей цього віку, а через певний час, імовірно, проявиться і у повсякденному спілкуванні дітей.

На сучасному етапі розвитку освіти в Україні значна увага приділяється питанню забезпечення якості освітніх та управлінських процесів. ми вважаємо, що саме педагогіка партнерства може стати комунікативним ядром позитивних змін в освітньому середовищі закладів освіти. Спробуємо розглянути це на прикладі діяльності закладу дошкільної освіти.

Перш за все нагадаємо, що педагогіка партнерства - це напрям педагогіки, що вивчає теорію і практику досягнення цілей освіти, навчання і виховання у процесі добровільної активної взаємодії учасників освітнього процесу на основі об'єднання навколо спільних цілей, окреслення завдань та зобов'язань й справедливо розподілених результатів. проте формування груп у закладі дошкільної освіти здійснюється не на добровільній основі, а переважно “за збігом обставин”. Саме тому, адміністрації закладу та вихователям необхідно докласти зусиль, щоб об'єднати, в першу чергу, батьків навколо спільних цінностей.

Як відомо, існує п'ять основних груп цінностей, які можуть допомогти об'єднанню педагогів дошкільної установи та батькам. До них належать: відносини (партнерство, гідність, довіра, повага, відкритість, командна взаємодія); розвиток (проактивність, інноваційність, якість, ініціативність, кар'єра); порядок (безпека, дисципліна, відповідальність, пунктуальність); благополуччя (комфорт, освіта, достаток) та соціальні цінності (користь для громади, суспільства тощо). Саме тому, здійснюючи моніторинг потреб учасників освітнього

процесу, доцільно дослідити яким групам цінностей вони надають перевагу. А далі продовжити цілеспрямовану роботу щодо об'єднання навколо актуальних цінностей. Опитування вихователів закладів дошкільної освіти дає підстави зробити висновки, що пріоритетними є цінності розвитку і відносин. Адміністрація закладів освіти частіше надає перевагу цінностям порядку і розвитку, або порядку і відносинам. Батьки найчастіше надають переваги цінностям розвитку і благополуччя. Проте, формування партнерських відносин досить часто є сходинкою на шляху до розвитку, порядку і благополуччя. Ключовою концепцією партнерства є “вмії дружити і домовлятися”. Інколи вихователі дошкільних навчальних закладів зазначають, що їм складно взаємодіяти з тими чи іншими родинками. У таких випадках адміністрації закладу доцільно допомогти їм проаналізувати що об'єднує, а що роз'єднує дорослих і зосередити увагу на спільних цінностях, потребах, бажаннях тощо. У деяких випадках є сенс нагадати права і обов'язки батьків, які визначені Законом України (**стаття 55**), оскільки саме у ній зазначається що “Виховання в сім'ї є першоосновою розвитку дитини як особистості”. Тому батьки здобувачів освіти зобов'язані: виховувати у дітей повагу до гідності, прав, свобод і законних інтересів людини, законів та етичних норм, відповідальне ставлення до власного здоров'я, здоров'я оточуючих і довкілля; сприяти виконанню дитиною освітньої програми та досягненню дитиною передбачених нею результатів навчання; поважати гідність, права, свободи і законні інтереси дитини та інших учасників освітнього процесу; дбати про фізичне і психічне здоров'я дитини, сприяти розвитку її здібностей, формувати навички здорового способу життя; формувати у дитини культуру діалогу, культуру життя у взаєморозумінні, мирі та злагоді між усіма народами, етнічними, національними, релігійними групами, представниками різних політичних і релігійних поглядів та культурних традицій, різного соціального походження, сімейного та майнового стану; настановленням і особистим прикладом утверджувати повагу до суспільної моралі та суспільних цінностей, зокрема правди, справедливості, патріотизму, гуманізму, толерантності, працелюбства; формувати у дітей усвідомлення необхідності дотримуватися Конституції та законів України, захищати суверенітет і територіальну цілісність України; виховувати у дитини повагу до державної мови та державних символів України, національних, історичних, культурних цінностей України, дбайливе ставлення до історико-культурного надбання України; дотримуватися установчих документів, правил внутрішнього розпорядку закладу освіти, а також умов договору про надання освітніх послуг (за наявності); сприяти керівництву закладу освіти у проведенні розслідування щодо випадків булінгу (цькування); виконувати рішення та рекомендації комісії з розгляду випадків булінгу (цькування) в закладі освіти.

Певною мірою допомогти побудувати партнерські взаємини із родинками здобувачів дошкільної освіти допомагає усвідомлення власних екзистенційних позицій (тих, що зумовлюють наше існування і наш світогляд). У партнерстві передбачається, що вихідним є положення про те, що з усіма учасниками освітнього простору все гаразд. Ми не шукаємо недоліки один в одному, ми відкриваємо ресурси, робимо акцент на позитивних сторонах особистості кожного й шукаємо шляхи як все це використати на користь розвитку дитини. Ми виходимо з позицій Я + і ТИ +. Якщо між нами щось сталося, то проблема не в тому що ти або я “не такий”, а в тому, що нам необхідно об'єднати зусилля для того, щоб змінити ситуацію на краще.

Найскладнішим в освітньому середовищі є формування переконання, що у проблемній (конфліктній) ситуації “виграти” може кожна сторона. Це можливо коли ми усвідомлюємо, що маємо спільні цілі (забезпечення якісної дошкільної освіти тощо), нам важлива якість взаємин (бо діти фіксують (особливо у період від 1 до 3 років) моделі поведінки значущих дорослих і ми готові формувати норми спільної “прийнятної” поведінки і дотримуватися їх.

Батьки та педагогічні працівники мають стати партнерами в освітньому середовищі закладу дошкільної освіти, а педагогіка партнерства має бути комунікативним ядром, які забезпечує якість як освітніх, так і управлінських процесів у закладі дошкільної освіти.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini>
2. Закон України “Про освіту” URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
3. Педько О.В. Педагогіка партнерства в освітньому просторі НУШ URL: https://youtu.be/fy_KXuhbUT0
4. Педько О.В. Основи педагогіки партнерства. *Програма курсу підвищення кваліфікації*, Черкаси: Центр підвищення кваліфікації “Гармонія” <http://top-osvita.zzz.com.ua/> та <https://cutt.ly/ThF78O>.

*Анжеліка Валеріївна ПЕТРУСЕНКО,
студентка 2-го курсу магістратури,
спеціальність «Дошкільна освіта»*

Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова,

ПРАКТИЧНЕ ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ЗАСОБІВ ТА ПРОВЕДЕННЯ ДОСЛІДЖЕНЬ СФОРМОВАНOSTІ НАВИЧОК ЛІПЛЕННЯ МОЛОДШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ

Ліплення – це вид образотворчої діяльності, де створення образу здійснюється не тільки на площині, а й у обсязі. Ліплення дає змогу зобразити предмети в тривимірному просторі.

У процесі ліплення дитина молодшого дошкільного віку може передати образи та силуети людини (ніс, рот на обличчі), тварин (хвіст, вуха, вуса), птахів (крило, хвіст), фруктів, посуду тощо.

Як зазначає І. Скоморовська, властивості матеріалів, що використовуються у процесі ліплення, дають змогу неодноразово змінювати форму, досягаючи бажаної виразності [2, с. 104]. Саме розвитку технічних навичок ліплення необхідно приділити особливу увагу в процесі роботи з дітьми молодшого дошкільного віку. Важливо, щоб дитина вміла виліпити фігуру пропорційну, із усіма частинами.

Слід наголосити на тому, що ліплення має позитивний вплив на нервову систему дитини, викликає гарні емоції, цікавить і хвилює її. У процесі ліплення кожна дитина молодшого дошкільного віку відчуває цілий спектр різноманітних почуттів: радіє тому, що вона створює щось цікаве та нове, що у неї виходить гарно зліпити той чи інший елемент фігурки, і засмучується, якщо щось пішло не так (наприклад, дитина забула приліпити хвіст котика).

На сьогодні у закладах дошкільної освіти використовуються три різновиди засобів ліплення із дітьми молодшого дошкільного віку:

1) конструктивний – предмет виготовляється з окремих частин. Дитина виготовляє кожен частину виробу з окремих шматочків пластиліну (тіста/глини), та скріплює їх між собою. Виріб починають виготовляти з найбільшої частини (тварини – з тулуба), а потім переходять до виконання менших елементів (шия, голова, ноги, хвіст тощо). Коли окремі частини для виробу заготовлені, їх поєднують в одне ціле, порівнюючи за величиною і формою, уточнюють їхнє просторове розташування, щільно з'єднують і приліплюють один до одного, узагальнюють форму;

2) скульптурний, або пластичний, – полягає в тому, що виріб виготовляють з одного цілого шматочка пластиліну (тіста/глини), застосовуючи такі прийоми, як витягування з метою подовження форми (шия, хвіст), відтягування, прищипування, розрізання стекою, згладжування пальцями. Слід наголосити на тому, що такий засіб ліплення є найбільш складним і вимагає від дітей будь-якого віку чіткого уявлення про форму, пропорцію, конструктивну будову;

3) комбінований (з цілого шматка та окремих частин) – поєднує у собі прийоми скульптурного та конструктивного засобів ліплення, яким виконують основні частини предмета, з приєднанням окремо виліплених частин. Наприклад, тулуб і лапи тварини ліплять із цілого шматочка пластиліну (тіста/глини), інші частини – окремо, і потім приєднують до основної частини. Крім того, передбачається застосування прийомів прищипування, відтягування тощо [1].

Варто наголосити на тому, що основні технічні прийоми ліплення пов'язані з роботою руки, зокрема пальців та долоні. Залежно від форми предмета, дії рук під час ліплення бувають різними. Тому дуже важливо навчити дітей молодшого дошкільного віку основним технічним прийомів роботи із глиною, пластиліном та/або тістом.

Так, у процесі ліплення традиційно прийнято використовувати такі технічні прийоми:

- розкочування валикоподібної форми для виготовлення подовжених, круглих, циліндричних предметів, скріплювати валикоподібні форми у вигляді кільця – здійснюють подовжніми рухами рук у протилежному напрямку: права – вперед, ліва – назад і навпаки;

- скочування кулястої форми для виготовлення кулястих предметів – це одночасні кругові рухи рук: права – вправо за годинниковою стрілкою, ліва – вліво, проти годинникової стрілки, пальці обох рук напівзгинуті у формі філіжанки;

- здавлювання та розплющування кулястої форми – під час здавлювання та розплющення руки рухаються назустріч один одному з одночасним натисканням на матеріал. Для здавлювання глини/пластиліну треба натиснути на матеріал менше, для розплющування – сильніше;

- зліплювання розплющеної форми;
- загинання країв розплющеної форми;
- вдавлювання кулястої форми;
- вдавлювання валикоподібної форми;
- загострення та закруглення валикоподібної форми;
- відтягування глини/пластиліну з основного шматка – під час відтягування шматок глини/пластиліну тримають у лівій руці, а правою відтягують частинку. Відтягування виконується рухами обох рук (одночасно) у протилежні сторони з метою отримання подовженої форми;

- приліплювання одного шматка до іншого;
- відтягування деталей;
- примазування частин одна до одної – щоб примазати один кусок матеріалу до іншого, спочатку треба притиснути їх і вирівняти місце з'єднання пальцем. Згладжування всієї поверхні виробу роблять пальцями, долонею;

- заціпування країв форми або оздоблення її заціпуванням (батон, піріжок) [1].

Отже, ліплення – це один із видів образотворчої діяльності, що передбачає створення певного образу предмета (істоти/неістоти) у площині та в обсязі, зображуючи їх у тривимірному просторі. У ЗДО використовуються різні засоби та прийоми формування у дітей молодшого дошкільного віку навичок ліплення, що забезпечують розвиток дрібної моторики рук.

У закладах дошкільної освіти перед вихователями, що працюють із дітьми молодшого дошкільного віку, стоїть важливе завдання щодо формування у них технічних навичок ліплення у процесі проєктної діяльності. Проте для того, аби навчально-виховний процес був ефективним, попередньо слід організувати та провести дослідження, спрямоване на визначення рівня сформованості навичок ліплення у дітей.

Процес організації дослідження сформованості технічних навичок ліплення у молодших дошкільників передбачає визначення таких показників:

- знання дитиною властивостей пластичних матеріалів для ліплення (пластиліну, глини, тіста);
- вміння скочувати шматочки пластиліну між долонями (чітка передача форми; форма передана із незначним спотворенням; суттєві спотворення форми, що унеможлиблює її розпізнавання);
- з'єднання форми у вигляді кільця (правильність розташування частин; неправильна передача пропорцій предмета; незначні помилки у передачі форми кільця);
- ставлення дитини молодшого дошкільного віку до оцінки вихователя (байдужість; емоційне реагування на зауваження вихователя; адекватне реагування на зауваження вихователя та прагнення швидко виправити свої помилки);
- самооцінювання (адекватне; неадекватне (завищене/занижене); відсутність самооцінки дитиною створеного нею творчого об'єкта);
- емоційність ставлення дитиною молодшого дошкільного віку до ліплення у процесі проєктної діяльності;
- самостійність під час виконання завдання (дитина виконує завдання самостійно, без допомоги вихователя, у разі потреби звертається з питаннями; дитині потрібна незначної допомоги, з питаннями до вихователя звертається рідко; дитині постійно потрібна підтримка вихователя та його стимуляція до проєктної діяльності, сама із питаннями до вихователя дитина не звертається);
- творчість та креативність (самостійність задуму; оригінальність зображення; прагнення найповнішого розкриття задуму).

Варто наголосити на тому, що виділяють три рівні сформованості навичок ліплення у проєктній діяльності: високий, середній та низький.

1. Високий рівень розвитку – передбачає, що дитина молодшого дошкільного віку має навички скочувати шматки пластиліну між долонями, знає властивості пластиліну та глини («м'який», «можна ліпити і відламувати шматочками»), точно та чітко передає форму, під час ліплення предмету правильно розташовує його складові частини; адекватно реагує на зауваження вихователя та прагне виправити помилки; оцінює

власну роботу адекватно; яскраво виявляє емоційне ставлення до діяльності та запропонованого завдання; проявляє самостійність під час виконання завдання та інколи звертається до вихователя із питаннями.

2. Середній рівень розвитку технічних навичок ліплення – дитина може назвати одну властивість пластиліну та/або глини («м'який» або «можна ліпити»). У виробках спостерігаються незначні спотворення. Дитина емоційно реагує на оцінку вихователя (при похвалі – радіє, темп роботи збільшується; при зауваженні – засмучується, а темп роботи – знижується, зникає бажання до продовження роботи над ліпленням предмету). Оцінка дитиною, створеного нею зображення, є завищеною або заниженою; дитина емоційно належить до процесу діяльності. Під час виконання виробу дитина потребує незначної допомоги, з питаннями до вихователя звертається рідко. У виробі спостерігається оригінальність зображення.

3. Низький рівень розвитку – дитина не знає властивостей глини та пластиліну; їй складно дається процес скочування шматочків пластиліну між долонями, при цьому форма виробу не вдавалася чи спотворювалася. Ставлення дитини до оцінки вихователя є байдужим, а оцінка дитиною, створеного нею зображення, – відсутня. Під час роботи дитині постійно потрібна підтримка та стимуляція діяльності з боку вихователя, сама дитина з питаннями до вихователя не звертається або звертається рідко.

Таким чином, проведення дослідження сформованості у дітей молодшого дошкільного віку навичок ліплення у проєктній діяльності має певні специфічні особливості: 1) оцінювання здійснюється у загальному вигляді; 2) позитивний настрій (діти не повинні відчувати, що в них щось не вийшло); 3) визначення самостійності та використання фантазії під час створення творчої роботи з пластиліну; 4) визначення правильності та пропорційності форм; 5) оригінальність виробу; 6) правильність виконання дитиною рухів руками під час роботи із матеріалом для ліплення (пластиліном, глиною, тістом); 7) старанність правильно повторити за вихователем технічних прийомів під час роботи із пластичним матеріалом.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Как научить ребенка лепке? URL: <https://podrastu.ru/deyatelnost/lepka-v-doshkolnom-vozraste.html> (дата звернення: 28.10.2021).
2. Скоморовська І. Розвиток творчості дошкільників у різних видах образотворчої діяльності. Гірська школа українських Карпат. 2019. № 21. С. 103–107.

Петрусь О.В.,

к.філол.н., викладач КЗ ЛОР

«Бродівський фаховий педагогічний коледж імені Маркіяна Шашикевича»

ВИКОРИСТАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КЕЙСІВ ЯК ЗАСІБ ІНТЕГРАЦІЇ ПРЕДМЕТІВ ПРОФЕСІЙНОГО ЦИКЛУ І ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ

Професійні кейси в педагогічній освіті набувають все більшого поширення, хоч дана технологія була запозичена із соціально-економічної сфери, завдяки значному навчальному потенціалу та ефективності у досягненні навчальних результатів. За допомогою цієї технології студенти мають змогу опрацювати значний об'єм інформації, виділити основне та активно засвоїти професійну термінологію за короткий проміжок часу, що сприяє інтенсифікації навчального процесу. [1, с.209].

Дослідженням кейс-методу як технології навчання, що включає в себе аналіз реальних ситуацій із професійної сфери (кейсів) із подальшим аналізом, прийняттям рішень та упорядкуванням алгоритму дій, займалися багато зарубіжних і вітчизняних дослідників. Серед найновіших слід відзначити дослідження П. Лузана, Г. Гордійчук, А. Зазюна, Н. Язвінської, Г. Ковальчук, І. Лілик, О. Кудирко, Т. Терновської та ін.

Усі дослідники наголошують на тому, що кейси повинні ґрунтуватися на реальному фактичному матеріалі або ж бути наближеними до реальної ситуації [2, 118]. Ця особливість є важливою для

підвищення навчальної мотивації студентів, для яких навчальний матеріал, що входить до складу кейсу, виступає у нерозривному зв'язку з практичною діяльністю і легко засвоюється.

Робота з кейсами є особливо актуальною на заняттях іноземної мови за професійним спрямуванням. З однієї сторони, застосування даної технології дозволяє опрацювати матеріал у різних видах іншомовної комунікативної діяльності – читанні, говорінні, аудіюванні і письмі, а з іншої – сприяє інтеграції інших предметів професійного циклу.

У виборі чи укладанні кейсів для занять іноземної мови за професійним спрямуванням у педагогічних навчальних закладах, зокрема, для підготовки майбутніх вчителів початкової школи з додатковою кваліфікацією «вчитель англійської мови в початкових класах», варто орієнтуватись на теми, які легко поєднуються з методикою навчання іноземної мови в початковій школі. Тематика кейсів може бути пов'язана з вивченням інноваційних технологій навчання, методикою формування іншомовної комунікативної компетентності молодших школярів в читанні, аудіюванні, письмі чи усному мовленні, вивченням структури уроку, планування та підготовки вчителя до уроку тощо. Також актуальними будуть кейси з педагогіки, психології чи методик навчання інших предметів початкової школи – «Я досліджую світ», «Мистецтво» та ін.

Робота над кейсом на заняттях іноземної мови за професійним спрямуванням відбувається зазвичай у групах і складається з декількох етапів – ознайомлення з матеріалами кейсу та їх опрацювання, аналіз проблем, їх обговорення, пошук шляхів вирішення проблем та панельна дискусія. В процесі роботи використовуються такі методи та прийоми роботи, як мозковий штурм, майдмепінг (складання ментальних карт) та ін. Розподіл матеріалу на блоки та опрацювання частин кейсу різними членами групи за методом ажурної пилки з метою обміну інформацією та взаєонавчання, чи метод «перевернутого класу» (опрацювання матеріалу наперед) теж доводять свою ефективність в процесі роботи над кейсом. Практика показує, що опрацювання самого кейсу не обов'язково має відбуватися виключно іноземною мовою. Інформація може бути представлена і рідною мовою з подальшим анутованням та обговоренням іноземною. В даному випадку викладачеві варто підготувати список активної лексики для роботи над кейсом. Також можуть бути використані елементи перекладу в процесі індивідуальної чи групової роботи над кейсом. Саме обговорення кейсу та фінальна панельна дискусія відбуваються іноземною мовою.

Використання професійних кейсів на заняттях іноземної мови за професійним спрямуванням створює широкі можливості для формування різних складових професійної компетентності – кооперативних умінь, оскільки розрахований на роботу в групах, лідерські вміння, розподіл ролей та обов'язків, відповідальність за результат, аналітичні вміння та ін. Слід також відзначити праксіологічну компетентність, що є особливо важливою для майбутніх вчителів, оскільки передбачає формування гнучкості мислення, мотивації, спрямованості на результат, надання підтримки і взаємодопомоги. Це сприяє розвитку емпатії та емоційного інтелекту, адже для майбутніх педагогів важливими є вміння зануритись у ситуацію, навчитись розуміти чужі емоції та співпереживати.

Таким чином, використання професійних кейсів як засобу інтеграції предметів професійного циклу і іноземної мови за професійним спрямуванням має великий вплив на формування інтегральної компетентності, що базується на здатності розв'язувати складні професійні завдання, проведенні досліджень, пошуку педагогічних інновацій, їх критичному аналізі та застосуванні в освітній діяльності та, водночас, знання і розуміння іноземної мови за професійним спрямуванням і її використання професійної діяльності. Використання кейс-технології на заняттях з іноземної мови за професійним спрямуванням сприяє набуттю спеціальних знань на рівні інтеграції з іншими предметами професійного циклу, які є основою для інтегрального мислення та інноваційної діяльності, зокрема в контексті навчальної і навчально-методичної роботи. Практика показує, що на основі даного виду навчальної діяльності у студентів педагогічних коледжів розвивається здатність до аналізу власної професійної діяльності, прагнення до професійної самоосвіти, особистісного зростання, проектування подальших освітніх траєкторій.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гордійчук Г.Б. Використання "кейс"-методу як засобу забезпечення професійної спрямованості викладання загальноосвітніх предметів у ПТНЗ / Г. Б. Гордійчук / Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: зб. наук. пр. / редкол.: І. А. Зазюн та ін.. К.; Вінниця, 2004. Вип. 4. С. 209-215.
2. Лузан П.Г. Методи і форми організації навчання у вищій аграрній школі: Навчальний посібник. К.: Аграрна освіта, 2003. 229 с.

Сай К.Ю.,

студентка 4 курсу філологічного факультету

Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г.Шевченка

ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСИ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ АНГЛОМОВНИХ ЛЕКСИЧНИХ НАВИЧОК УЧНІВ 4-ГО КЛАСУ В УМОВАХ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ

Актуальність. Сучасний світ стрімко розвивається та вимагає швидкого пристосування до можливих змін. Відбувається поступова модернізація освітнього процесу, а саме велика увага надається використанню інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у навчанні, оскільки різні їхні форми допомагають кращому засвоєнню навчального матеріалу, підвищенню мотивації до навчання, врахування освітніх потреб учнів.

Навчання іноземної мови, особливо учнів початкової школи, - складний процес, який потребує кропіткої підготовки. Молодші школярі здебільшого мають довільну пам'ять і механічно заучують матеріал, що в майбутньому може створити проблеми у засвоєнні матеріалу. В цьому випадку допоможуть ІКТ з різноманітними можливостями, зокрема використання різних видів наочності. Такі завдання можна використовувати як вдома, наприклад, для перевірки домашнього завдання, для перегляду навчальних матеріалів з подальшим виконанням творчої роботи або для підготовки до тестування.

Аналіз досліджень та публікацій. Вперше звернули увагу на змішане навчання після публікації роботи Бонка і Грехема «Handbook of blended learning», де його визначили як поєднання традиційного й онлайн-навчання [3]. Розробкою методичних та практичних рекомендацій проектування змішаного навчання займалися такі науковці: Л. В. Десятов, Ю. І. Капустін, О. В. Львов, С. В. Бутенков, А. Л. Назаренко, М. А. Татаринів, С. В. Титов. Аналізуючи змішане навчання на уроках іноземної мови, Ж. В. Ніколаєва та О. Л. Щербакова, визначили головні переваги та недоліки для вивчення іноземної мови у загальноосвітніх закладах. Сферою наукових інтересів дослідників О. В. Шестопалюк та А. А. Берестової є психологічні та методичні переваги використання ІКТ для підвищення ефективності навчально-виховного процесу в ЗЗСО.

Метою нашого дослідження є аналіз інтернет-ресурсів з уточненням переваг їх використання у процесі формування англomовних лексичних навичок молодших школярів в умовах змішаного навчання.

Виклад матеріалу. В основі змішаного навчання, або ж «blended learning», лежить концепція об'єднання аудиторного навчання і так званого «електронного навчання» з використанням ІКТ.

Проаналізувавши модель змішаного навчання, можна визначити основні переваги та недоліки щодо впровадження його у процес навчання іноземної мови [1]. Щодо переваг, які можна реалізувати у процесі формування англomовної лексичної компетенції молодших школярів, то зазначимо такі: гнучкість (самостійне вивчення лексичних одиниць в індивідуальному темпі, який учень добирає за своїми можливостями та навичками, й надалі практичне опрацювання вже аудиторно, для закріплення й перевірки розуміння); розвиток здібностей до самостійної роботи, самоаналізу та розвиток критичного мислення; інтерактивність та застосування ігрових форм роботи; доступність подачі матеріалу; урахування творчих особливостей учнів; і звісно практична користь для вчителя. Важливим є те, що під час змішаного навчання роль вчителя не нівелюється і йому не надається другорядності, радше вчитель стає координатором виконання роботи, й перестає бути транслятором знань.

Успішна реалізація «blended learning» можлива лише за умови правильного і раціонального розподілу термінів виконання й складності самих завдань. Далеко не всі форми роботи можна використовувати у роботі з учнями 4 класів. Наприклад, опрацювання великої кількості матеріалу (опрацювання параграфу чи статті), написання великих творчих робіт тощо.

Лексична компетенція передбачає засвоєння учнями 4-го класу таких тем: «Населені пункти» ("Settlements"), «Магазини» ("Shops"), «Покупки» ("Shopping"), «Види помешкань. Умеблювання» ("Types of housing". Furniture"), «Дикі та свійські тварини» ("Wild and domestic animals"), «Види дозвілля. Спорт. Улюблені дитячі герої» ("Types of leisure. Sport. Favorite children's heroes"), «Подорожування» ("Travelling"), «Подорож до англомовних країн» ("Journey to English-speaking countries"), «Види транспорту» ("Types of transport"), «Довкілля» ("Environment"), «Свята» ("Holidays"), «Шкільний розклад» ("School schedule") [2]. Кращому засвоєнню цих тем допоможуть вправи та завдання на основі ІКТ. Інструментарій вчителя може бути самим різноманітним. Сервіси для створення документів, презентацій (як звичайних, так і інтерактивних), системи вправ, відео (як перегляду готових, так і створення власних, які будуть індивідуально підходящими для учнів певного класу), для перевірки домашнього завдання, для створення ментальних карт, для проведення мозкового штурму, для розробки наочності (інфографіки, онлайн-газети, онлайн-квести) тощо.

Проаналізувавши велику кількість сервісів, якими можна користуватись і онлайн, і аудиторно, можемо виділити ті, що є, на нашу думку, найоптимальнішими:

- Canva – кросплатформовий сервіс для графічного дизайну. Підходить для Android, Windows, iOS. Створення базується на редагуванні вже готових темплейтів, так і створенні нових, тобто як конструктор. Можна створювати інтерактивні презентації, відео, плакати, газети, листівки, флаєри, сертифікати, буклети, візитівки, календарі, банери та багато іншого. А найкраще те, що всі створені файли можна зберегти абсолютно безкоштовно. До переваг цього сервісу можемо віднести: велику кількість шаблонів для створення навчальних матеріалів; широкі можливості для творчості; будь-яку презентацію можна зберегти у PDF- та JPEG-форматах; простота використання; застосунок не дає зберегти роботу, якщо допущена серйозна помилка. Недоліками є платний контент, тому не всі варіанти шаблонів безкоштовні; не можна використовувати графічні елементи з різних шаблонів.

- Coggle.it – сервіс для створення ментальних карт. Чудовий варіант наочності, в якому можна написати текст, прикріпити фото і за допомогою стрілок вказувати порядок проходження картою. Перевагами Coggle.it є те, що додаток зручний та простий у використанні; можна додавати свої ілюстрації; змінювати кольори хмаринок; можна зберігати в PDF-форматі. До недоліків можемо віднести те, що якщо ментальна карта вийшла більшою за формат A4, то збережений файл буде розмитим.

- LearningApps – сервіс-конструктор вправ, який надзвичайно корисний для вчителя. У ньому є велика кількість завдань вже готових для кожного класу й кожної дисципліни і навіть більше. Звісно, створення власних вправ буде доцільнішим. Для вивчення лексики з учнями 4-го класу є широкий вибір вправ: знайди пару, вставити пропущені літери, вставити пропущені слова з вокабуляру, звичайні тестування, об'єднати слово з ілюстрацією, вікторини, класифікації, перегляд відео/прочитання тексту з подальшим виконанням завдань тощо. Всі завдання можна роздрукувати. Важливими перевагами цього застосунку є можливість використовувати вже готові завдання, або дати волю своїм творчим здібностям; доступ незареєстрованим користувачам; підказки під час виконання завдань. Відсутність прямого контролю під час виконання завдань учнями та необхідну наявність Google-акаунту вважаємо недоліками в роботі з LearningApps.

- Quizlet – сервіс для запам'ятовування нових слів. Створюються картки з новими словами, на завороті є дефініція. Окрім цього є можливість поправлятися із написанням нових слів, прослухати їх, пройти тест тощо. Цей інтернет-ресурс має 6 режимів; його можна використовувати в будь-який час; в ньому можливі ілюстративні підказки.

Висновки. Аналіз джерельної бази показав, що проблема організації змішаного навчання є нагальною і важливою в умовах пандемії. Вчитель має приймати безпосередню участь у роботі учнів як онлайн, так і офлайн і повсякчас контролювати та допомагати учням. Роль аудиторного спілкування беззаперечно корисна й незамінна, й за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій навчально-виховний процес формування англомовних лексичних навичок буде ще більш ефективним та прогресивним.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Баркасі В.В., Баркасі С.Б. Використання змішаної форми навчання у викладанні іноземних мов у ВНЗ. Молодий вчений. 2015. № 2(6). С. 207–210.
2. Програма з іноземних мов загальноосвітніх та спеціалізованих навчальних закладів 1-4 класи. [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://ru.osvita.ua/doc/files/news/570/57067/inozemna-movapoyasnyvalna-znzn-sznz-1-4.pdf>
3. Bonk C.J. & Graham C.R. Handbook of blended learning : Global perspectives, local designs. San Francisco, CA : Pfeiffer Publishing, 2006. 571 p.

Тітова Т.В.,
викладач вищої категорії, викладач-методист
ОКУ «ПМФК імені В.О.Жуковського»

ВИКОРИСТАННЯ УНІФІКОВАНОГО КЛІНІЧНОГО ПРОТОКОЛУ ПЕРВИННОЇ МЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ «ІНТЕГРОВАНЕ ВЕДЕННЯ ХВОРОБ ДИТЯЧОГО ВІКУ» НА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТТЯХ З ПЕДІАТРІЙ В МЕДИЧНОМУ КОЛЕДЖІ

Функціонування нинішнього суспільства вимагає особистостей, як кажуть, із певною «начинкою», тобто таких, які здатні адаптуватися до надзвичайно складних умов життєдіяльності, ринкової економіки, боротьби за вищий (кращий) статус у суспільстві, систематично оволодівати новими знаннями, навичками і вміннями, долати перешкоди, досягаючи поставленої мети, при цьому не шкодячи своєму психічному здоров'ю й зберігаючи психічну стійкість. Безперечно, йдеться про конкурентоспроможну особистість [1]. В умовах сучасного навчання викладачі намагаються наблизити студентів медичних коледжів до пацієнтів, навіть самих маленьких. Незважаючи на перешкоди, що виникають внаслідок пандемії, вони відтворюють клінічні ситуації та допомагають віртуально побачити пацієнта, використовуючи інноваційні методи навчання. Тільки самостійно опрацюючи всі надані матеріали в дистанційному режимі, студенти можуть оволодіти певними компетентностями та стати конкурентоспроможними фахівцями.

Саме в цьому стає в нагоді наказ МОЗ України №1945 від 14.09.2021 р. «Про затвердження **Уніфікованого клінічного протоколу первинної медичної допомоги «Інтегроване ведення хвороб дитячого віку»**. Для студентів відділень «Лікувальна справа» та «Сестринська справа» він може використовуватись з різними напрямками. Даний уніфікований клінічний протокол розроблений з урахуванням клінічної настанови, заснованої на доказах, «Ведення найбільш поширених станів у дітей віком до 5-ти років у контексті стратегії інтегрованого ведення хвороб дитячого віку» в якій наведена найкраща практика надання медичної допомоги дітям за найбільш поширеними патологічними станами віком до 5-ти років[2].

Працюючи зі студентами відділення «Лікувальна справа» більше уваги викладачі звертають на об'єктивне оцінювання стану дитини. Дуже допомагає в цьому випадку тренінговий плеєр «ІВБДВ» в Європі. В умовах сьогодення, коли доступ студентам в медичні заклади обмежений і не завжди можна показати на практичному занятті дитину з лихоманкою, кашлем чи задишкою – завжди є можливість відтворити будь який стан дитини за допомогою новітніх методів навчання. Для кожного студента є окреме завдання, яке він має виконати самостійно, під час демонстрації відео з дитиною при лихоманці, кашлі, задишці, зневодненні тощо. Використовуючи такі відео матеріали на практичних заняттях з різною тематикою можна досягнути мету і навчання, і контролю. Наприклад, види задишки у дитини віком до 5 років як навчальний матеріал можна використовувати під час вивчення теми «АФО дитячого віку». Ті ж самі види задишки як контролюючий матеріал можна вже використовувати під час проходження теми «Захворювання органів дихання».

Дуже актуальним є розділення теоретичного тексту для читання, відеоматеріалів для перегляду, тренування та контролю знань. Не всі студенти швидко запам'ятовують викладений матеріал, деяким з

них потрібно чимало часу, щоб зорієнтуватись та відтворити показані методики обстеження та надання допомоги. Тому кожен зі студентів має час на практичному занятті для ознайомлення, відтворення та за ступенем готовності контролю отриманих знань.

Для визначення елементів надання допомоги при кожному з загрозливих станів також допомагає і буклет схем «ІВБДВ». В буклеті покрокова інструкція допомагає здійснити опитування матері з дитиною, звернути увагу на особливо важливі моменти з анамнезу дитини, причини та послідовність виникнення захворювання. Завдяки таким яскравим ілюстраціям студенти краще запам'ятовують послідовність дій; дуже доцільним є «метод світлофору» – ще жоден студент не переплутав – коли треба дитину залишити в амбулаторних умовах для подальшого спостереження, а коли негайно госпіталізувати і надавати допомогу.

З метою самостійного опрацювання відеоматеріалів студентам за допомогою QR кодів дається посилання на YouTube канал – кожен студент отримує завдання - оцінити стан даної дитини, вирішити питання подальшого надання допомоги. Наприклад, ІВБДВ. Диарея. Класифікація диареї - YouTube

Для проведення практичних занять зі студентами відділення «Сестринська справа» частіше використовується розділ «Догляд за немовлям віком до 2 місяців». Більше уваги приділяється для спілкування з матір'ю дитини, елементам догляду за немовлям. Набуті знання використовуються для проведення патронажу, навчання матері догляду за дитиною, особливості миття рук. За допомогою відеоматеріалів студенти можуть класифікувати проблеми немовля, які виникли внаслідок недогодовування, визначити ознаки, пов'язані з малою масою тіла. Яскраві ілюстрації дають можливість оцінити проблеми дитини, пов'язані з фізіологічними станами або визначити небезпечні стани для здоров'я немовляти.

Особлива увага приділяється профілактичним щепленням - за допомогою ілюстрацій, відео, ситуаційних задач, тестових питань студенти мають можливість перевірити терміни вакцинації немовляти, запропонувати огляд сімейного лікаря та класифікувати стан дитини – чи потрібно проводити вакцинацію терміново, чи можливо відкласти її до кращих часів.

Також дуже важливим моментом для навчального процесу є ресурсне забезпечення виконання протоколу. Посилання на Державний реєстр лікарських засобів України допомагає майбутнім медпрацівникам швидко орієнтуватись в відповідних лікарських призначеннях та спрямовує направленість сучасної медицини і готовність студентів до використання електронних рецептів.

Використання протоколів організації надання первинної медичної допомоги дітям віком до 5-ти років дає змогу орієнтувати студентів на вдосконалення первинної медичної допомоги та підвищення якості підготовки майбутніх спеціалістів. Алгоритми оцінки, класифікації захворювання та лікування дітей віком до 5 років завдяки візуалізації набагато краще сприймаються майбутніми медпрацівниками, аніж сухі рядки теоретичного матеріалу.

Для підготовки майбутніх фахівців потрібно використовувати технології, що активізують пізнавальну діяльність, творчість. Ця вимога закономірно веде до застосування у навчальному процесі активних методів отримання студентами знань, які вони засвоюють при виконанні певних фізичних дій, розумових операцій тощо [3].

ЛІТЕРАТУРА:

1. Варій М. Й., Ортинський В. Л. Основи психології і педагогіки: Навчальний посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2007.
2. Наказ МОЗ України від 14.09.2021 № 1945 "Про затвердження Уніфікованого клінічного протоколу первинної медичної допомоги «Інтегроване ведення хвороб дитячого віку»"
3. Інтерактивні технології навчання : теорія, практика, досвід: метод. посіб. Уклад.: О. Пометун, Л. Пироженко. – К.: А.Н.Н., 2002. – 136 с.

ПОЛІТИЧНІ НАУКИ

*Ковальчук А.Є.,
студентка кафедри політології та міжнародних відносин
Національного університету «Львівська політехніка»*

ВИБОРИ І ПАНДЕМІЯ COVID-19: ДОСВІД ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Політичні вибори є важливим інструментом і водночас ключовою передумовою появи та подальшого функціонування демократичного режиму в країні. Саме завдяки механізму виборів відбувається добровільна передача громадянами своєї політичної влади посадовим особам, які зі свого боку зобов'язуються використовувати її в інтересах суспільства. Аналізуючи відповідність проведення виборчого процесу демократичним принципам можна зробити висновки про рівень свободи та демократії у країні, а також про фактичну роль суспільства у прийнятті державних рішень.

У зв'язку з поширенням вірусної інфекції SARS-CoV-2 (далі – COVID-19) уряди країн по всьому світу були змушені запровадити карантинні обмеження, які суттєво вплинули на внутрішні процеси держав, зокрема на вибори. Критична епідеміологічна ситуація і відповідна заборона на проведення масових заходів призвели до того, що до початку 2022 р. 80 країн та територій були змушені перенести дату проведення виборів. Загальнонаціональні вибори були «затримані» у 43 країнах, а місцеві – у 37 [5]. Важливо наголосити, що демократичні держави (до прикладу США, Франція та Італія) у разі виникнення потреби перенесення, здебільшого одразу встановлювали наступну дату проведення виборів, в той час як уряди недемократичних країн (таких як Ефіопія та Чад) «відтягували» процес прийняття таких рішень. Причиною вказаних розбіжностей можна вважати прагнення авторитарної влади використати епідеміологічні показники задля досягнення власних політичних цілей [3].

Дещо нетипове перенесення виборів відбулося у Хорватії. На відміну від більшості держав, хорватський уряд прийняв рішення щодо проведення дострокових парламентських виборів, що відбулися у липні 2020 р. Рішення законодавчого органу щодо прискорення процесу обґрунтовувалося побоюваннями політичних лідерів щодо можливого збільшення рівня захворюваності восени 2020 р. та прагненням сформувати новий уряд, який більш ефективно сприятиме подоланню економічних наслідків пандемії для держави [1]. Втім, попри звинувачення критиками уряду Хорватії у приховуванні справжніх політичних намірів [7], спостерігачі ОБСЄ відзначили відповідність проведення виборчого процесу в державі усім демократичним принципам [4].

Необхідність перенесення виборів, обґрунтована прагненням запобігти поширенню COVID-19, також створила низку внутрішніх політичних проблем у державах. Як і відзначалося раніше, в недемократичних країнах виникають нові можливості для зловживання урядом владою та закріплення авторитарного режиму. В державах з «перехідним» режимом поглиблюється питання політичної невизначеності, яка ставить під загрозу систему верховенства права та ефективність подальших демократичних реформуваль. Розвинені західні країни також могли відчувати вплив кризової ситуації та порушення систематичності проведення виборів. Зокрема потреба проведення виборів відповідно до демократичних принципів під час пандемії, цілком ймовірно, могла стати каталізатором внутрішніх протиріч серед політичних лідерів, створивши дебати щодо нового формату проведення голосування [6].

Однак урядам кількох країн все ж вдалося знайти компроміс, що відобразився на появі альтернативних методів суспільного волевиявлення. Задля запобігання поширенню інфекції в деяких країнах (наприклад в Південній Кореї та Новій Зеландії) було запроваджене «попереднє голосування», яке надавало певним громадянам можливість відвідати виборчу дільницю за день або за кілька днів до визначеної дати виборів. У Польщі та деяких штатах США було проведено «поштове голосування», під час якого бюлетень заздалегідь надсилали громадянам до місця проживання з подальшим його поверненням для підрахунку. У Швейцарії, Польщі та Хорватії випробували практику «голосування за дорученням», сутність якої полягала у «дорученні» одного виборця свого права голосу іншому виборцю. Альтернативним варіантом голосування також стало застосування «електронного бюлетеню», який використовувався у Чехії, Литві, Молдові та ряді інших країн. У значній частині держав, що не використовували нові методи голосування, виборчі дільниці облаштовувалися згідно з протиепідемічними вимогами. Тобто голосування супроводжувалося

дотриманням маскового режиму та встановленій дистанції між виборцями, облаштуванням спеціальних кабін для хворих та потенційно хворих громадян тощо [2].

Таким чином, можна зробити висновок про те, що пандемія COVID-19 стала причиною переосмислення та певної видозміни виборчого процесу по всьому світу. Окрім поширеної практики перенесення дати виборів, держави активно долучилися до пошуку альтернативних методів реалізації волевиявлення громадян, причому деякі з таких практик були застосовані доволі успішно. Втім, попри певні досягнення, порушення систематичності та видозміна такої важливої складової демократії, як вибори, неодмінно формують для країни нові внутрішні та зовнішні виклики, протистояння яким потребують значних фінансових та часових ресурсів. В такому контексті надзвичайно важливим постає міжнародне співробітництво та підтримка, які сприятимуть застосуванню «перехідними» та авторитарними країнами успішних виборчих практик високорозвинених демократичних держав.

ЛІТЕРАТУРА:

1. У Хорватії признали дострокові парламентські вибори [Електронний ресурс] // Укрінформ. – 21 травня 2020 р. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3029805-u-horvatii-priznaci-ldostrokov-i-parlamentski-vibori.html>
2. Asplund E. Elections and COVID-19: How Special Voting Arrangements were expanded in 2020 [Електронний ресурс] / [E. Asplund, L. Heuver, F. Ahmed, B. Stevense, S. Umar, T. James, A. Clark] // The official site of International Institute for Democracy and Electoral Assistance. – 25 February 2020. – Режим доступу: <https://www.idea.int/news-media/news/elections-and-covid-19-how-special-voting-arrangements-were-expanded-2020>
3. Asplund E., James T. What Happens After Elections Are Postponed? Responses to Postponing Elections During COVID-19 Vary by Regime Type [Електронний ресурс] / E. Asplund, T. James // The official site of International Institute for Democracy and Electoral Assistance. – 2 September 2020. – Режим доступу: <https://www.idea.int/news-media/news/what-happens-after-elections-are-postponed-responses-postponing-elections-during>
4. Croatia Parliamentary Elections 2020: ODIHR Election Assessment Mission Final Report [Електронний ресурс] // The official site of OSCE. – 29 September 2020. – Режим доступу: <https://www.osce.org/odihr/elections/croatia/465138>
5. Global Overview of COVID-19: Impact on Elections [Електронний ресурс] // The official site of International Institute for Democracy and Electoral Assistance. – 14 January 2022. – Режим доступу: <https://www.idea.int/news-media/multimedia-reports/global-overview-covid-19-impact-elections>
6. Landman T. Pandemic Democracy: Elections and COVID-19 [Електронний ресурс] / T. Landman // Journal of Risk Research. – Vol.23, 2020 – Issue 7-8. – Режим доступу: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13669877.2020.1765003>
7. Vladislavjevic A. Croatian Parliament Dissolved Ahead of Summer Elections [Електронний ресурс] / A. Vladislavjevic // Balcan Insight. – 18 May 2020. – Режим доступу: <https://balkaninsight.com/2020/05/18/croatian-parliament-dissolved-ahead-of-summer-elections/>

Пастухов А.В.,

магістрант філософського факультету

Київського національного університету ім. Тараса Шевченка

ПАРАДИГМА КЛАСИЧНОГО РЕАЛІЗМУ У ПОЛІТИЧНИХ ВІДНОСИНАХ У ВЧЕННІ Г. МОРГЕНТАУ

Політичний реалізм – це теоретико-методологічний підхід в політичній науці ХХ століття, що володіє специфічними рисами, які виражаються в особливостях проблемного поля, аксіоматики і змісту базових понять. Проблемне поле політичного реалізму включає в себе питання про сутність держави і політичного, проблеми побудови внутрішньої і зовнішньої політики, міжнародної анархії і міждержавної взаємодії. Ця парадигма також несе в собі теоретичну установку, суть якої зводиться до тези про те, що в соціально-політичній сфері діють особливі закони, які змушують держави мімікувати під певного типу нормативної поведінки.

Аксіоматика політичного реалізму як теоретико-методологічного підходу може бути виражена за допомогою тріади, що складається з трьох понять: *державна, міжнародна анархія, конкуренція*. У цьому випадку, держава є основним політичним актором. Міжнародна анархія створює негативне середовище існування суб'єктів політики, що тягне за собою конкуренцію, яка в деяких випадках може переходити в стан війни і боротьби за виживання в політиці. Черних репрезентує вихідну установку політичного реалізму як: «максимально точно і реалістично описувати міжнародні відносини, дослідити те, що є, а не те, що переважно або можливо з'явиться в майбутньому. Реалізм виходить з егоїстичної природи людини, яка є незмінною» [8, с. 35]. Тому, ми можемо ствердно констатувати, що для реалізму характерний підхід до міжнародних відносин як до реальності, що володіє своїми законами, визначається не абстрактними «ідеалами» альтруїзму і гуманізму, а деяким набором «дійсностей»: військовою силою, економічним потенціалом, національними інтересами тієї чи іншої країни тощо.

Одним із засновників класичного реалізму слід вважати американського політичного філософа *Ганса Моргентау* (1904-1979). Моргентау ставив своєю метою протидіяти занадто «оптимістичним», на його погляд, розумінням політичних процесів у міжнародному масштабі, властивому американським політологам в першій половині XX століття, і з цією метою всіляко підкреслював базові установки політичної науки, сформульовані Макіавеллі і Гоббсом.

Дослідник теоретичних засад політики влучно вказував на дихотомію ефемерних інтенцій та мотивів державного діяча, які засновані на моральності та гуманізмі, з його реальними діями, які виходячи з даних намірів, не завжди мали етичні підсумки. Як приклади він пред'являє історичні наративи: політика умиротворення Невіла Чемберлена була декларована хорошими мотивами. Проте саме ця політика сприяла розв'язанню Другої світової війни. З іншого боку, мотиви Вінстона Черчілля не були такими благородними і були спрямовані на досягнення особистої влади і сили нації, однак його зовнішня політика оцінюється як набагато більш моральна і успішна, ніж у його попередника. Тому, Моргентау приходить до беззаперечного висновку – наріжного каменю парадигми політичного реалізму: «Якщо для етики базис – моральність мотивів і вчинків людини, то політичну теорію цікавлять розум, воля і практичні дії політика» [1, с. 74]. Але все ж таки, науковець не повністю відмовляється від моральності й світоглядних аргументів в політичній царині, він, скоріш за все, виступає морально-ідеологічним релятивістом, який переконаний у трансцендентальній умові цих категорій: «Політичний реалізм визнає значимість політичних ідеалів і моральних принципів, але він вимагає чіткого розмежування між бажаним і можливим: бажаним скрізь і в усі часи і можливим в даних конкретних умовах місця і часу» [1, с. 74].

Зміна системи балансу сил в Європі після Першої світової війни, створила можливість сформувати гегемонію однієї країни, поставила під загрозу можливість збереження нейтралітету малими країнами. Моральна й політична філософія, що служила основою міжнародного права, більш не сприймається в якості імперативу. Цікаво, що в 1939 році Моргентау підкреслює значення моральних норм. «На його думку, хоча держави в своїх діях на міжнародній арені керуються своїми інтересами, дотримуються норм і правил міжнародного права, поки це не суперечить їх інтересам, але все ж порушення одними державами фундаментальних прав інших держав стримувалося моральними нормами, які лежать в основі міжнародного права і всій західній цивілізації в цілому» [5, с. 88].

Тому, мораль, на думку Моргентау, виконує три функції в установленні миру і порядку. По-перше, мораль забезпечує виконання законів тими, хто знаходиться на вершині визначеної законом ієрархії, в деякому сенсі над законом. По-друге, мораль підтримує щоденне дотримання законів у повсякденному житті. По-третє, моральні установки визначають тлумачення та застосування законів. На цьому інструментарій даного концепту вичерпується.

Поняття інтересу поєднує в собі всі основні компонентні функції держави як актора, що взаємодіє з іншими акторами. У цьому понятті сходяться воедино: *перше* – раціональний підрахунок того, що потрібно державі (в категоріях ресурсів, економіки, простору, енергетики, демографії тощо); *друге* – воля політичної еліти для досягнення необхідних результатів; *третє* – об'єктивна наявність силового, промислового, військового та ресурсного потенціалу [3, с. 17].

Адекватним політичним діячем є той, хто здатний правильно усвідомити і реалізувати національний інтерес. Національний інтерес безперервно змінюється, але щоразу він може бути обчислений з більшою або меншою точністю практично для будь-якої держави, незалежно від суб'єктивних переваг. Це і робить, з погляду Моргентау, міжнародні відносини цілком науковою дисципліною. *Обчислення національного інтересу* – процес цілком раціональний, так само як і верифікація того, наскільки той чи інший правитель чи політичний діяч впорався з поставленими завданнями. Отже, вся область перетину національних інтересів при взаємодії між собою національних держав являє собою систему, що піддається моделюванню, раціональній інтерпретації та проектуванню.

Важливість визначення національного інтересу, як вважає Моргентау, полягає в тому, що він повинен служити керівництвом до дії. Він вказує, що концепція національного інтересу складається з двох елементів, одного *незмінного* і іншого – *мінливого*, які використовуються в залежності від обставин. «Найважливішою незмінною частиною національного інтересу є забезпечення виживання держави в світі, де суверенні держави змагаються у постійному антагонізмі один до одного в боротьбі за могутність» [5, с. 95]. Для виконання цього завдання необхідно піклуватися про захист своєї матеріальної, політичної та культурної ідентичності від агресії з боку інших держав. Виживання держави як політичної одиниці і збереження нею своєї ідентичності є постійним і незмінним елементом концепції національного інтересу. Такім чином, Г. Моргентау визначає виживання держави як збереження своєї територіальної цілісності, політичних інститутів і культури. Новим для Моргентау є визначення змінних складових національного інтересу, а саме, існування складної взаємодії особистостей, громадської думки, групових інтересів, партійних платформ, політичних і моральних звичаїв й уподобань.

Якщо інтереси реалізуються, а могутність зростає, то ця політика є об'єктивно правильною і успішною. «Міжнародна політика, як і політика в цілому, є боротьбою за владу. Хоч би якими були кінцеві цілі міжнародної політики, влада завжди залишається безпосередньою метою. Політики і народи можуть мати своєю кінцевою метою свободу, безпеку, процвітання або владу як таку. Вони можуть визначати свої цілі в термінах релігійного, філософського, економічного або соціального ідеалу» [1, с. 83], – пише Моргентау. А як ці інтенції виглядають в очах інших акторів міжнародних відносин, взагалі не має жодного значення, оскільки принцип суверенітету і хаосу міжнародних відносин не допускає самого існування будь-якої інстанції, яка могла б виносити коментарі або засудження діяльності суверенних акторів: таке судження або обмежує суверенітет, або виходить від іншого актора, з упередженою необхідністю, і будує свої оцінки, виходячи зі своїх власних національних інтересів.

В результаті своїх роздумів Г. Моргентау прийшов до висновку, що оскільки ми маємо справу з реальними симптомами, їх дозволі передбачає існування інтегрованого міжнародного співтовариства, якого зараз немає.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Hans J. Morgentau. Politics Among Nations. The Struggle for Power and Peace. Third Edition. N.Y., 1961 (перевод М. Старкова).
2. Morgenthau H. Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace / H. Morgenthau. – New York: Alfred A. Knopf, 1978. – 550 p.
3. Дугин А. Г. Международные отношения. Парадигмы, теории, социология: Учебное пособие для вузов. — М.: Академический Проект, 2013. — 348 с. — (Gaudeamus).
4. Дугин А. Г. Социология войны. Youtube.com. Web. 02.06.2013. <https://www.youtube.com/watch?v=dMJL8XafSxE>.
5. Победаш Д. И. Политический реализм. Учебное пособие. Екатеринбург. 2010. – 102 с.
6. Цыганков П. А. Теория международных отношений: Хрестоматия / ост., науч. ред. и коммент. П.А. Цыганкова. – М.: Гардарики, 2002.
7. Цыганков П. А. Международные отношения. П.А. Цыганков. – М.: Новая школа, 1996. – 330 с.
8. Черных И. А. Теории международных отношений: Учебное пособие для специальностей «Международные отношения», «Регионоведение» и «Политология». – Алматы, Казак университети, 2009. – 182 с.

ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ

*Рогаль Н.І.,
кандидат психологічних наук, доцент кафедри соціальної психології,
Синельников Р.Ю.,
кандидат психологічних наук, асистент кафедри загальної психології,
Романова Ю.В.,
кандидат психологічних наук, доцент кафедри соціальної психології.*

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЕТНІЧНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ ЗАЛЕЖНО ВІД МОВИ СПІЛКУВАННЯ

Проблема етнічної ідентичності у психології займає особливе місце. Так само як і проблема мови в Україні. Оскільки, питання та дискусії навколо них тривають довгий час та є актуальними і досі.

Етнічна ідентичність включає самоотождечення з етнічною групою, уявлення про свою етнічну групу («образи»), про мову, культуру, історію етнічної групи, території її проживання, спільні інтереси групи тощо (Дробижева, 2006); самоотождечення із спільністю в масштабах країни, «образи», інтереси тощо. У цьому випадку «образ ми» включає як уявлення про спільну історію, територію, мову, так і уявлення про місце країни у світі (Арутюнова, 2007).

Саме тому, **метою роботи** є вивчення психологічних особливостей етнічної ідентичності української молоді залежно від мови спілкування.

З метою визначення психологічних особливостей етнічної ідентичності, мови спілкування української студентської молоді та визначення залежностей між мовою та етнічною ідентичністю використано методи теоретичного аналізу (аналіз, синтез, узагальнення); емпіричні, серед яких метод анкетування (власна авторська анкета для визначення мови спілкування досліджуваних залежно від сфери взаємодії) та психодіагностичні методики, а саме, методика «Етнічна ідентичність» (Дж. Фінні); математико-статистичні методи дослідження: описові статистики, однофакторний дисперсійний аналіз тощо.

До вибірки ввійшло 108 студентів, які навчаються у вищих навчальних закладах України на денній та заочній формі навчання 1-4 курсів, віком від 17 до 21 року.

В результаті використання методики «Етнічна ідентичність» (Дж. Фінні), яка спрямована на вивчення рівня вираженості компонентів (когнітивного та афективного) етнічної складової громадянської ідентичності виявлено рівні їхньої вираженості (дані наведено у таблиці 1).

Таблиця 1

Рівні вираженості компонентів етнічної ідентичності, у %

Рівні вираженості	Компоненти		
	когнітивний	афективний	Загальний
Високий	61	69	64
Середній	36	31	36
Низький	3	0	0

Показники афективного компоненту етнічної ідентичності є вищими порівняно із когнітивними (середні значення – афективного компоненту: 1,014, а когнітивного: .990). Афективний компонент етнічної громадянської ідентичності свідчить про емоційне відношення до етнодиференціюючих ознак містить оцінку якостей власної групи, ставлення до групи, значущість членства цієї групи для громадянина. Також до афективного компоненту відносяться такі характеристики етнічної ідентичності, як визначеність і валентність.

Якщо розглядати відсотковий розподіл рівнів вираженості кожного із компонентів, варто зауважити, що низький рівень прояву відсутній у афективному компоненті. При цьому, у 69% досліджуваних виявлено високий рівень афективного компоненту та у 31% - середній рівень.

У 61% респондентів виявлено високу вираженість когнітивного компоненту етнічної складової громадянської ідентичності, а отже, вони мають високий рівень етнодиференціюючих компонентів –

тобто ті компоненти які відрізняють даний етнос від інших, такі як: мова, цінності, норми, історія, уявлення про рідну землю, традиції, звичаї, державний устрій та інше. Середній рівень вираженості когнітивного компоненту етнічної складової громадянської ідентичності діагностовано у 36% досліджуваних студентів та 3% респондентів мають низьку вираженість когнітивного компоненту етнічної складової громадянської ідентичності. Це свідчить про низький рівень знань мови, історії, етнічного походження, цінностей та норм.

Загальний рівень вираженості етнічної складової громадянської ідентичності у студентської молоді знаходиться в межах високого та середнього рівнів вираженості (низький загальний показник вираженості етнічної складової громадянської ідентичності не було виявлено). Високий рівень виявлено у 64% респондентів та 36% респондентів мають середній рівень. Відповідно до продемонстрованих вище результатів ми можемо зробити висновок, що більшість респондентів згідно етнічної складової мають високий рівень вираженості етнічної складової громадянської ідентичності, трішки менша кількість середній.

Для досягнення мети роботи здійснено порівняння мови спілкування, яку студентська молодь визначила як рідну із шкалами методики «Етнічна ідентичність» (Дж. Фінні). За допомогою однофакторного дисперсійного аналізу виявлено статистично значущу різницю за двома шкалами методики (результати наведено у таблиці 2).

Таблиця 2

Показники шкал методики «Етномовна ідентичність»

Шкали методики	Середнє значення залежно від рідної мови спілкування			
	українська	російська	обидві	p
Когнітивний компонент	1,109	,569	-	,000
	-	,569	,960	,044
	1,109	-	,960	,556
Афективний компонент	1,068	,922	1,016	≤0,05
Загальна вираженість громадянської ідентичності	1,089	,720	-	,002
	-	,720	,988	,077
	1,089	-	,988	,628

Українська студентська молодь для якої рідною мовою є українська, мають більш виражений когнітивний компонент етнічної ідентичності, порівняно із студентами, які рідною мовою визначили російську ($p=,000$). При цьому, значущу відмінність виявлено за цим компонентом серед студентів, які рідною мовою для спілкування визначили російську та обидві. Відповідно, більш виражений когнітивний компонент етнічної ідентичності є серед студентів, які спілкуються обома мовами, порівняно із російськомовними ($p=,044$). Значущих відмінностей за вираженістю афективного компоненту етнічної ідентичності залежно від мови спілкування студентської молоді виявлено не було ($p\leq 0,05$). Україномовні респонденти мають вищий рівень загальної вираженості етнічної складової громадянської ідентичності, порівняно із російськомовними студентами ($p=,002$).

Висновки. Психологічні особливості етнічної ідентичності студентської молоді різняться залежно від мови спілкування, яку студенти визначають як рідну. Зокрема, студентська молодь рідною мовою яких є українська мають вищі показники когнітивного компоненту та загального рівня етнічної складової громадянської ідентичності, порівняно із російськомовними. А також, показники когнітивного компоненту є значущо вищими у студентів, які вважають обидві мови рідними, порівно із студентською молоддю, яка спілкується російською мовою.

ЛІТЕРАТУРА:

- Арутюнова, Е. М. (2007). Формирование государственно-гражданской идентичности молодежи: на примере московских студентов. (Дис. канд. социол. Наук). Москва.
- Дробіжева, Л.М. (2006). Методологические проблемы этносоциологических исследований. Социологический журнал, 3-4, 89–101.
- Кухарук, О. Ю. (2020). Особливості етнічної ідентичності представників різних етномовних груп українського студентства. (Дис. канд. психол. наук). Київ.
- Методика Дж. Фінні, яка виміряє етнічну ідентичність. URL: <https://helpiks.org/1-29961.html>
- Rohal, N. I., Synelnykov, R. Yu., Seheda, I. O. (2021). Language factors of civic identity formation. Український психологічний журнал, 1(15), 165–179.

ТЕХНІЧНІ НАУКИ

Кугай В.О.,
студент спеціальності 081 «Харчові технології»,
Нечепуренко Є.О.,
студентка спеціальності 081 «Харчові технології»,
Фарісєєв А.Г.,
к.т.н., доцент кафедри харчових технологій.

Дніпровський національний університет ім. О. Гончара

ДОСЛІДЖЕННЯ ВМІСТУ ВІТАМІНУ С У ЦУКАТАХ З ШКІРКИ ЦИТРУСОВИХ З ВИКОРИСТАННЯМ ЦУКРОЗАМІННИКІВ

Сьогодення сучасної людини тісно пов'язане з несприятливими екологічними та соціальними факторами, спадковістю, що є причиною негативних змін у стані здоров'я. Серед таких наслідків виділяють збільшення частоти випадків захворювань, які пов'язані з порушенням обміну речовин, зокрема цукрового діабету, збільшення маси тіла, ожиріння.

Оприлюднені статистичні медичні дані у 2021 році наводять інформацію щодо подвоєння кожних 15 років числа хворих на цукровий діабет. Масовими скринінгами по обстеженню встановлено 2...4 % осіб страждаючих на тяжкі форми діабету. При цьому, за даними Міжнародної діабетичної федерації на діабет хворіє більше 366 млн осіб, в тому числі, в Україні зареєстровано 1,4 млн хворих, з яких близько 190 тис. інсулінозалежних. Дані ВООЗ щодо хворих на діабет стверджують про збільшення смертності в 2-3 рази та скорочення тривалості життя. Майже 3 % первинної інвалідності дорослого населення в Україні є наслідком захворювання на діабет [1].

Діабет – хронічне захворювання, для якого характерним є порушення роботи підшлункової залози. Полягає воно у не виробленні достатньої кількості інсуліну або ж неможливістю організму ефективно використовувати вироблений інсулін – гормон, який регулює рівень цукру (глюкози) у крові. В результаті неконтрольованого діабету виникає гіперглікемія (підвищення рівня глюкози в сироватці крові), що призводить до ураження багатьох систем організму, особливо нервів та кровоносних судин [1].

Крім того, люди багатьох країн страждають ожирінням, і це стає глобальною епідемією. Відомо, 500 мільйонів дорослих людей у світі страждають ожирінням та, за умови невирішення проблеми, до 2030 року з проблемою ожирінням зітхнуться 1 млрд дорослих. В Україні ожирінням або надлишковою вагою тіла страждає кожна п'ята людина [2].

Важливо зазначити, що у боротьбі з захворюванням на діабет та ожирінням необхідним є дотримання не лише медикаментозного лікування, а й дієти, яка передбачає споживання страв зі зниженим показником глікемічності і калорійності [1].

Поруч з цим, існує продовольча проблема, яка безпосередньо впливає на стан здоров'я і рівень якості життя. Багато країн світу частіше за все не можуть вирішити проблему нестачі продовольчих ресурсів. Зазначеним переймаються у всьому світі, а тому важливого ініціативою став саміт ООН у Нью-Йорку у 2000 році. На ньому були сформульовані «Цілі розвитку тисячоліття». Одним з головних завдань було скорочення кількості голодних людей у світі.

Вказану проблему вирішують за допомогою знаходження нових джерел для створення продуктів харчування, серед яких є використання нетрадиційної та відхідної сировини. Серед такої сировини уваги заслуговує шкірка цитрусових. Це пояснюється тим, що на підприємствах, що переробляють цитрусові (апельсини, мандарини, лимони тощо) на соки, утворюється велика кількість відходів: шкірок. Разом з цим, шкірка цитрусових є досить багата на корисні для організму людини складові. Так, наприклад, шкірка цитрусових має понад 60 % харчових волокон, які містять значну кількість пектинових речовин (26...28 % припадає на протопектин) і геміцеллоз, що легко гідролізуються (домінантні вуглеводи геміцеллоз – ксилоза, глюкоза). Мінеральні речовини у відходах цитрусових містяться у вигляді солей органічних і мінеральних кислот. Особливу цінність мають лужні метали (калій, натрій), які відіграють важливу роль у

підтриманні лужно-кислотної рівноваги у крові та тканинах людини, а також залізо й магній. Крім того, відомо, що всі цитрусові є джерелом важливих вітамінів, серед яких вагомим за кількістю є вітамін С – вітамін, що відповідає за імунітет людини; здоров'я шкіри, оскільки приймає участь у формуванні колагену; за профілактику катаракти, атеросклерозу – раннього старіння серця; за збереження гарної пам'яті тощо.

Таким чином, розроблення виробів і страв з цукатів із шкірочок цитрусових, які мають низькоглікемічні і низькокалорійні показники є актуальним завданням.

Метою наукових досліджень була розробка технології виготовлення цукатів з шкірок цитрусових з використанням цукрозамінників і дослідження вмісту вітаміну С у готовому продукті при тривалому зберіганні. Предметом дослідження обрано цукати з нетрадиційної сировини, яка являє собою побічні продукти під час переробки цитрусових – шкірка апельсинів, мандаринів, грейпфрутів, лимонів, із використанням натуральних цукрозамінників – фруктози і стевіозиду.

Цукати виготовляли шляхом витримування у 70 % сиропі, приготованого з фруктози і стевіозиду, протягом 15 хв за температури 100...110 °C у співвідношенні продукту до сиропу – 1:5 з подальшим висушуванням конвективним способом до вмісту сухих речовин 80...83 % з температурою теплоносія 80 °C. При цьому сировину попередньо підготували. Для цього шкірки цукатів миють, нарізають, бланшують у киплячій воді 8...10 хв для видалення гіркої присмаку та надання необхідних структурно-механічних характеристик. Готові цукати обсипали відповідно фруктозою чи стевіозидом і зберігали у закритій тарі при температурі близько 18...20 °C і відносній вологості не більше 60 відсотків.

Дослідження вмісту вітаміну С проведено за допомогою йодометричного методу, який ґрунтується на окисненні аскорбінової кислоти розчином йоду та визначенні надлишку йоду за допомогою тіосульфату натрію. Результати вмісту аскорбінової кислоти у сировині і готових виробів протягом терміну зберігання наведено у таблиці 1.

Варто зазначити, що добова потреба у вітаміні С варіюється від віку. Так, для дітей від 0 до 6 міс. вона складає 30 мг, від 6 міс. до року – 35 мг, 1-3 роки – 40 мг, 4-10 років – 45 мг, 11-14 років – 50 мг; для чоловіків та жінок від 15 до 50 років – 50...120 мг. Під час виконання важкої роботи, при інфекційних захворюваннях, також при вагітності збільшується потреба у вітаміні С [3].

Таблиця 1

**Кількість аскорбінової кислоти у цукатах із шкірочок цитрусових
з цукрозамінниками протягом терміну зберігання**

Найменування	Кількість вітаміну С у вігдінній сировині, мг/100 г	Кількість вітаміну С протягом терміну зберігання, мг/100 г			
		1 доба	7 діб	14 діб	30 діб
Цукати з шкірок апельсинів із фруктозою	48,4	124,84	108,57	93,63	74,90
Цукати з шкірок апельсинів із стевіозидом	48,4	122,34	105,40	90,76	72,41
Цукати з шкірок мандаринів із фруктозою	42,4	109,86	95,54	83,39	68,91
Цукати з шкірок мандаринів із стевіозидом	42,4	106,56	91,68	79,92	61,94
Цукати з шкірок грейпфрутів із фруктозою	45,8	118,60	104,14	86,95	70,16
Цукати з шкірок грейпфрутів із стевіозидом	45,8	117,06	102,79	84,79	68,23
Цукати з шкірок лимонів із фруктозою	55,2	142,31	125,77	104,74	84,39
Цукати з шкірок лимонів із стевіозидом	55,2	137,05	118,19	102,79	81,23

Отримані результати дослідження цукатів з натуральними цукрозамінниками показали достатню кількість вітаміну С у їхньому складі протягом всього терміну зберігання. Так, 100 г щойновироблених цукатів покривають добову потребу в аскорбінової кислоті дорослої людини. Разом з цим, з'ясовано, що втрата вітаміну під час зберігання протягом 30 діб у середньому складає 40 %, 14 діб – 26 %, 7 діб – 13 %. Крім того, встановлено найбільший вміст аскорбінової кислоти в цукатах з лимонів, найменший – в цукатах з мандаринів. Порівнянням зразків з використанням різних натуральних цукрозамінників з'ясовано, що кількість вітаміну С у цукатах з фруктозою є вищою ніж у цукатах зі стевіозидом.

ЛІТЕРАТУРА:

- 14 листопада всесвітній день боротьби з цукровим діабетом. *Zoiacms*: веб-сайт. URL : <https://zoiacms.zp.ua> (дата звернення: 01.12.2021).
- Статистика надмірної ваги та ожиріння 2021. *Covidografia*: веб-сайт. URL : <https://uk.covidografia.pt> (дата звернення: 01.12.2021).
- Лашко Н. П., Ткачук О. В. Хімія харчових добавок та вітамінів. Запоріжжя: ЗНУ, 2014. 127 с.

Романюк О.Н.,
 професор кафедри програмного забезпечення
 Вінницького національного технічного університету,
Захарчук М.Д.,
 студент кафедри програмного забезпечення
 Вінницького національного технічного університету,
Чехместрук Р.Ю.,
 доцент кафедри програмного забезпечення
 Вінницького національного технічного університету,
Романюк О.В.,
 доцент кафедри програмного забезпечення
 Вінницького національного технічного університету,
Коробейнікова Т.І.,
 доцент кафедри безпеки інформаційних технологій
 Національного університету «Львівська політехніка».

ВИЗНАЧЕННЯ ВЕКТОРІВ НОРМАЛЕЙ У ДОВІЛЬНІЙ ТОЧЦІ ТРИКУТНИКА

Розглянемо використання барицентричної системи координат для визначення векторів [1-5] у задачах рендерингу. Барицентричні координати дозволять визначити вектори в будь-якій внутрішній точці трикутника.

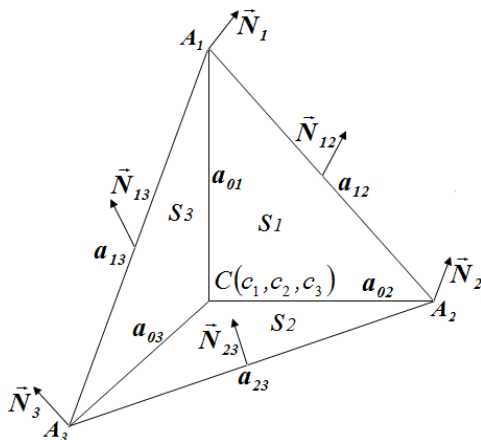

Рисунок 1 – Розбиття вихідного трикутника на 3 складові

На рисунку 1 зображено трикутник A_1, A_2, A_3 , у якому точка C – довільна внутрішня точка даного трикутника. З'єднаємо точку C з вершинами A_1, A_2, A_3 даного трикутника. Отримаємо три співставні трикутники A_1CA_2 , A_3CA_2 і A_1CA_3 . Нехай ці трикутники мають площі S_1 , S_2 і S_3 відповідно

Барицентричні координати точки C визначаються шляхом ділення площ складових трикутників до площі трикутника.

$$c_1 = \frac{S_1}{\sum_{i=1}^3 S_i}, \quad c_2 = \frac{S_2}{\sum_{i=1}^3 S_i}, \quad c_3 = \frac{S_3}{\sum_{i=1}^3 S_i}, \quad (1)$$

$$c_1 + c_2 + c_3 = 1. \quad (2)$$

Якщо точка належить одній зі сторін трикутника, то його барицентрична координата дорівнює нулю. Значення площі $S_3 = 0$ а тому $c_3 = 0$, $c_1 = 1 - c_2$.

Нехай відомі вектори $\vec{N}_1$ і $\vec{N}_2$. Для визначення вектора $\vec{N}_{12}$ у середній точці сторони $A_1 A_2$, використаємо наступну формулу:

$$\vec{N}_{12} = \frac{\vec{N}_1 + \vec{N}_2}{\sqrt{2(1 + \cos \psi_{12})}}, \quad (3)$$

де ψ_{12} – кут між векторами нормалей $\vec{N}_1$ і $\vec{N}_2$.

Відомо, що скалярний добуток двох одиничних векторів дорівнює добутку модулів цих векторів на косинус кута між ними. Тому

$$\vec{N}_1 \cdot \vec{N}_2 = |\vec{N}_1| \cdot |\vec{N}_2| \cdot \cos \psi_{12} = 1 \cdot 1 \cdot \cos \psi_{12} = \cos \psi_{12}. \quad (4)$$

Ураховуючи рівняння (4), замінимо в формулі (3) $\cos \psi_{12}$ на $\vec{N}_1 \cdot \vec{N}_2$.

Зміна вектора нормалі вздовж сторони $A_1 A_2$ описується квадратичною кривою Безьє:

$$\vec{N}(t) = (1-t)^2 T_1 + 2t(1-t) T_2 + t^2 T_3, \quad (5)$$

де t – параметр, який змінюється вздовж сторони $A_1 A_2$ і лежить у діапазоні $[0;1]$, T_1 , T_2 і T_3 – опорні точки.

Якщо $t=0$, то $\vec{N}(0) = \vec{N}_1 = T_1$. При $t=1$, $\vec{N}(1) = \vec{N}_2 = T_3$. Якщо $t=0,5$, то

$$\vec{N}(0,5) = \vec{N}_{12} = 0,25 T_1 + 2 \cdot 0,25 \cdot T_2 + 0,25 T_3 = 0,25 \vec{N}_1 + 0,5 T_2 + 0,25 \vec{N}_2.$$

З останнього рівняння знайдемо

$$T_2 = \frac{\vec{N}_{12} - 0,25 \vec{N}_1 - 0,25 \vec{N}_2}{0,5} = 2 \frac{\vec{N}_1 + \vec{N}_2}{\sqrt{2(1 + \vec{N}_1 \cdot \vec{N}_2)}} - 0,5 \vec{N}_1 - 0,5 \vec{N}_2.$$

Тоді
$$2 T_2 = 4 \frac{\vec{N}_1 + \vec{N}_2}{\sqrt{2(1 + \vec{N}_1 \cdot \vec{N}_2)}} - \vec{N}_1 - \vec{N}_2.$$

Ураховуючи, що у даному випадку $c_3 = 0$, то $c_1 = 1 - t$, $c_2 = t$ можна записати рівняння (5), яке матиме такий вигляд

$$\vec{N}(c_1, c_2) = \vec{N}_1 \cdot c_1^2 + \vec{N}_2 \cdot c_2^2 + \left(4 \frac{\vec{N}_1 + \vec{N}_2}{\sqrt{2(I + \vec{N}_1 \cdot \vec{N}_2)}} - \vec{N}_1 - \vec{N}_2 \right) \cdot c_1 c_2 \quad (6)$$

Аналогічно можна відобразити зміну нормалі вздовж сторін $A_2 A_3$ і $A_3 A_1$

$$\vec{N}(c_2, c_3) = \vec{N}_2 \cdot c_2^2 + \vec{N}_3 \cdot c_3^2 + \left(4 \frac{\vec{N}_2 + \vec{N}_3}{\sqrt{2(I + \vec{N}_2 \cdot \vec{N}_3)}} - \vec{N}_2 - \vec{N}_3 \right) \cdot c_2 c_3 \quad (7)$$

$$\vec{N}(c_3, c_1) = \vec{N}_3 \cdot c_3^2 + \vec{N}_1 \cdot c_1^2 + \left(4 \frac{\vec{N}_3 + \vec{N}_1}{\sqrt{2(I + \vec{N}_3 \cdot \vec{N}_1)}} - \vec{N}_3 - \vec{N}_1 \right) \cdot c_3 c_1 \quad (8)$$

Функцію зміни вектора нормалі на поверхні трикутника $A_1 A_2 A_3$ можна подати сумою рівнянь (6)–(8), віднявши добуток вектора нормалі на квадрат відповідної барицентричної координати у вершинах трикутника:

$$\begin{aligned} \vec{N}(c_1, c_2, c_3) = & \vec{N}_1 c_1^2 + \vec{N}_2 c_2^2 + \left(4 \frac{\vec{N}_1 + \vec{N}_2}{\sqrt{2(I + \vec{N}_1 \cdot \vec{N}_2)}} - \vec{N}_1 - \vec{N}_2 \right) c_1 c_2 + \vec{N}_2 c_2^2 + \\ & + \vec{N}_3 c_3^2 + \left(4 \frac{\vec{N}_2 + \vec{N}_3}{\sqrt{2(I + \vec{N}_2 \cdot \vec{N}_3)}} - \vec{N}_2 - \vec{N}_3 \right) c_2 c_3 + \vec{N}_3 c_3^2 + \vec{N}_1 c_1^2 + \\ & + \left(4 \frac{\vec{N}_3 + \vec{N}_1}{\sqrt{2(I + \vec{N}_3 \cdot \vec{N}_1)}} - \vec{N}_3 - \vec{N}_1 \right) c_3 c_1 - \vec{N}_1 c_1^2 - \vec{N}_2 c_2^2 - \vec{N}_3 c_3^2. \end{aligned}$$

Після спрощення отримаємо наступне рівняння

$$\begin{aligned} \vec{N}(c_1, c_2, c_3) = & \vec{N}_1 c_1^2 + \vec{N}_2 c_2^2 + \vec{N}_3 c_3^2 + \left(4 \frac{\vec{N}_1 + \vec{N}_2}{\sqrt{2(I + \vec{N}_1 \cdot \vec{N}_2)}} - \vec{N}_1 - \vec{N}_2 \right) c_1 c_2 + \\ & + \left(4 \frac{\vec{N}_2 + \vec{N}_3}{\sqrt{2(I + \vec{N}_2 \cdot \vec{N}_3)}} - \vec{N}_2 - \vec{N}_3 \right) c_2 c_3 + \left(4 \frac{\vec{N}_3 + \vec{N}_1}{\sqrt{2(I + \vec{N}_3 \cdot \vec{N}_1)}} - \vec{N}_3 - \vec{N}_1 \right) c_3 c_1. \end{aligned}$$

Після розкриття дужок та групування членів, отримаємо

$$\begin{aligned} \vec{N}(c_1, c_2, c_3) = & \vec{N}_1 c_1 (c_1 - c_2 - c_3) + \vec{N}_2 c_2 (c_2 - c_1 - c_3) + \vec{N}_3 c_3 (c_3 - c_2 - c_1) + \\ & + 4 \frac{\vec{N}_1 + \vec{N}_2}{\sqrt{2(I + \vec{N}_1 \cdot \vec{N}_2)}} \cdot c_1 c_2 + 4 \frac{\vec{N}_2 + \vec{N}_3}{\sqrt{2(I + \vec{N}_2 \cdot \vec{N}_3)}} \cdot c_2 c_3 + 4 \frac{\vec{N}_3 + \vec{N}_1}{\sqrt{2(I + \vec{N}_3 \cdot \vec{N}_1)}} \cdot c_3 c_1. \end{aligned}$$

Виведену формулу можна спростити, виконавши перетворення у дужках. Відомо, що якщо до виразу додати й відняти 1, то його значення не зміниться. З урахуванням даної властивості та рівняння (6) знаходимо

$$\begin{aligned} c_1 - c_2 - c_3 &= c_1 - I + I - c_2 - c_3 = c_1 - I + c_1 = 2c_1 - I, \\ c_2 - c_1 - c_3 &= c_2 - I + I - c_1 - c_3 = c_2 - I + c_2 = 2c_2 - I, \end{aligned} \quad (9)$$

$$c_3 - c_2 - c_1 = c_3 - I + I - c_2 - c_1 = c_3 - I + c_3 = 2c_3 - I.$$

З урахуванням рівняння (9) формула для визначення $\vec{N}(c_1, c_2, c_3)$ матиме вигляд

$$\begin{aligned} \vec{N}(c_1, c_2, c_3) = & \vec{N}_1 c_1 (2c_1 - I) + \vec{N}_2 c_2 (2c_2 - I) + 4 \frac{\vec{N}_1 + \vec{N}_2}{\sqrt{2(I + \vec{N}_1 \cdot \vec{N}_2)}} c_1 c_2 + \\ & + \vec{N}_3 c_3 (2c_3 - I) + 4 \frac{\vec{N}_2 + \vec{N}_3}{\sqrt{2(I + \vec{N}_2 \cdot \vec{N}_3)}} c_2 c_3 + 4 \frac{\vec{N}_3 + \vec{N}_1}{\sqrt{2(I + \vec{N}_3 \cdot \vec{N}_1)}} c_3 c_1. \end{aligned} \quad (10)$$

Так як вирази $4 \frac{\vec{N}_1 + \vec{N}_2}{\sqrt{2(I + \vec{N}_1 \cdot \vec{N}_2)}}$, $4 \frac{\vec{N}_2 + \vec{N}_3}{\sqrt{2(I + \vec{N}_2 \cdot \vec{N}_3)}}$ і $4 \frac{\vec{N}_3 + \vec{N}_1}{\sqrt{2(I + \vec{N}_3 \cdot \vec{N}_1)}}$ є сталими для

будь-якої точки поверхні, яка обмежена даним трикутником, то використання їх до кожної точки не є доцільним. Позначимо ці вирази відповідно через $\vec{M}_{12}$, $\vec{M}_{23}$ і $\vec{M}_{31}$. Тоді рівняння (10) прийме вигляд

$$\vec{N}(c_1, c_2, c_3) = \vec{N}_1 c_1 (2c_1 - 1) + \vec{N}_2 c_2 (2c_2 - 1) + \vec{N}_3 c_3 (2c_3 - 1) + \vec{M}_{12} c_1 c_2 + \vec{M}_{23} c_2 c_3 + \vec{M}_{31} c_3 c_1. \quad (11)$$

Отримана формула дозволяє знайти вектор у будь-якій точці поверхні, обмеженої трикутником.

ЛІТЕРАТУРА (REFERENS)

1. Романюк О. Н. Комп'ютерна графіка. Навчальний посібник - Вінниця: ВДТУ, 2001. - 129 с.
2. Романюк О.В., Войтко Аналіз методів нормалізації векторів нормалей для задач формування тривимірних зображень / Наукові праці ВНТУ. – 2009. – № 1, - С. 1-7..
3. Романюк О. Н., Мельников О. М. Адаптивна нормалізація векторів нормалей при визначенні дифузної та спекулярної складових кольору / Реєстрація, зберігання і обробка даних. - 2006. - Т. 8. - № 3. - С. 11-19.
4. Романюк О. Н. , Чорний А. В. Реалізація рендерингу Фонга з використанням сферично-кутової інтерполяції / Вісник Вінницького політехнічного інституту. — 2004. — № 3. — С. 66—71.
5. Обідник М. Д. , Романюк О. Н Прискорена нормалізація векторів для формування зображень високополігональних сцен / Інформаційні технології та комп'ютерна інженерія. – 2013. – № 1 (26). – С. 66-73.

Романюк О.Н.,
професор кафедри програмного забезпечення
Вінницького національного технічного університету,
Станіславенко Є.Г.,
студент кафедри програмного забезпечення
Вінницького національного технічного університету,
Романюк О.Н.,
старший викладач кафедри біомедичної інженерії
Національного університету «Одеська політехніка»,
Чехмestрук Р.Ю.,
доцент кафедри програмного забезпечення
Вінницького національного технічного університету,
Романюк О.В.,
доцент кафедри програмного забезпечення
Вінницького національного технічного університету

МЕТОД СПРОШЕННЯ РЕНЕРИНГУ ГУРО

Комп'ютерна індустрія сьогодні стрімко розвивається в напрямку ефективної графічної візуалізації, основні напрямлення досліджень у якій пов'язані з підвищенням продуктивності та реалістичності.

Формування просторових зображень є складним, багатоетапним обчислювальним процесом з використанням складних моделей і методів. При формуванні тривимірних зображень важливо не тільки достовірно відтворити форму об'єкта і його конструктивні особливості, але й правильно передати градації кольорів, що є визначальним при створенні ілюзії об'ємності тривимірного об'єкта на двовимірному екрані. Етап кінцевої візуалізації (рендеринг) є найтрудомісткішим етапом графічного конвеєра, оскільки для кожної точки сцени залежно від розташування джерел світла та спостерігача, оптичних властивостей поверхонь, характеристик джерел світла та кривизни поверхні визначаються інтенсивності складових кольору точок зображення та їх екранні координати. Процес візуалізації складних сцен із високою деталізацією поверхонь об'єктів може тривати десятки годин.

На сучасному етапі розвитку тривимірної графіки гостро ставиться питання про формування динамічних графічних зображень у реальному часі та в інтерактивному режимі [1], коли передбачається, що траєкторії руху об'єктів не задані заздалегідь, а визначаються діями користувача в процесі взаємодії із системою. Для таких режимів висуваються жорсткі вимоги до часу формування тривимірних графічних сцен.

При розробці методів і засобів зафарбовування важливо встановити такі функціональні взаємозв'язки між вихідними параметрами, які дозволять суттєво спростити реалізацію рендерингу як на програмному, так і апаратному рівнях.

Означення. Рядком растеризації трикутника (PPT) називають проміжок між його ребрами в одному з ортогональних напрямів.

Твердження. При лінійному інтерполюванні інтенсивностей кольору вздовж ребер і рядків растеризації трикутника приріст інтенсивності кольору вздовж горизонтальних (вертикальних) рядків растеризації є постійною величиною.

Доведення. Нехай трикутник ABC задано координатами його вершин (X_A, Y_A) , (X_B, Y_B) , (X_C, Y_C) і відповідними їм інтенсивностями кольору: I_A, I_B, I_C . Проведемо через вершину B відрізок BK (рис. 1), який паралельний осі абсцис. Отримаємо два трикутники – ABK і BKC .

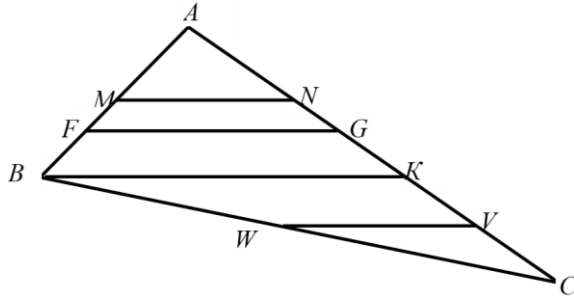

Рис. 1. Рядки растеризації трикутника

Знайдемо прирости інтенсивностей кольору для довільно вибраних рядків растеризації FG і MN :

$$\Delta I_{MN} = \frac{I_N - I_M}{MN}, \quad \Delta I_{FG} = \frac{I_G - I_F}{FG}. \quad (1)$$

Виразимо інтенсивності кольору точок G і F через інтенсивності кольору вершин A , B і C :

$$I_G = \frac{I_C - I_A}{AC} \cdot AG + I_A, \quad I_F = \frac{I_B - I_A}{AB} \cdot AF + I_A.$$

Підставимо значення I_G , I_F у формулу (2). Отримаємо

$$\Delta I_{FG} = \frac{I_C - I_A}{AC} \cdot \frac{AG}{FG} - \frac{I_B - I_A}{AB} \cdot \frac{AF}{FG}. \quad (2)$$

Аналогічно для точок M і N запишемо

$$I_N = \frac{I_C - I_A}{AC} \cdot AN + I_A, \quad I_M = \frac{I_B - I_A}{AB} \cdot AM + I_A.$$

Знайдемо приріст інтенсивності кольору вздовж рядка растеризації MN

$$\Delta I_{MN} = \frac{I_C - I_A}{AC} \cdot \frac{AN}{MN} - \frac{I_B - I_A}{AB} \cdot \frac{AM}{MN}. \quad (3)$$

Трикутники AFG і AMN подібні, оскільки їх відповідні кути рівні. З подібності трикутників випливає, що

$$\frac{AG}{FG} = \frac{AN}{MN}, \quad \frac{AF}{FG} = \frac{AM}{MN}. \quad (4)$$

Ураховуючи співвідношення (4), можна констатувати, що праві частини виразів (2) і (3) збігаються, тобто $\Delta I_{FG} = \Delta I_{MN} = \Delta I_I$.

Оскільки трикутник ABK подібний трикутнику AFG , то $\Delta I_{BE} = \Delta I_{FG}$.

Аналогічно можна показати, що для довільного PPT WV трикутника BKC $\Delta I_{WV} = \Delta I_{BK}$.

Оскільки трикутники ABK і BKC мають спільний рядок BK то можна стверджувати, що отримана властивість має місце для усього трикутника.

Таким чином, приріст інтенсивності є постійною величиною для всіх горизонтальних рядків растеризації. Очевидно, що прирости інтенсивностей кольору мають сталі значеннями й для вертикальних рядків растеризації.

Доведена властивість дозволяє суттєво зменшити обсяги обчислень при реалізації зафарбовування, оскільки приріст інтенсивності кольору визначається для всього трикутника, а не для кожного рядка rasterизації. Це дозволяє виконати ці обчислення в циклі підготування та виключити “ довгі “ операції безпосередньо із циклу зафарбовування.

Аналіз показав, що час зафарбовування середньостатистичного трикутника з використанням доведеної властивості про сталість приросту інтенсивності порівняно з класичною реалізацією зменшується в 1,7 рази.

ЛІТЕРАТУРА (REFERENCES)

1. Романюк О. Н. Високопродуктивні методи та засоби зафарбовування тривимірних графічних об'єктів. Монографія. / О. Н. Романюк, А. В. Чорний. - Вінниця : УНІВЕСУМ-Вінниця, 2006. — 190 с.
Романюк О. Н. Новий підхід до підвищення реалістичності зафарбовування тривимірних об'єктів за методом Гуро / О. Н. Романюк // Інформаційні технології та комп'ютерна інженерія. — 2005. — № 2. — С. 106—109.
2. Романюк О. Н. Організація обчислювального процесу при розпаралеленні рендерингу Гуро / О. Н. Романюк., А. В. Чорний // Вимірювальна та обчислювальна техніка в технологічних процесах: Збірник наукових праць. — 2000. — С. 105—109.
3. Романюк О. Н. Веб-дизайн і комп'ютерна графіка. Навчальний посібник. / О. Н. Романюк, Д. І. Кателініков, О. П. Косовець. — Вінниця : ВНТУ, 2007. — 103 с.
4. Романюк О. Н. Комп'ютерна графіка. Навчальний посібник / О. Н. Романюк - Вінниця: ВДТУ, 2001. - 129 с.

ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА ТА СПОРТ

*Калашник Дмитро Сергійович,
студент 311Ф групи,*

Аксёнов Дмитро Володимирович,

викладач кафедри фізичного виховання та спортивного вдосконалення,

Суровов Олексій Анатолійович,

кандидат педагогічних наук, викладач кафедри теорії та методики фізичного виховання,

Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» ХОР

ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ШКІЛЬНОГО ВІКУ У ДИТЯЧИХ ОЗДОРОВЧИХ ТАБОРАХ

Доведено, що активний відпочинок – найкращий відпочинок. У дитячому оздоровчому таборі активний відпочинок – це заняття фізкультурою та спортом, участь у святах, заняття у спортивних секціях і не тільки, змагання та туристичні подорожі по місцевості. Готуватися інструкторі по спорту до цієї роботи необхідно заздалегідь. Необхідно продумати орієнтовну програму та запастися різними сценаріями різних заходів.

Робота інструктора по спорту безпосередньо у дитячому оздоровчому таборі починається з ознайомлення з матеріально-технічною базою табору, тобто які є спортивні майданчики, спорт інвентар та атрибути, а також костюми для проведення свят. Чи матеріал з якого можливо виготовити костюми. Потім складається орієнтовний план роботи та долучається до загального плану роботи оздоровчого табору. Цей план узгоджується з старшим вихователем та директором літнього табору[зразок Табл1].

№	Зміст заходів	Час проведення	Місце проведення
1	РАЙКОВА ГІМНАСТИКА: - молодіші загони (6,7 загін) - старші загони (1 - 5 загін)	8-10	Танц. майданчик Спец. галлявина
2	РОБОТА СПОРТИВНИХ СЕКЦІЙ: - волейбол - футбол - шахи	Пн.Ср.20.00 Вт. Ср. 20.00 Сб. 20.00	Спортмайданчик Спортмайданчик 1 корпус, кімната відпочинку
3	СПОРТИВНІ ЗАХОДИ. 3.1 Відкриття малих олімпійських ігор. Змагання з легкоатлетичного триборства - Біг, стрибки - Метання малого м'яча 3.2 Змагання з шахів 3.3 "Веселі старты": - 1,2,3,4 загони - 5,6,7 загони 3.4 Футбол: - 1,2,3 загони - 4,5,6,7 загони Піонербол: - 4,5,6,7 загони - 1,2,3 загони - продовження змагань 3.5 "Козацькі забави": - 1,2 загони - 3,4 загони - 5,6 загони - між командами вожатих 3.6 Шахи 3.7 Настільний теніс 3.8 "Туристична смуга пере-школ": - тренування - змагання 3.9 Горошки: - 1,2,3 загони - 4,5,6,7 загони 3.10 Біг по айзуту 3.11 Ковбичий футбол 3.12 Змагання з плавання 3.13 Свято Нептуна 3.14 Крос загони з пошуком знаків 3.15 Закриття малих олімпійських ігор	07.06 10-30 08.06.08. 10.30 09.06 11-00 17-00 10.06 11-00 12-00 10.06 10-00 11-30 10.06 10-00 11-30 20-00 11.06 10-00 11-00 12-00 17-00 12.06.08. 10-00 13.06.08. 11-00 14.06 10-00 17-00 15.06 10-00 11-30 16.06 (11-00) 17.06 (11-00) 18.06 (11-00) 19.06 (11-00) 20.06 (11-00) 21-06 (11-00)	Спортмайданчик Майдан біля 1 корпусу Спортмайданчик Спортмайданчик Спортмайданчик Спортмайданчик Спортмайданчик Спортмайданчик Спортмайданчик Спортмайданчик Спортмайданчик Спортмайданчик Спортмайданчик Ігрова кімната Тенісний майданчик Галлявина для вогнища Городишій майданчик Територія табору Спортмайданчик Басейн Басейн Територія табору Спортмайданчик

Як видно з плану, у другій половині дня проводиться менш спортивних заходів. Досвід роботи показав, що контингент дітей у одному й тому ж таборі з року в рік один той самий, крім того багато дітей, що відпочивають по дві три зміни. Тому, плануючи спортивну роботу, треба мати декілька варіантів всіх свят та змагань.

Плануючи роботу також треба вірно розподілити навантаження. Велике навантаження повинно чергуватися з малим.

Добре працювати у колективі де всі працюють як одна команда. Часто у штатному розкладі дитячого оздоровчого табору є один фізрук та один плаврук. Тому необхідно підготувати собі помічників з вожатих. Весь педагогічний колектив табору починає працювати в різний тепрмін в залежності від табору і в ці дні треба організувати пмідготовчі курси або семінар з питань фізичного виховання.

Основні питання, з якими треба ознайомити педагогічний склад табору:

1. Ознайомлення з спортивною базою табору
2. Техніка безпеки
3. Ознайомлення з правилами спортивних ігор, правила проведення змагань
4. Ознайомлення з суддівством різних спортивних заходів
5. Організація і проведення спортивних свят
6. Як виробити саморобний інвентар та його застосування у роботі

Висновок

На мій погляд до теперішнього часу в нашій країні під впливом численних факторів соціально-економічного та екологічного характеру відбувається зниження рівня фізичного розвитку, фізичної підготовленості і здоров'я у дітей шкільного віку це негативно впливає на здоров'я дітей зниження рухової активності, гіподинамія, гіпокінезія, зумовлені інтенсифікацією сучасної шкільної освіти, недостатністю самостійних занять фізичною культурою, порушення норм здорового способу життя.

Тому компенсувати недостатню оздоровчу ефективність шкільної системи фізичного виховання, покликани в тій чи іншій мірі дитячі оздоровчі табори. Основним напрямком діяльності яких є активний відпочинок з використанням фізичних вправ, ігор, змагань.

Я вважаю що, фізичне виховання як організований процес впливу, включаючи в себе фізичні вправи, гігієнічні заходи і використання природних сил природи для забезпечення необхідного рівня фізичного розвитку, фізичної підготовленості, покликан зайняти провідне місце в діяльності установ, організованих в період шкільних канікул.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Апанасенко Г.Л. Фізичний розвиток дітей та підлітків. - Київ: Здоров'я, 1985.
2. Зуєва І.А., Троски В.А. Організація фізкультурно-оздоровчої та виховної роботи в літньому таборі. - М.: Фенікс., 1995.
3. Железняк Ю.Д., Петров П.К. Основи науково - методичної діяльності у фізичній культурі і спорті. М.: видавничий центр «Академія» 2000р. -264с.
4. Холодов М.К., Кузнецов В.С. Теорія і методи фізичного виховання і спорту. М.: видавничий центр «Академія» 2000р. -480с.

ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ

Бордюг В.В.,

студентка факультету філології та журналістики

Полтавського національного педагогічного університету ім.В.Г. Короленка

ОСОБЛИВОСТІ ТВОРЕННЯ ПРЕФІКСАЛЬНИХ ДІЄСЛІВ-ТЕРМІНІВ АНГЛОМОВНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ СФЕРИ

Останнє десятиліття було періодом бурхливого розвитку майже всіх сторін життя людства, однак, серед них варто особливо відзначити сферу економіки як одну з основних постачальників нової лексики й фразеології [3]. Вивчення способів творення термінів економічної сфери є досить актуальним, оскільки протягом останніх кількох років відбуваються стрімкі зміни в економічному житті суспільства.

Мета дослідження полягає у визначенні особливостей творення префіксальних термінів-дієслів англomовної економічної терміносфери.

Префіксація є продуктивним способом творення дієслів англomовної економічної терміносистеми. В англійській мові вона найбільш характерна для дієслів. Більшість префіксальних дериватів мають один префікс, але деякі префіксальні дієслова у функції економічних термінів можуть приєднувати ще один префікс, наприклад: *inherit* – успадковувати → *disinherit* – позбавлятися спадку, *reenforce* – примушувати зміцнення → *reinforce* – підкріплювати, посилювати, *fund* – фінансувати, вкладати капітал в цінні папери → *refund* – повертати гроші, компенсувати, випускати нові облигації замість облигацій з терміном оплати, що закінчується) → *prerfund* – фінансувати перший випуск облигацій за рахунок випуску інших.

У сучасній англomовній економічній терміносистемі функціонують префіксальні дієслова-терміни з германськими дієслівними префіксами *be-, fore-, mis-, out-, over-, un-, under-, up-* та романськими дієслівними префіксами *circum-, co-, contra-, counter-, de-, dis-, em-/en-, inter-, pre-, re-, retro-, sub-, super-, trans-*.

Високу продуктивність демонструє романський дієслівний префікс *re-*: *to readvertise* – повторно рекламувати, *to refloat* – реорганізувати компанію (зі зміною структури капіталу). Продуктивними у творенні економічних термінів-дієслів є германські дієслівні префікси *over-, out-, mis-, un-, up-* та *under-* (*to misenter* – робити неправильну бухгалтерську проводку, *to outperform* – обізнати за виробничими показниками, *to overmortgage* – повторно закладати, *to unwind* – бірж. зробити залік, закрити позицію,

to underfund – недостатньо фінансувати, to update – модернізувати) та романські дієслівні префікси de-, co-, counter-, em-/en-, dis-, pre-, inter- (to coproduce – виробляти сумісно, to countersign – ставити другий підпис (на документі), to decentralize – децентралізувати, to enact – проводити через законодавчі органи (напр., зміну податків), to interconnect – зв'язуватися, to prearrange – планувати наперед, to retroact – протидіяти, to superabound – бути в дуже великій кількості). Германські префікси fore-, be- (to bespeak – замовляти заздалегідь, to foreclose – позбавляти права власності закладеного майна) та романські префікси circum-, contra-, sub-, super-, trans-, circum- (to contradict – суперечити, to subcontract – укладати субдоговір, to transact – укладати угоду) є малопродуктивними.

Як правило, дієслівні префікси утворюють дієслова від основ дієслів германського та латинського походження за нетранспонувальними моделями без зміни частиномовної належності твірної основи. Лише префікси out-, de-, em-/en-, dis-, re- можуть брати участь в утворенні дієслів від основ іменників або прикметників за транспонувальними моделями, тобто зі зміною частиномовної належності твірної основи (to outsource – наймати іншу організацію для своєї роботи від out- + source (джерело), to deskill – скорочувати кількість кваліфікованих працівників на підприємстві від de- + skill (кваліфікований працівник), to enroll – вносити в список, реєструвати від en- + roll (список, реєстр), to remargin – надавати додаткову маржу на позику, від re- + margin (маржа), to disable – робити непридатним, позбавляти прав від dis- + able – здатний, придатний, правоздатний, to enrich – збагачувати, покращувати умови праці від en- + rich – багатий, високоякісний).

В англomовній економічній терміносистемі домінують префіксальні терміни з романськими дієслівними префіксами, що говорить про значний вплив романських префіксів на її формування й розвиток [1].

«При творенні англійських префіксальних економічних термінів як романські, так і германські префікси поєднуються з кореневими й суфіксальними твірними основами германського та іншомовного походження, як правило, латинського та французького» [2, с. 24]. Більшість твірних основ, з якими поєднуються префікси, є кореневими. Рівень продуктивності дієслівних префіксів також співпадає: продуктивні префікси, що використовуються для творення лексичних одиниць загального вжитку, також є продуктивними при творенні префіксальних дериватів, що функціонують у сучасній англomовній економічній терміносистемі [1].

Отже, дієслівна префіксація демонструє середній рівень продуктивності в англomовній економічній терміносистемі подібно до загальноновживаної лексики. Проте не всі префікси сучасної англійської мови беруть участь в утворенні префіксальних економічних термінів. Більшість префіксів утворюють префіксальні деривати за нетранспонувальними моделями.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бортничук Е. Н., Василенко І. В., Пастушенко Л. П. Словообразование в современном английском языке. К.: Вища школа, 1988. 264 с.
2. Воскобойник В. І. Особливості дієслівної префіксації в сучасній англomовній економічній терміносистемі. Мова і міжкультурна комунікація: теорія та практика: колективна монографія (за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Полтава, 14 травня 2020 року) / за наук. ред. Н. Сизоненко. К.: Ліра-К, 2020. С. 19–27.
3. Зацний Ю. А. Сучасний англomовний світ і збагачення словникового складу. Львів : ПАІС, 2007. 226 с.

Карач Н.М.,

к. філол. н., викладач

Чортківського навчально-наукового інституту підприємництва і бізнесу

ПРОБЛЕМИ ЖАНРОВОЇ ДИФУЗІЇ У НОВЕЛІСТИЦІ ІРИНИ ВІЛЬДЕ

Ірина Вільде, засвідчивши своє розуміння модерного письма, збагатила жанрово-стильову парадигму української прози, що потверджують дуже поважні літературні нагороди – премія львівського Товариства письменників і журналістів імені Івана Франка (1936) і Державна премія України імені Тараса Шевченка (1965). Упродовж 1930-1960-х років письменниця активно присутня в українському літературному процесі. Творчий доробок Ірини Вільде органічно вписаний у контекст української модерністської прози першої

половини ХХ століття, оскільки в її творах майстерно відтворено внутрішні конфлікти, суб'єктивні враження та екзистенційні стани персонажів, простежено процеси психологізації і метафоричності. Таким чином, модерністські новели, соціально-психологічні повісті з автобіографічним елементом, синтетична форма роману Ірини Вільде забезпечили національну самобутність українського письменства ХХ століття.

Простеживши процес становлення Ірини Вільде як «європеїзованої естетки» (за В. Качканом), чия мала проза (а починала творити саме новели) засвідчила переосмислення традицій високохудожньої творчості своїх «літературних учителів» – Ольги Кобилянської, Сельми Лагерлеф, Кнута Гамсуна, Софії Налковської, Марії Домбровської, Михайла Яцківа та інших, що демонструють жанрові трансформації її творів: новели «Щастя», «Одного весняного вечора», «Маленька господиня великого дому», «Історія одного життя», «Дух часу», «24 години», «Піаніст», «Врятований» та інші розсувають межі жіночого літературного дискурсу ХХ століття.

За авторитетним твердженням Нонни Копистянської, «у творчому процесі стиль і жанр взаємозалежні. Тому стилістичні пошуки... поєднуються із вивченням... жанру, зверненням до традицій і пошуком нового, незвичного, свого особливого» [3, с. 7]. Ми апелюємо до думки, що жанрова специфіка є однією з основних диференційних ознак стилю, забезпечуючи його єдність. Тому жанрові і стильові ознаки модерністської прози Ірини Вільде, доповнюючи один одного, характеризують творчу індивідуальність авторки. У цьому контексті нам важливо наголосити на оригінальних жанрових різновидах новели Ірини Вільде в українському письменстві першої половини ХХ століття, оскільки вони заґрунтовані у модерністську естетику. Тут нам близька магістральна класифікація жанру новели, запропонована професором І. Денисюком, котрий виділив «два жанрово-структурні типи новели: новела акції, заснована на зіткненні двох конфліктуючих сил, і новела настрою з внутрішньо-психологічним конфліктом» [2, с. 79]. На нашу думку, її уявразне класифікація новелістичних піджанрів за критерієм подієвості Людмили Тарнашинської [4]. На її основі ми запропонували жанрові різновиди новел у малій прозі Ірини Вільде: новела зовнішньої акції – аналітична й пригодницька новели («Врятований», «Крадіж», «Пригода Уляни», «Не могу») і новела внутрішньої акції – психологічна і настроєва новели, де дія перенесена із зовнішнього у внутрішній світ людини, домінують підтекст, сповідальні інтонації, різні ракурси бачення подій («Східна мелодія», «Вавилонська вежа», «24 години», «Годі!»). Вважаємо, що такі жанрові різновиди розширили типологічний новелістичний ряд в українському письменстві ХХ століття, а з іншого боку – увиразнили процеси жанрової дифузії в українській новелістиці тієї доби. Бо саме цей пластичний жанр, на нашу думку, демонстрував динамічність, швидку реакцію на суспільні зміни, що в цілому неминуче вплинули на його характер. На цьому власне і наголошували М. Бахтін, І. Денисюк, Т. Бовсунівська, М. Ільницький, Ю. Ковалів, В. Фащенко.

Ми розглядаємо жанрову дифузію (за І. Денисюком) як рух жанрової системи – «безнастанну трансформацію жанрів малої прози – взаємопроникнення і їх взаємонакладання» [1, с. 215]. Відтак трансформації жанру виникають тоді, коли елементи жанрової моделі змінюються в результаті об'єднання чи редукції жанротвірних домінант. Такі типи трансформацій називаємо синтетичними. У результаті змін жанрової моделі виникають нові модифікації жанру. Так, проаналізувавши модерністські новели Ірини Вільде, ми відзначили вплив процесів жанрової дифузії на художній текст, появу авторських піджанрів, як-от новела-монолог («Ти»), новела-етюд («Рожі», «Моїй Буковині»), новела-медитація («Подорожній») та ін. Зрозуміло, що проблема процесів жанрової дифузії та диференціації у творчості Ірини Вільде не вичерпана. Цей аспект можна розглядати і на прикладі романістики письменниці.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Денисюк І. О. Розвиток української малої прози кінця ХІХ – початку ХХ століття: монографія. Львів: Академічний Експрес, 1999. 280 с.
2. Денисюк І. О. Українська новелістика кінця ХІХ – початку ХХ ст. Літературознавчі та фольклористичні праці: у 3-х т., 4-х кн. Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2005. Т. 1: Літературознавчі дослідження. Кн. 1. С. 69-93.
3. Копистянська Н. Жанр, жанрова система у просторі літературознавства. Львів: ПАІС, 2005. 368 с.
4. Тарнашинська Л. Цілоша алхімія Ірини Вільде. Дивослово. 2010. №9. С. 51-55.

Красівський О.М.,
аспірант кафедри іноземних мов для гуманітарних факультетів
Львівського Національного університету імені Івана Франка

ПОЕТАПНА МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕННЯ АНГЛІЙСЬКИХ ТЕРМІНІВ МАСМЕДІЙНОЇ СФЕРИ

Методологія аналізу термінології мас медійних термінів сучасної англійської мови базується на використанні методів, прийомів і процедур релевантних для досліджуваних термінологічних одиниць. Виходячи із завдань аналізу та мети тезисно сформулюємо поетапну методику дослідження термінів мас медійної сфери.

Матеріалом дослідження слугує суцільна вибірка термінів мас медійної сфери укладеного нами Англійсько-українського словника термінів загальним обсягом 1650 одиниць. Опис основних етапів роботи над укладенням словника знаходимо у працях: Кияка Т.Р.[3], Татарінова В.А.[5], Шелова С.Д.[6, С.1-6], Nida E.[8], Frege G. [7] та ін. Після відбору приладового матеріалу укладаємо словниковий реєстр термінологічного глосарію. Усі відібрані та укладені у словнику терміни стосуються галузі мас медійної сфери та розраховані на науковців, аспірантів та студентів університетів факультетів журналістики та спеціальності медіа лінгвістики.

На першому етапі аналізу на основі гіпотетико - дедуктивного методу та за допомогою структурного методу виокремлюємо та описуємо предмет дослідження, що передбачає виокремлення термінів мас медійної сфери як досліджуваних одиниць, їх членування, класифікацію та інтерпретацію. На цьому етапі здійснюємо аналіз вибірки з метою визначення термінів із семантичним значенням мас медійної сфери, залучаючи метод компонентного аналізу, який спрямований на експлікацію семантичної структури слова та уточнення денотативних і конотативних значень. В основі дослідження ключовою є теоретично-методологічна концепція “значення-смісл”, яка передбачає трактування семантичних категорій *значення і смисли* [7], у досліджуваній мас медійній термінології. Важливим на цьому етапі є з'ясування смислотвірного потенціалу масмедійного терміна, простеження семантичної ролі інваріантного значення та смислів мас медійного терміна та його семантичного наповнення.

На другому етапі залученням робочої картотеки із електронного корпусу COCA (Corpus of Contemporary American English) [10], з епізодичним вкрапленням Google та іншої довідкової літератури, відібрано корпус термінології масмедійного змісту. Проведено дефініційний аналіз базової інтегрованої терміносистеми з опорою на тлумачні словники мас медійної лексики, у процесі якого визначено набір сем або семантичних компонентів, які структурують значення терміна мас медійної сфери. Для аналізу, залучено компонентний аналіз, який ґрунтується на розщепленні значення терміна на окремі компоненти смисли. Також на цьому етапі використано метод кількісного підрахунку, який дає змогу визначити найчастіші семантичні компоненти, зафіксовані у лексикографічних джерелах та довідковій літературі.

На третьому етапі здійснено аналіз структурно-семантичних особливостей англійських термінів мас медійної сфери. Щодо репрезентативності різних частин мови у дослідженні складних термінів мас медійної сфери, спостерігаємо переважання іменників, яким властива найвища номінативна участь у термінологічному творенні. Для прикладу *rainbow hunt* – *погоня за чимось недосяжним, ілюзорним*, де експлікується інтегральна сема *накопичення, нагромадження чогось* [10], можемо говорити про семантику додаткових смислів як ресурсного потенціалу мас медійного терміна. Аналіз емпіричного матеріалу засвідчує, що серед способів термінотворення репрезентовані усі типи характерні для загальноновживаної лексики, а саме морфологічний, синтаксичний та лексико-семантичний, як от: *carousal* – *карусель, незаконне кількаразове використання виборчого права (голосування по колу)* [10]. Структурний метод використовується для опису термінологічних одиниць досліджуваного корпусу, зокрема однокомпонентні, двокомпонентні та багатоконпонентні моделі. Метод семантичного аналізу залучено для визначення основних лексико-семантичних груп, що функціонують у межах мас медійної сфери.

На четвертому етапі проаналізовано семантичні особливості термінів мас медійної сфери, встановлено кількісні характеристики кожної тематичної групи. У дослідженні семантики терміна мас медійної сфери основну увагу акцентовано на понятійній його частині, смислі. У процесі аналізу базових

семантичних категорій значення і смислпростежуємо їх тісний зв'язок, де значення трактуємо як стабільний компонент у парадигматиці мови, а смисл – змінний компонент у синтагматиці мовлення.

Зазначена методика “значення смисл” уможливило виокремлення у структурі мас медійного терміна інтеграційної семи у кожному одиниці її актуалізації і встановлення її семантичної сутності. [1, С.3-18]; [2, С.119-123]. У межах досліджуваної термінології мас медійної сфери виокремлюємо інтегральні та диференціальні семи у структурі кожного терміна.

Відтак, можемо стверджувати, що семантичне термінотворення ґрунтується на термінологізації загальноновживаного значення слова, яке полягає у довантаженні його додатковими семами для вираження спеціальних понять, як от: *parachutescandidate – політичний кандидат, який планує брати участь у виборчих округах, де він (вона) не проживає.* [10]. Виявлення смислових нюансів, прирощень терміна у процесі його функціонування у мас медійному контексті уможливило пізнання його латентних смислів.

На н'ятому етапі проаналізовано терміни мас медійної сфери у синонімії, антонімії та полісемії. Поширеність синонімії серед термінів мас медійної сфери пояснюємо їх тенденцією до максимальної точності та пошуком стилісних форм. За нашим спостереженням, термінологічні одиниці аналізованої терміносистеми можуть входити до складу синонімічних рядів, які утворюють парадигматичні структури.

Серед антонімів термінологічної системи мас медійної сфери виокремлюємо наступні групи: контрарні, контрадикторні, комплементарні та векторні антоніми. Аналіз фактичного матеріалу засвідчує, що у терміносистемі мас медійної сфери наявні три різновиди омонімів: загальноновживані терміни, терміни, що функціонують у несуміжних галузях медіа мови та терміни-омоніми. Виявлено, що полісемічні відношення між термінами мас медійної сфери є найпоширенішими.

Науковий аналіз дає підстави зробити висновок про те, що термінам мас медійної сфери властиві синонімічні, антонімічні та полісемічні лексико-семантичні зв'язки. Зокрема, наявність синонімічних рядів свідчить у перспективі про необхідність уніфікації, стандартизації та кодифікації термінології мас медійної сфери.

На завершальному шостому етапі проаналізовано випадки вторинної номінації у процесі утворення термінів мас медійної сфери у стилістичних засобах, метафори, метонімії та фразеології. Одна із різновидів феномену метафоризації концептуальна метафора, яка за словами Дж. Лакоффа допомагає зрозуміти більш конкретну та більш структуровану сутність терміна [4, С.302-349]. Вважаємо, що саме за межами термінологічного поля мас медійної сфери терміни здатні метафоризуватись, збагачуючись емоційністю й експресивністю, слугувати підґрунтям для фразеологізації.

Як висновок, аргументовано, що досліджуваний термінологічний фонд повністю розкриває свій семантичний та функціональний потенціал у мас медійному контексті через механізми експлікації структурно-семантичних та прагматико-функціональних аспектів, що визначають перспективу подальших наукових студій.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гурський С.О. Значення і смисл слова / С.О. Гурський // Інземна філологія. – Львів, 1974. – Вип. 34. – С. 3–18.
2. Дудок Р.І. Термін та його структурно-семантичний потенціал / Р.І. Дудок // Вісник Сумського держ. ун-ту ім. А.С.Макаренка. – 2006. – №3 (87). – С. 119–123. – (Серія “Філологічні науки”).
3. Кияк Т.Р. Лингвистические аспекты терминоведения: учебн. пособие / Т.Р. Кияк. – К.: УМКВО, 1989. – 104с.
4. Лакофф, Д. О. О порождающей семантике/ Д.О. Лакофф //Новое в лингвистике/отв. ред.. Лакофф Д. – 1981. – Вып. 10. С. 302-349.
5. Татаринов В.А. История терминоведения как отрасль науки о термине/ В.А. Татаринов // Терминоведение. – М., 1994. – С. 20.
6. Шелов С.Д. О языковой природе термина/ Шелов С.Д. // НТИ. Сер. 2. – 1982. – №9. – С.1–6.
7. Frege G. Uber Sinn und Bedeutung – Zeitschrift fur Philosophie und PhilosophischeKritik. Bd. 100 / G.Frege. – Leipzig: Harris Z.S. Structural linguistics. – Chicago u. a.: Univ. of Chicago Press, 1984. – 384p.
8. Nida E. Componential Analysis of Meaning: An introduction to Semantic Structures / E.Nida. – 2. print. – The Hague u. a.: Mouton, 1979, – 272p.
9. Ullman S. Semantics: an introduction to the science of meaning / S.Ullman. – 1. ed. – Oxford: Blackwell, 1962. – 278p.
10. Davies, Mark. (2008–) The Corpus of Contemporary American English (COCA): 520 million words, 1990-present. Availableonlineat <http://corpus.byu.edu/coca/>.

Петраускас В.В.,
студентка кафедри англійської філології та перекладу
факультету лінгвістики та соціальних комунікацій
Національного авіаційного університету

ФЕМІНІТИВИ ТА ГЕНДЕРНО-МАРКОВАНА ЛЕКСИКА ЯК ХАРАКТЕРНА РИСА ПРИ ПЕРЕКЛАДІ НА УКРАЇНСЬКУ МОВУ

З тих пір як уряд України затвердив нову редакцію української мови, в якій зазначались механізми творення фемінітивів, ця категорія стала причиною розгортання як дебатів навколо мови, так і суперечок психологічно-соціального характеру. До використання фемінітивів носії української мови все ще відносяться вороже, можливо тому переклад цих мовних одиниць досліджується так повільно. Метою цієї роботи є дослідження способів творення фемінітивів, їх роль в українській мові та способів їх перекладу на основі перекладу художнього твору Е. Гілберт «Місто дівчат».

Найдавнішими фемінітивами, започаткованими ще в прайндосвропейський період і розвиненими на спільнослов'янському ґрунті, були назви спорідненості та свояцтва, найменування жінок за різними діями, функціями. Згодом вони поповнилися номінаціями осіб за їх соціальним станом та церковно-релігійними особливостями, а також за вчинками та поведінкою. Розвиток суспільних відносин, розширення галузей людської діяльності зумовлює збільшення кількості фемінітивів за рахунок найменувань осіб за їх професійною та соціально-політичною діяльністю [7, с. 11].

До гендерно маркованої лексики можна віднести ті лексичні одиниці, у значенні яких «гендерний» компонент реалізується більш контрастно. До таких лексем можуть відноситися слова, які описують статуси, статево-рольові і соціальні відносини (батько, мати, дочка, син, наречена), що входять в концепти фемінності і маскуліності; лексичні одиниці в граматичній формі чоловічого або жіночого роду; випадки, коли вибір граматичної форми роду не визначається законами синтаксичного узгодження [3, с. 110].

Безумовно, гендерна маркованість лексем залежить від того, яка мова є об'єктом вивчення. До гендерно маркованої лексики можуть належати лексичні одиниці в граматичній формі жіночого чи чоловічого роду і очевидно, що такі одиниці є різними для різних мов [2, с. 101].

Взагалі рід є доволі цікавою граматичною категорією, що різниться від мови до мови. В одних рід є центральним поняттям, в той час як в інших він цілком відсутній, в деяких мовах навіть може бути два чи більше класів роду. Сама ж класифікація рідко співвідноситься з реальним поділом на статі, хоча й відображає їх частково [8, с. 1]. В межах вивчення гендерно-маркованої лексики предмет вивчення становлять, безумовно, саме ті випадки, коли поділ за родами відповідає біологічному поділу на статі.

Досягнення мінімальної гендерної забарвленості тексту пов'язане зі збереженням гендерної нейтральності при перекладі. В англійській мові для досягнення цієї мети використовують гендерно нейтральні визначення осіб, наприклад, “parent” замість “mother” або “father”, “person” замість “woman” або “man”, “child” замість “daughter” або “son” та “sibling” замість “brother” або “sister”. З чотирьох наведених гендерно нейтральних назв-осіб в українській мові еквівалент можна знайти двом, слова “parent” та “sibling” не мають гендерно нейтральних еквівалентів, такі лексеми як «особа» та «дитина», вважаються гендерно нейтральними, проте належать до жіночого роду [4, с. 24].

Для деяких прикладів наразі не існує українського загальноприйнятого відповідника назві професії, адже в українській мові немає артиклів, що маркували б жіночий рід, тому у більшості випадків для позначення високих посад використовуємо слово «пані», що допомагає передати жіночий рід, наприклад: пані консул, пані суддя, пані мер, у інших – іменник чоловічого роду залишається незмінним: начальник відділу, ректор [5, с. 70].

Досліджуючи перекладацькі трансформації у творі Е. Гілберт «Місто дівчат», вдалося помітити таку закономірність при перекладі фемінітивів та гендерно-маркованої лексики: більша частина досліджуваної лексики все ж перекладалась шляхом підбору словникового відповідника, адже велика кількість фемінітивів наразі вже увійшла в звичне мовлення і може бути знайдена в словниках, особливо в це стосується назв професій, національностей, самок тварин та сленгу.

I don't worry about dishes, my dear [9, с. 148]. – *Дівки мене не обходять, сонечко* [1, с. 148].

Транспозиція часто зустрічається в перекладі гендерно-маркованих одиниць. Причиною цього є лексичні та граматичні особливості мови оригіналу та мови перекладу.

I was still new at this game [9, с. 120] – *У тій грі я була новенька* [1, с. 120].

Транспозиція прикметника “*new*” в українській мові є частим явищем. Перекладачі часто замінюють цей прикметник відповідними українськими іменниками «*новенький*», «*новенька*».

Лексична трансформація контекстуальної заміни іноді використовується в перекладі роману «Місто дівчат». Це спричинено тим, що деякі слова мови оригіналу не мають словникових відповідників в українській мові, і тому перекладачеві доводиться підбирати адекватний відповідник враховуючи контекст вживання та мовленнєві норми і правила мови перекладу, як у прикладі з твору: *...Olive had been that champion* [9, с. 465] – *...Олів узяла на себе роль ятувальниці* [1, с. 465].

Конкретизацію можна пов'язати з контекстуальною заміною, адже це також підбір відповідника відповідно до контекстуальних зв'язків у реченні, однак конкретизація це заміна при перекладі слова широкої семантики в оригіналі, словом вузької семантики. Наприклад: *And there were girls at Vassar...* [9, с. 12] – *А ще серед студенток...* [1, с. 12].

Описовий переклад використовується для адекватної передачі значення слова. Він повинен бути не надто докладним, чи довгим, і точно відбивати основний зміст позначеного іменником поняття. Переклад Генни Левів є хорошим прикладом цього: *I would look like a dead saint* [9, с. 146] – *То стала б схожою на святу, яка віддала Богові душу* [1, с. 146].

В сучасній мовній картині світу поняття «фемінітив» стає дедалі поширенішим. Проте його роль в усному та письмовому мовленні все ще залишається невизначеною та досить суперечливою. Перекладу фемінітивів та гендерно-маркованої лексики не приділяється достатньо уваги. В українській мові, більшість збірних назв перекладається іменниками чоловічого роду, навіть якщо більшість становлять жінки. В художніх текстах фемінітиви та гендерно-марковані одиниці перекладають аби відтворити загальні настрої та мотиви історії.

В основі роману «Місто дівчат», головною героїною якого є жінка та дії сюжету відбуваються здебільшого в жіночому оточенні, фемінітиви відіграють основну роль та використовуються для точної передачі атмосфери розповіді. З цього можна визначити основні способи перекладу фемінітивів та гендерно-маркованих одиниць. Перш за все, одним із найпоширеніших перекладацьких прийомів є калькування, або дослівний переклад, оскільки багато фемінітивів увійшли в часте вживання і їх переклад можна знайти в словниках. Серед інших способів перекладу можна вирізнити такі, як контекстуальна заміна та описовий переклад, а також перекладацькі лексичні трансформації, наприклад конкретизація та транспозиція.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гілберт Елізабет Місто дівчат / переклад Ганни Левів. – Львів : Видавництво старого Лева, 2019. – 536 с.
2. Горошко О. І. Галунова Н. М. Гендерно маркована лексика. // Таврійський національний університет ім. В. І. Вернадського. Серія «Філологія». – Сімферополь, 2006. Т. 19.
3. Горошко Е. И. Языковое сознание: гендерная парадигма. – М., Харьков : Издательский дом «ИНЖЭК», 2003. – 440 с.
4. Капко М.М., Гайдук Р.В., Кушнірова Т.В. Гендерний аспект перекладу нормативно-правових актів. – Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка». – «Молодий вчений». – № 7.1 (83.1). – липень, 2020 р.
5. Слінчук В. В Соціальна типізація гендерних стереотипів у мові ЗМІ // Київ : Наукові записки Інституту журналістики стаття 2004 с. 67–73
6. Тараненко О. О. Словотворення української мови в аспекті її сучасних системно-нормотворчих тенденцій (кінець XX – початок XXI ст.). // Мовознавство. – К. : Академперіодика, 2015. – №1. – С. 3-22.
7. Шпітько І. М. Фемінітиви з формантом «-ка» в українській та словацькій мовах. // Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Мовознавство». – 2010. – № 11. – Вип. 16. – С. 10-14.
8. Corbet, Greville G. Gender – Cambridge University Press, 1995. – 415p.
9. Elizabeth Gilbert City of Girls. – London : Bloomsbury Publishers, 2019. –536 с.

ЮРИДИЧНІ НАУКИ

*Данів Я.З.,
студентка III курсу
Факультету міжнародних відносин
Львівського національного університету імені Івана Франка*

ОСОБИСТІ НЕМАЙНОВІ ПРАВА: КОНСТИТУЦІЙНІ ОБМЕЖЕННЯ ТА МІЖНАРОДНИЙ ЗАХИСТ

Особисті немайнові права є надзвичайно важливими для втілення інтересу особи, для отримання нею гідних умов життя, для самоідентифікації та реалізації себе як індивіда в суспільстві. Ці права й досі залишаються актуальним та важливим питанням у міжнародному праві. Саме тому важливо розуміти, як вони регулюються в міжнародному праві, щоб забезпечити їх повноцінне дотримання та захист.

На жаль, не завжди спостерігається повне дотримання норм щодо особистих немайнових прав. Здатність людини користуватися своїми правами залежить від того, як інші люди поважають ці права. Це означає, що права людини передбачають відповідальність та обов'язки перед іншими людьми та громадою. Їх порушення, здійснене фізичною особою, державою чи її інституціями, в усіх випадках не є правомірним, а права людини підлягають захисту. Варто звернути увагу на один із видів порушення державою особистих немайнових прав особи, а саме перевищення міри або неправомірне застосування обмеження прав. Не всі особисті немайнові права користуються однаковим рівнем захисту, так як деяким можуть бути притаманні обмеження. Обмеження повинне застосовуватись для певних демократично виправданих цілей, водночас забороняючи обмеження, які завдають шкоди демократії своєю метою, характером чи мірою. Деякі цілі, для яких вони можуть бути законно застосовані, включають: захист прав інших; громадське здоров'я; національну безпеку; суспільну мораль тощо [1, С. 4-5]. Загалом виділяють три моделі встановлення обмежень у законодавстві на національному рівні. Перший варіант передбачає, що в конституціях не викладені норми про обмеження (наприклад, як в Аргентині та США), що означає, що обмеження встановлюються виключно законодавством та прецедентним правом. Друга модель передбачає лише загальне застереження про обмеження. Наприклад, Конституція Канади гарантує права і свободи, викладені в ній, лише з такими розумними межами, встановленими законом, які можуть бути доказово виправданими у вільному та демократичному суспільстві. Третя модель передбачає, що в законодавстві містяться застереження про обмеження, пов'язані з певними правами. Наприклад, стаття 19 Конституції Індії встановлює свободу слова, вираження поглядів, зібрань та інші права, а потім встановлює конкретні обмеження, які застосовуються до здійснення кожного з цих прав [1, С. 6]. Однак такі обмеження може встановлюватись не лише на державному рівні, але й може бути визначеним у міжнародних конвенціях чи деклараціях, наприклад, у Міжнародному пакті про громадянські та політичні права 1976 року викладені підстави, заборони та критерії застосування обмежень [2].

Важливим питанням залишається захист особистих немайнових прав. Ефективний захист прав людини залежить від дотримання кожною державою своїх зобов'язань щодо прав людини. Створення конституційної моделі, у якій усі права людини ефективно захищаються, є непростим завданням. Законодавчий орган повинен приймати закони відповідно до міжнародних зобов'язань з прав людини. Наступним інститутом є судова система, яка захищає особисті немайнові права людини від свавільної законодавчої влади та гарантує ефективні засоби правового захисту та справедливий суд. Також важливим елементом є виконавча влада, яка не зловживає повноваженнями та прагне сприяти здійсненню прав людини всіма, хто перебуває під її юрисдикцією [3]. Записані в законодавстві особисті немайнові права мають забезпечуватись державою та її органами. Права і свободи мають набір засобів та методів свого захисту. До них належать: конституційно-судовий механізм (конституційний суд); судовий захист (суди загальної юрисдикції); адміністративні дії органів виконавчої влади; законний самозахист людиною своїх прав [4, С. 66-67]. Судові гарантії є надзвичайно важливими для захисту особистих немайнових прав. Вони можуть полягати в наданні громадянину права звернення до суду з вимогою визнати неправомірним

той чи інший закон, який обмежує якесь право цього громадянина, або з вимогою видати наказ на адресу адміністративного органу про здійснення передбаченої законом дії чи утримання від якоїсь дії, що порушує суб'єктивне право громадян. Судова практика містить велику кількість норм, що регламентують особисті та політичні права громадян та можуть бути джерелом регулювання особистих немайнових прав особи. Важливим механізмом захисту особистих прав на міжнародному рівні є міжнародні судові інституції. Особливу роль відіграє Європейський суд з прав людини. Право на подання індивідуальних скарг до Суду визнається за всіма фізичними особами, неурядовими організаціями чи групами приватних осіб, щодо яких владні органи держави-учасниці Конвенції могли допустити порушення, не сумісні з зобов'язаннями цієї держави щодо Європейської конвенції про захист прав людини і основних свобод та протоколів до неї [5]. Такі судові інстанції діють і в інших регіонах. Так, важливу роль відіграють Міжамериканський та Африканський суди. Правом передачі справи до Міжамериканського Суду володіють лише держави-учасниці Американської конвенції про права людини та Міжамериканська комісія. Рішення Суду з розглянутих ним справ обов'язкові для сторін, що беруть участь у розгляді, і оскарженню не підлягають [6].

Можна зробити висновок, що юридична практика містить досить змістовний доробок, що регулює процеси обмеження та захисту особистих немайнових прав особи. Як бачимо, норми, пов'язані з цими процесами, закріплені як на національному рівні, так і в міжнародних документах, що забезпечує більш повноцінне дотримання механізмів необхідного обмеження прав без прогалин, а також забезпечує якомога ефективніший захист порушених прав. Не завжди вдається дотримуватись встановлених критеріїв правомірної поведінки, що неодноразово підтверджує практика судів. Саме тому державам важливо розробити досконалий механізм захисту порушених прав на національному рівні, щоб забезпечити можливість швидкого та ефективного відновлення порушеного стану.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Limitation Clauses. The International Institute for Democracy and Electoral Assistance. 2014. P. 1-13. URL: https://constitutionnet.org/sites/default/files/limitations_clauses.pdf (дата звернення 10.01.2022).
2. UN General Assembly, International Covenant on Civil and Political Rights, 16 December 1966, United Nations, Treaty Series, vol. 999, p. 171. URL: <https://www.refworld.org/docid/3ae6b3aa0.html> (дата звернення 10.01.2022).
3. Human Rights Education Project. The Role of States. Icelandic Human Rights Center: website. URL: <https://www.humanrights.is/en/human-rights-education-project/human-rights-concepts-ideas-and-fora/human-rights-actors/the-role-of-states> (дата звернення 10.01.2022).
4. Шашкова А. В. Курс лекцій по конституційному праву зарубешних стран. Москва: Вид-во «Линкор», 2008. 187 с.
5. Rue J. II. The European Court of Human Rights: Questions & Answers for Lawyers. Council of Bars and Law Societies of Europe .The voice of European Lawyers. Brussels. 2020. P. 24. URL: https://www.ccbe.eu/fileadmin/speciality_distribution/public/documents/PD_STRAS/PDS_Guides___recomendations/EN_PDS_2020_guide-CEDH.pdf (дата звернення 10.01.2022).
6. What is the I/A Court H.R.? : website. URL: https://www.corteidh.or.cr/que_es_la_corte.cfm?lang=en (дата звернення 10.01.2022).